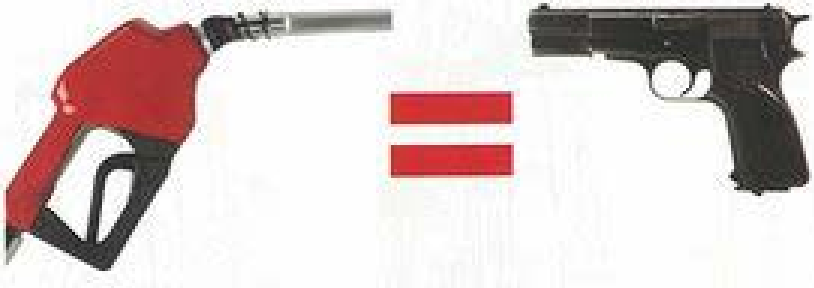
PETROL SAVAŞININ KİRLİ TARİHİ

ANTOINE ZISCHKA

Selis Kitaplar

Petrol Savaşının Kirli Tarihi

▼

Antoine Zischka

Yayına Hazırlayan:
Fatma Zehra Arslan

Selis Kitaplar
İstanbul 2007

İÇİNDEKİLER

Giriş / 7

Petrol Faciası / 9

Petrol Nasıl Evrensel Bir Güç Haline Geldi? / 12

"Bir Damla Petrol, Bir Damla Kan Değerindedir!" / 23

Fiyat Savaşı / 34

Mühendis Diesel'in Sır Ölümü ve Petrol Savaşının Perde Arkası / 39

Petrol Savaşına Yenik Düşen Hayatlar / 44

Petrol Tarlalarında Yaşam/ 53

Petrolün Keşfi ve Monroe Doktrini/ 59

Panama Kanalı Etrafındaki Mücadele / 63

Venezuela Petrolü ve Diktatör Gomez / 68

Barış Mücadeleleri ve Zaharoff / 78

Irak'ta Kan ve Petrol / 91

Irak Petrolü / 100

Petrol Devlerinin Paylaşamadığı Lokma/ 107

Petrol Yangınları / 118

Asya Petrolleri / 135

Wall Street'in Moskova İle Birleşmesi / 146

John D. Rockefeller İle Söyleşi / 155

Petrol Savaşına Karışan İki Politikacı / 162

Fransa ve Irak Petrolüne Kısa Bir Bakış / 167

Suni Petrol ve Düşündürdükleri / 170

Petrol Gemisi ile Dünya Turu / 180

Petrol Krallarının Yaşam Öyküsü / 186

Sonuç / 191

GİRİŞ

Bu kitap ne bir suçlamadır ne de yaşanan olayları mazur göstermek için yazılmıştır.

Bu kitap, sadece yaşanan olayların bir öyküsü, bütün dünyayı sarsan bir dramın, sonucunu hayal etmeye insanın cesaret edemediği şeytanca bir mücadelenin senaryosudur.

Bu kitap, üç beş gün içinde yazılmış değildir.

Bu kitabın yazarı olarak, birçok defa dünyayı dolaştım ve içinde bunalıp kaldığımız genel karışıklıktan çıkıp kurtulacak bir kapı aradım. Tam on sene gerçeğin peşinde koştum ve gerçeği öğrenebilmek için her çareye başvurdum. Dünya hakkında tam bir fikir edinebilmek ve birbirine bağlı hadiselerin iç yüzünü öğrenmek için çırpındım.

Nihayet, yaşadığımız devrin bütün kanlı anlaşmazlıklarının, bütün gizli savaşlarının, bütün mücadelelerin hep aynı şahsiyetlerin eseri olduğu sonucuna vardım. Sayıları sınırlı olan bu şahsiyetlerin başının altından çıkan bütün didişmeler, birbirlerinin elinden kapmaya uğraştıkları birkaç hammaddesi için yaptıkları mücadeleden ibaretti.

Hububat, pamuk, demir ve petrol için!

Bilhassa petrol için!

Kuzey Amerika'da, petrol kuyularının başında geçen monoton günleri ve California'da neft ortasında yaşanılan hayatı gördüm. Daha sonra New York'ta, tesadüfen elime, bir köşede unutulmuş birkaç belge geçti. Petrol taşımacılığı yapan gemilerde seyahat ettim. Müdür dairelerinde mülâkatlar yaptım. Petrol saltanatını kuran adamlarla ve petrol uğrunda ölmeye mahkûm başka adamlarla görüştüm. Nihayet bütün bunlardan, ciltler dolusu ekonomiyle ilgili raporlar okuduktan ve muhtelif şirketlere ait birçok belgeyi inceledikten sonra, petrol dramının senaryosu gözümün önünde canlandı; dünya yüzünde cereyan eden mücadelelerin hepsinden daha kanlı bir dram!

Bu kitap, yaşanmış olayların tarihçesinden başka bir şey değildir.

Bu eserde okuyacağınız hadiseler, etten ve kandan oluşan, düşünen, ümit eden, acı çeken ve mücadele eden insanların oynadıkları rollerden ibarettir, rakamlarla ilgisi yoktur.

Bu eserin, bir roman gibi lezzetle okunacağını ümit ediyorum.

Antoine Zischka

Petrol Faciası

Bundan henüz altmış yıl önce* petrol, romatizma ve kanser tedavisinde ilaç olarak kullanılırdı. Amerika'da John Rockefeller'in babası, bir şarlatan kafilesine katılarak, zenci çalgıcılar ve dansözlerle birlikte kasabaları dolaşıyor, etrafına biriken safdillere, içeriğinin mucizevî faydalarına dikkat çekerek şatafatlı etiketlerle süslü mini mini şişeler içinde yüksek fiyatlarla petrol satıyordu.

Dünkü şarlatanın oğlu bugün "Standard Oil"in şefi ve dünyaya hükmeden şahsiyetlerden biridir.

O kocakarı ilacı, bugün otomobillere, tanklara, savaş filolarına, bombardıman uçaklarına hayat veren güçlü bir hammadde haline geldi. Bu evrensel güç, nasıl böyle bir açılım gösterdi? Bu büyük gücü elinde tutan kimdir? Bu muazzam mücadelede Fransa'nın rolü ne olabilir?

Bu kitapta, rakamlardan, ekonomi ile ilgili tartışmalardan mümkün olduğunca uzak durmaya çalışacağız ve ancak yaşanmışlığı ispat edilmiş olayları zikretmekle yetineceğiz. Öyle olaylar anlatacağız ki, en keskin polisiye romanların mevzuları

* Eserin 1934 yılında yayınlandığı göz önüne alınmalıdır

bunların yanında çocuk masalı gibi kalır. Bu kitapta, son perdesi henüz oynanmayan fakat facia halinde sonuçlanacağı kuvvetle muhtemel olan bir dramın hoyrat ve korkunç senaryosunu okuyacaksınız.

Öncelikle bu dramı hem kaleme alan hem de senaryosunda yer alan kimseleri size tanıtayım:

Hürmüz mabedinin sönmüş ateşlerini ararken, İran'ın petrol bölgesini keşfeden Kanadalı D'Arcy;

Petrol araması yapmak üzere Şah Nasıruddin tarafından D'Arcy'ye verilen kıymetli belgeyi onun elinden kapmak maksadıyla papaz kıyafetine giren ve "Inteligence Cervice"in muazzam gücüne dayanan Sidney Reilly;

Irak petrollerini ele geçirmek üzere Anglo Persian tarafından görevlendirilen ve bir İngiliz lordunun kızı olan, Arapçanın bütün lehçelerine vâkıf, Oxford öğrencilerinden Gertrude Bell;

Bir Felemenk sömürgesinde küçük bir memur iken "Petrol Napolyonu" ünvanını alan ve İngiltere kralının dostu payesine kadar yükselen Henry Deterding;

Londra'nın Musevi mahallesinin kötü bir kulübesinde dünyaya gelmiş fakir bir Yahudi iken sonraları Lord Bearsted olan, Londra Belediye Lordu, Vikont mertebelerine erişen, bugün dünyaya hâkim insanlardan biri ve Henry Deterding'in ortağı Marcus Samuel;

Amerika Birleşik Devletleri'ni idare eden Rockefeller ve dostları;

1919 senesinde İngiliz petrolcüleri ile birleşen, Avrupa'nın esrarengiz adamı Sir Basil Zaharoff;

Üç defa milyoner olan, üç defa meteliksiz kalan, buğday piyasasında milyonlar kaybeden, sonra bu milyonları petrol sayesinde tekrar ele geçiren, nezaretler satın alan, Arnavutluk tahtına çıkmak için savaşan ve bir müddet de Amerika hapishanelerine misafir olan Sinclair;

Ve nihayet bundan on beş sene önce bir odacı iken sonraları banka faaliyetlerine girişen ve Anglo Persian şirketini, İran'dan uzaklaştırmak isteyen Rus casusu Einhorn...

Polisiye roman yazarlarının hayalinde yaşayan ve ancak sinema perdelerinde görülebilen türden şahsiyetler! Bütün bu şahsiyetler bugün mevcuttur. Yaşıyorlar, hareket ediyorlar ve entrikalar çeviriyorlar. Sayılamayacak kadar çok insanın hayatına mâl olan bir faciadaki rollerini oynamakla meşguldürler. Bu facianın neticesi henüz çok uzaktır. Bu faciada kan ve petrol birbirine o derece karışmıştır ki ayırt etmeye imkân yoktur.

Petrol Nasıl Evrensel Bir Güç Haline Geldi?

Savaştan yirmi sene önce İran...

Tahran'da, Şah Nasıruddin saltanat sürmektedir. Kudret ve kuvvetinin eşi benzeri olmayan bu şah, ruhunun saflığını, bir dinsize temas etmek suretiyle bozmamak için hiçbir Avrupalının elini sıkmamıştır. Fakat günün birinde, birkaç ecnebi, ülkeyi dolaşmak için izin almaya muvaffak olmuşlardı. Bunların arasında zayıf, kuru, orta yaşlı, Kanadalı bir mühendis de vardı: William Knox D'Arcy.

D'Arcy tarihçilerce malum olduğu üzere, asırlarca İran mabetlerinin avlusunda etrafa güçlü ışıklar saçan muazzam meşaleler yandığını ve bu meşalelere, ateş tanrısı Hürmüz'ün alevi diye tapınıldığını biliyordu. Bu alev sütunları çoktan beri sönmüştür. Fakat D'Arcy, binlerce sene önce varolmuş fakat şimdi mevcudiyetini yitirmiş bir mezhebin kalıntılarını bıkıp usanmadan arıyordu.

Kanadalı mühendis bu alevlerin neft ve petrol alevi olduğunu, o devirlerde işin farkında olan kurnaz keşişler tarafından yakıldığını tahmin ediyordu. O mezhebin âyinlerinin icra edildiği yerlerde bugün bile neft bulmak ihtimali vardır. Rusların

Hazar denizi civarında işletmeye başladıkları muazzam yer altı petrol sahası, hiç şüphe yok ki İran'a kadar uzanmaktadır. İşte D'Arcy bunu keşfetmek için, içinde şiddetli bir arzu duyuyordu.

Şira vadisinden hareket ederek kuzeye doğru yol almaya başladı. Güllerden, servi ormanlarından, Doğu'nun bütün güzelliklerinden ayrılarak, bir deve kervanı ile yola çıktı ve dayanılmaz bir sıcak içinde cayır cayır yanan tenha çöllerde seyahate koyuldu.

Küçücük vahalardan ve kocaman çöllerden geçti. Nihayet Nuh'un gemisinin oturduğu Ağrı dağına kadar geldi. Fakat aradığını bulamamıştı. Ne koyu renkli, kötü kokulu bir gölcük; ne de altında bir petrol tabakası saklı olduğunu belli edecek pırıltılı bir ırmakçık! Yer altında saklı bir hazinenin mevcudiyetini gösterecek tek bir ipucu yoktu.

D'Arcy bu uğurda pek çok para kaybetti ama inancını kaybetmedi. Kendine güvendiği kadar Tanrı'ya da inancı vardı. Daima yalnız yaşayan, daima arayan bu adam, Tanrı'ya bir çocuk temizliği ile inanıyordu.

Çadırındaki alet-edevatın, haritaların, kitapların ve jeoloji şemalarının yanında İsa resimleri, putlar, çeşitli dillerde İncil-ler vardı.

D'Arcy inat ve ısrarla, senelerce çölleri dolaştı. Neft bulmak ümidi ile toprağı her tarafta delik deşik etti. Hayalinin uğrunda sarf ettiği para, on milyon frangı bulmuştu. Hâlâ petrolden eser yoktu.

D'Arcy'nin inat ve inancı nihayet İngiliz maliyecilerinin ilgisini çekti. Ehemmiyetsiz, belgesiz ve ne olduğu belirsiz şirketler kurdular. Bu şirketlerin bütün sermayesi de, Kanadalı mühendisin petrol aramak için boş yere açtığı kuyularda battı gitti.

Mühendis büsbütün zayıflamış ve kurumuş, İran çöllerinin kızgın güneşinde kavrulan çehresi korkunç bir hal almıştı. Fa-

kat İsa tasviri karşısındaki secdelerinin sayısı gittikçe fazlalaşıyor, kendine güveni, Tanrı'ya olan inancı gittikçe artıyor ve durmadan araştırıyordu.

Ara sıra maliyecilerden para koparmak için İngiltere'ye giderdi. Kendisine artık deli nazarıyla bakmaya başladılar ve Londra'ya yaptığı her ziyaret, ihtiyar D'Arcy için bir itibar kaybı haline geldi. Bankerlerden çekinmeye başladı ve paradan nefret etti. Ve bu nefret başladığı, paradan tiksindiği dakikada D'Arcy paraya gömüldü.

D'Arcy çöldeki araştırmalarına son vererek Tahran'a dönmüştü. Şah'ın, İran'ı medenileştirmek yolundaki çalışmalarında kendisine yardımda bulundu. Makine ticaretine girişti, küçük bir demiryolu inşa etti ve en sonunda muazzam bir servete sahip oldu. Lâkin, işin asıl güzel tarafı, Şah'ın, keyifli bir gününde, mühendise verdiği şu belgedir:

"Kanada hükûmeti ile İran arasında kurulmuş olan dostane münasebetlere binaen Mühendis William Knox D'Arcy'ye, mensuplarına, evlatlarına, dostlarına ve vârislerine yetmiş sene müddetle İran arazisinin derinliklerinde istedikleri şekilde arama yapmak, hafriyatta bulunmak hususunda tam yetki ve sınırsız serbesiyet tanınmış ve kendisine kefil olunmuştur. Bu yetki ve serbesiyete binaen, kendisinin talep edeceği bilumum yeraltı mahsulleri kendisinin malı olacaktır."

İran Şahı'nın 1901 tarihli bu fermanı, hiyeroglife benzeyen yazılarla dolu bu kâğıt parçası, petrol madenleri keşfedilmemiş bile olsa, hatta kuyular kupkuru bile kalsa, milyonlar değerinde idi. Kaldı ki hemen hemen aynı tarihte, D'Arcy, İran'ın güney bölgelerinde petrol madeni ihtiva eden arazilerin mevcut olduğuna dair kesin bazı bilgiler aldı.

Yerliler Basra körfezinin kuzeyinde, Muhammere'nin 160 kilometre berisinde Tüster bölgesinde petrol fışkırdığını mühendise bildirdiler. D'Arcy uzun zamandan beri büsbütün başka taraflarda aradığı servetin kaynağına alelacele gitti. Hakika-

ten büyük bir petrol madeni karşısında idi. Bütün bu servetin yalnız yüzde on altısı İran hükûmetine verilecekti. Yani İran'ın alacağı peşin para yüz bin franktan ibaretti.

D'Arcy mutluydu; kendisini hayalperest zannedenlere karşı bunun aksini ispat edebildiği için mutluydu. Fakat... Artık pis kokulu petrol kuyuları ile, çöllerle, âsi yerlilerle didişmeye kendinde ne bir zevk ne de bir arzu duymaz olmuştu! Artık vatanına dönmek ve orada rahat rahat ölmek istiyordu. Açılan kuyuları işletmeye başlayan "Burmah Oil" namında küçük bir şirket vardı ki görünüşteki maksadı petrol çıkarmak ve bu petrolü Hindistan'a sevk etmekti. İçyüzü ise D'Arcy'nin elinden, Şah'ın verdiği imtiyazı koparmaktı. Bunu D'Arcy de biliyordu.

Bu küçük şirketi İran çöllerinde kuyu kazmakla meşgul bırakarak kendisi Kanada'ya döndü. Şirketin adamlarına, elindeki fermandan hiç bahsetmemiş, yalnız işletilmekte bulunan arazi için bir imtiyaza sahip olduğu izlenimini vermişti.

* * *

Şimdi anlatacağımız olay, basit bir polisiye romana pek benzer, fakat başından sonuna kadar doğrudur. Henüz sonuçlanma emareleri göstermeyen facianın ilk perdesi işte burada başlıyor.

D'Arcy İskenderiye'de bazı tüccarlarla tanışmıştı. Bu adamlar Şah'ın verdiği belgenin varlığını nasıl olduysa öğrenmişlerdi. D'Arcy bu belgeyi maddi kıymetinden ziyade bir hatıra olarak saklamak niyetindeydi. Kendisine milyonlar teklif ettiler. Fakat, Kanadalı inatçı bir adamdı. Vaktiyle, İran'da, nasıl inatla petrol aradıysa şimdi de öyle inat ediyor, sahip olduğu işletme hakkını kimseye vermek istemiyordu.

D'Arcy, İran'ı çok sevdiğini, onun başıbozuk spekülasyonlara sahne olmasına müsaade edemeyeceğini inat ve ısrarla söylüyordu. Petrol aramalarını olumlu bir şekilde sonuçlandırmak için vaktiyle Londra maliyecilerinin kapılarını aşındıran, para

dilenen mühendis şimdi para sahiplerinin tekliflerine kulak bile asmıyor, hakkını satmak istemiyordu.

Yapılan teklifler delice miktarlara yükseldi. Kahire'de oturduğu apartmanı soydular, hatta kendisini öldürmeye bile teşebbüs ettiler.

Bu sefer sıra dostlarına geldi. D'Arcy'nin üzerinde baskı kurmaya, onu inadından vazgeçirmeye çalıştılar. Şah'ın verdiği belgeye altı milyon lira veriyorlardı.

Fakat o, bütün bu tekliflere sarsılmaz bir metanetle karşılık verdi, kararından dönmedi.

Çöllerde geçirdiği seneleri, İran petrolünü keşfetmek için yaptığı didinmeleri unutmamıştı. Bütün ümitli zamanlarını, ümitsizliklerini hatırlıyor fakat artık kendisinde, mücadele etmeye ve üstün gelmeye güç bulamıyordu. Hayattan beklediği bir şey kalmamıştı. İstediği sadece dinlenmekti.

D'Arcy nihayet Şah'ın fermanını yok etmeye karar verdi. Artık, macera adamlarının gözlerini kamaştıran ve birbirleri ile boğuşmaya sürükleyen bu benzeri görülmemiş servette gözü yoktu. İhtiyarlamıştı. Hatta Şah ile yaptığı son görüşmede ne demiryolundan bahsetmişti ne de petrolden. Şimdi kendini Tanrı'ya vermiş, İran'a misyonerler göndermeyi düşünüyordu. Lâkin can sıkıcı hadiselerin ardı arkası kesilmiyor, ihtiyar D'Arcy'nin peşi sıra casuslar dolaşıp duruyor, adım başı karşısında, yerden bitercesine iş adamları peyda oluyordu. Bir dakika rahatı yoktu.

Nihayet Amerika'ya kaçmak üzere bir vapura atladı. Çok şükür artık yalnızdı. Artık kendini tamamen Tanrısına verebilecek ve ahiretini düşünebilecekti.

D'Arcy, birinci mevki yolcularından hoşlanmadığı için hiç kimse ile görüşmüyor, sadece dua ediyor ve misyoner derneklerinin yayınladığı kitapları okuyarak vakit geçiriyordu. Gemide Afrika'dan gelen bir misyoner papaz vardı. Tıpkı D'Arcy gibi, o da kimse ile görüşmüyordu. D'Arcy yavaş yavaş bu muhte-

rem adama karşı bir sevgi duymaya başladı. Ve ona açılarak insanların altın hırsından, elindeki imtiyazı her ne pahasına olursa olsun almak isteyenlerin delice ihtiraslarından acı acı şikâyet etti. Ona İran'dan bahsetti, İran'ı Hristiyan dini ile tanıştırmak ve Hristiyanlığı orada yaymak hususundaki şiddetli arzusunu anlattı.

Amerika'ya ulaşmadan iki gün önce D'Arcy, yeni dostuna kendi hayatını anlattı. Misyoner önce D'Arcy ile pek ilgilenmedi, sonra birdenbire aklına gelmiş gibi, bu kadar değerli bir belgeyi niçin kilisenin emrine vermediğini sordu.

Böyle hareket etmekle hem can sıkıcı sermaye sahiplerinin elinden ebediyen kurtulmuş hem de dinî bir görevi yerine getirmiş olmakla takdire değer bir iş yapmış olmaz mıydı?

İran Şah'ı, dinsizleri doğru yola getirmek isteyen Anglikan kilisesi rahiplerinin İran'a girmelerini o tarihe kadar yasak etmekteydi. Fakat, kilise bu imtiyaza sahip olursa sorun köklü bir çözüme kavuşmuş olacaktı. Mademki Şah'ın fermanında "mensupları ve dostları" ibaresi vardı, misyonerler bundan istifade ederek D'Arcy'nin dostları sıfatıyla İran'a girmeye muvaffak olacaklardı. Misyonerlerin bu düşüncesi, D'Arcy'ye çok akıllıca göründü.

Seyahat daha bitmeden, mühendis, İran'ın yer altındaki gizli servetleri üzerindeki hakkını misyonere devretmiş ve ona devretmekle de, Intelligence Cervice'e vermiş bulunuyordu. Çünkü bu papaz, eşi benzeri olmayan o casusluk servisinin, Britanya İmparatorluğu'nun büyümesine ve genişlemesine hizmet eden bu garip teşkilatın en becerikli adamlarından birisiydi.

Sidney Reilly ismindeki bu genç İngiliz casusu, papaz kıyafetine girerek başardığı bu ustaca iş sayesinde, kendi konumunu sağlama bağlamış oldu. Aslında Yahudi ve ismi Rosenblum olan bu adam, sonradan İngilitere'nin, Rusya'daki casus teşkilatı şefi olmuştur. Daha sonraları, müttefiklerin Rusya'daki mü-

dahaleleri esnasında, yüzbaşı Hill'in yardımı ile gizli teşkilatı idare etmiştir. Churchill'in mutemedi sıfatı ile İngiltere İmparatorluğu için gitgide daha önemli bir adam olmaya başlamış ve 1926 senesinde, D'Arcy'nin zamanında ortaya çıkışı kadar esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmuştur.

Reilly, kıymetli belgeyi eline geçirir geçirmez derhal şeflerine teslim etti. D'Arcy'nin altı milyon İngiliz lirasına satmak istemediği kâğıdı, zeki casus, birkaç sözle onun elinden almıştı. Belge, İngiliz gizli servisinin eline geçmesiyle beraber Burmah Oil şirketi, yüzündeki maskeyi fırlattı. Elindeki araziyi, yeni kurulan ve iki milyon İngiliz lirası gibi önemli bir sermayeye sahip bulunan Anglo Persian Oil şirketine devretti. Bu şirketin hisseleri borsa dışında ihraç edildiği için hissedarları belli değildi.

İşin içyüzü ancak 1914'te anlaşıldı. Sermayenin yüzde elli altısının, deniz kuvvetlerinde ve şirkete sermaye olarak Şah'ın fermanını getiren Intelligence Cervice'te olduğu öğrenildi.

Intelligence Cervice'in kendisine mahsus bir servete sahip bulunduğunu ve Downing Street ile meclisten yalnız siyasal bakımdan değil, finansal işler bakımından da ayrı ve başına buyruk olduğunu pek az kimse bilir. Bu casus teşkilatı büyük miktarda emlak, akar ve bankalara yatırılmış sonsuz bir servete sahiptir; hisse alır satar, memurlarından birisi eline önemli bir belge geçirdiği takdirde teşkilat, bunu, deniz kuvvetlerine veya orduya bedava vermez. Çok pahalı değerlere satarak servetini arttırır. İngiltere bütçesinin ordu ve deniz kuvvetleri kısmında örtülü ödenek kısmı incelenecek olursa bahsettiğimiz bu meblağların miktarı hakkında bir fikir edinmek mümkün olur.

Deniz kuvvetleri, "petrol delisi" adıyla anılan Amiral Lord Fisher ve Winston Churchill'in kışkırtmaları ile inşa ettirdiği mazotlu savaş gemileri için petrol aramaktaydı. Almanya'yı ve Rusya'yı kuşkulandırmamak için sinsi sinsi hareket ediliyordu.

Reilly ve arkadaşları bu işle görevlendirildi. Anglo Persian ve Burmah Oil şirketlerine birkaç milyon lira sermaye konuldu. Sessiz sedasız, hatta İngiltere parlamentosunun bile haberi olmadan, tamamını İran petrollerinin oluşturduğu benzersiz servet ele geçirildi.

1914 Mayısında, dünya savaşı artık önüne geçilemez bir zorunluluk haline gelmişti. O zaman, maskelerini yüzlerinden çıkardılar ve Churchill, Anglo Persian şirketi hisselerinin satın alınması ve Avam Kamarasının tasdikinden geçirmesinden başka Anglo Persian sermayesini 4.800.000 İngiliz lirasına yükseltmek için ayrıca iki milyon lira da ödenek aldı.

Mösyö Strathcoma, Lord Inchcape ve Amiral Slade, petrol şirketinde deniz kuvvetlerinin yetkili üyelerindendir. Britanya deniz kuvvetleri, dünyanın en büyük petrol şirketlerinden biri olmuştur. Deterding ve Marcus Samuel'in de katılımıyla İran'a ve daha sonra dünyanın yarısına hâkim oldu. Şimdi de bütün dünyayı hükmü altına almaya çalışıyor.

Okuyucularım, bu olayları yayınlamayı nasıl başardığımı, Sidney Reilly ile D'Arcy'nin maceralarını kimden öğrendiğimi, kitabın bu kısmını oluşturan bilgileri nasıl elde ettiğimi, şüphesiz merak etmişlerdir. Bu kitap; yaşanmış olayların, bir anlamda raporu olduğu için, İngiliz casusunun başardığı işlere ait ayrıntıları nasıl öğrendiğimi açıklamam gerekir. Bu, basit bir olay değildir; birçok gizli işin ve birçok şahsiyetin içyüzünü açığa vuran bir hikâyedir.

Standard Oil Company'nin, Broadway'de 26 numarada bulunan New York dairesinde, Sharl Stump ve zenci William Wingfield isminde iki genç odacı vardı. Bunlardan biri, Standard Oil'in başkan vekili John Archbold'un kilercisinin akrabasıydı. Odacıların her ikisi de memurların güvenini kazanmışlardı.

Fakat bu odacıların, kazançlarından daha fazla paraya ihtiyaçları vardı. İkisi de çok zeki çocuklardı. Herhalde tesadüf ola-

cak, başkan vekilinin bürosunun çekmecelerinin kilitli olmadığını ve içinde oldukça önemli görünen, dağlar gibi yığılı mektuplar bulunduğunu sezmişlerdi.

Stump, günün birinde, New York gazetelerinden Hearst'ın malı olan Amerikan gazetesi yazı işleri müdürlüğüne müracaat etti ve hizmet teklifinde bulundu. Derhal anlaştılar ve uzun geceler, memurlar dağıldıktan sonra bu iki odacı Standard Oil binasında kaldılar. Archbold'un bürosunda buldukları mektupları paket paket gazete idarehanesine taşıdılar. Önemli gördükleri mektupların fotoğrafları çekildikten sonra, asıl nüshalar ertesi gün tekrar yerine konuluyordu. Mektupların bu gidiş-gelişinden ve yapılan bu hırsızlıktan kimsenin haberi olmamıştı. Ne zaman ki 1908 senesi seçim mücadelesi başladı; Hearst, Standard Oil başkan yardımcısının, bazı Amerikan senato üyelerine gönderdiği mektupları, gazetesinde yayınlamaya başladı. Bu belgeler, Standard Oil'in en az üç senato üyesini elinde tuttuğunu, Standard Oil'in kanunları bozma ve yeni kanunlar hazırlama gücüne sahip olduğunu ve sonunda Archbold'un, Rockefeller'in emriyle hareket ederek, sadece Kuzey Amerika'nın iç siyasetinde değil, Amerika Birleşik Devletleri'nin dış siyaseti üzerinde de etkin bir güç olduğunu inkâr edilemez bir surette ortaya koyuyordu.

Odacıların 20.500 dolara satmış oldukları bu mektuplar, Amerika'da büyük bir yankı uyandırdı. Herkesin tahmin ettiği bir durum artık kesinleşmişti: Memleketi idare edenler, petrol hükümdarlarıydı!

Bir kasa içinde uzun süre saklı kalan bu mektuplar, Amerika'nın dış siyaseti üzerinde son derece önemli bir etki yaptı. Hearst'a büyük bir güç kazandırmış oldu. Bu mektuplar olmasaydı, Hearst asla bu güce erişemezdi.

Fakat odacıların, büro çekmecesinde buldukları mektuplar, senato üyelerinden Benson Foraker, Marcus Hanna, Penrose, Hailey ve Quaye'ye hitaben yazılanlardan ibaret değildi. Arch-

bold, odacılara karşı beslediği sonsuz itimat yüzünden meydanda bir mektup daha bırakmıştı. Ve bu, Rosenblum ismindeki şahıstan yani nâmı diğer Sidney Reilly'den geliyordu.

Bu mektupta, D'Arcy'nin elinden imtiyaz belgesini aşırmak için tezgâhlanan oyun açıkça anlatılıyor, Anglo Persian şirketinin meydana getirilişi ile ilgili olan bir sürü isim, rakam ve ayrıntı etraflı bir şekilde yazılı bulunuyordu.

Bu şirketin kuruluşundan hayli zaman önce, Amerikalılara bu girişimin bozulması yolunda teklifler yapılmıştı. Mösyö Rosenblum, diğer adıyla Sidney Reilly, Intelligence Cervice'in, Şahın fermanı karşılığında kendisine verdiği parayı azımsamış görünüyordu. Bu sebeple İngiliz casusu, güçlü taraftan kendisine yarar sağlamaya çalışmıştı.

Halbuki Standard Oil, sonradan başına birçok sıkıcı iş açan bir yanlışlığa düştü. Küçüklerin hizmetini hor gördü. Kendisini o kadar güçlü buluyordu ki, tehlikesiz denebilecek kadar zayıf düşmanlarla uğraşmak için para harcamayı yersiz buldu.

Archbold, Sidney Reilly'den bir şey koparamadı. İngilizlerin Intelligence Cervice'inin hizmetinde kaldı ve İngilizlerin uğrunda öldü.

Fakat yazdığı mektubun fotoğrafı alınmıştı. Ve Stump'la Wingfield'in, yani odacıların elinde bulunuyordu. Bu mektubu, Amerikan gazetelerine satacakları yerde, Avrupa'da kullandıklarında daha fazla para alabileceklerini düşündüler. Mektubu yayınlatmamanın daha kârlı bir iş olacağını da anlamışlardı.

Reilly'nin mektubunu, Londra'da savunma bakanlığına veya Intelligence Cervice'e ya da Anglo Persian'a satmaya teşebbüs ettiler.

Planları yarım kaldı ve Sidney Reilly'nin şefleri, Reilly mesleğine devam ettiği müddetçe, daha doğrusu Rusya'da ortadan kayboluncaya kadar onun ikiyüzlülüğünü öğrenemediler.

İngilizlerin gizli teşkilatının çevresi pekçok engelle çevrili-

dir. Diplomatik servis, gizli servisi bilmez. Bir İngiliz casusu, hiçbir zaman ne konsolosa ne de herhangi bir devlet memuruna müracaat etmez ve sayısız memurlarla dolu, karmaşık bir yoldan geçmedikçe yüksek mevkide bulunan bir İngiliz casusuna herhangi bir ihbarda bulunmak hemen hemen imkânsızdır. Amerika'da, Standard Oil tarafından takip edilmekte olan iki odacı, belki de açıktan açığa şantaj yapmaktan korkmuşlardı. Reilly'nin mektubu, hiçbir yerde kullanılamadı ve unutuldu.

Stump'un aracılarından biri de bu mektubun kopyasını almıştı. Reilly'nin ortadan kaybolması ve Anglo Persian Oil şirketinin kurulduğu tarihten beri çok zaman geçmiş olması sebebiyle bugün bu belgenin hemen hiçbir değeri kalmamıştır. Hadiselerin birbiriyle bağlantısını ve bu işle ilgili kişileri bilmeyenler için, bu mektubun yine bir kıymeti yoktur. Fakat ben, petrol hâkimiyetinin temeliyle ilgili olan bu belgenin kıymet ve önemi olmadığını zannetmiyorum.

Bundan ötürü, Sidney Reilly'nin maceraları hakkında açığa vurduğum şeyleri, Standard Oil'in başkan vekili John D. Archbold vasıtasıyla öğrenmiş bulunuyorum.

Ne de olsa cazibeli bir hikâye!

"Bir Damla Petrol, Bir Damla Kan Değerindedir!"

Sidney Reilly'nin ustaca manevrasının ve İran'ın, İngilizlerin eline düşmesinin üzerinden, didinmeler ve savaşlarla dolu seneler geçti.

Otomobil icat olundu. Kazanları mazotla ısıtmaya başladılar. Petrolün, yalnız isli lambalarda yakıldığı; bütün dünyada elde edilen aşağı yukarı yirmi milyon ton ham petrolden, aydınlatma için ancak sekiz milyon ton çıkarılabildiği; benzinin, tehlikeli ve yerel sarfiyatı az ikinci derece bir ürün addedildiği devirler geçti. Yeni bir çağ başladı. Benzin ekonomik hayatın belli başlı unsuru oldu. Motor, bütün dünyaya karşı zaferini ilan ediyor, bütün milletlerin savaş filoları, makinelerini işletmek için petrol yakıyor; uçaklar, savaş tankları, traktörler, otomobiller; eski kocakarı ilacını her gün biraz daha fazla miktarda kullanıyorlar ve Clemenceau; "Bir damla petrol, bizim için bir damla kan kadar kıymetlidir." diye haykırıyor.

Binlerce sene petrole hiçbir değer verilmemişti. Şimdi kan kadar kıymetliydi.

Milattan önce 220 yılında, Çin imparatorlarından biri, tuz bulmak ümidiyle Çin'in her tarafına kuyular kazdırdı. Bu kuyuları kazan uzmanlar, Colombia Üniversitesi profesörlerinden Thomas Reed'in söylediğine göre, bugün patent sahiplerinin himayesi altında bulunan modern kazma usulleri kadar mükemmel tekniklerle çalışıyorlardı.

Kuyulardan tuz yerine petrol çıktı. İlkel biçimde lambalar yaptılar. Fakat az zamanda Çin kuyuları kurudu ve petrol unutuldu.

Bundan bin yıl sonra, Afscheron yarımadasında hüküm süren ve Bakü şehrini idare eden han, tarlalarını harap eden, şehrin her tarafından fışkıran ve tarımı imkânsız hale getiren petrolle bazı denemeler yapmaya başladı. Çok ilkel bir petrol lambası yaptırdı. Bir tür arıtma yöntemi buldu ve buluşunun çok para değerinde olduğunu anladı. Lambalarından birini, efendisi olan İran Şahına gönderdi. Bütün impratorluk dahilinde petrolünü satmak için izin aldı. Ve bu ilk petrol kralı zengin oldu; onun sayesinde, Doğu'nun hemen her tarafında petrol kullanılmaya başladı.

Bu, Rusların, Bakü hanlarının saraylarını yıkıp, bütün o yöreyi mahvettikleri tarihe kadar devam etti. Bundan sonra petrol bir kere daha unutuldu. Han'ın yerine gelen Çar'ın valisi de, tarlaları mahveden bu pis kokulu sıvıdan nasıl kurtulacağını bilemiyordu. St. Petersburg fen akademisine, bu sıvıdan numuneler gönderdi. Aldığı cevapta, "Petrol hiçbir işe yaramaz" deniliyordu.

Petrol dünyanın öbür ucunda, bundan daha büyük bir şerefe nail olmuş değildi. 1640 senesine doğru, Don Alvaro Alonso Barba isminde bir İspanyol, Peru'dan dönüşünde, orada gördüğü petrol kuyularını tarif etti. Petrolden nasıl faydalanılacağını anlattı, fakat bundan da bir şey çıkmadı.

Bundan pek az bir zaman önce, Batı Pensilvanya yerlileri, Pierre Joseph isminde bir Fransız misyonerini pis kokulu, siyah

renkli, etrafa gaz yayan bir su birikintisine götürmüşlerdi. Misyoner bu siyah suları, ilaç olarak kullanmıştı. Sonra, 1840 yılına doğru, Mösyö Kier isminde birisi, Pittsburgh civarında Tarentum'da, içinden petrol fışkıran bir kuyu buldu. Oraya bir ev yaptırdı. Birkaç bin tane şişe aldı, şatafatlı etiketler yaptırdı. Bunlara dolduruğu petrole Seneca Oil ismini verdi ve yedi derde deva diye sattığı bu Amerikan ilacından zengin oldu.

Kier, vakit geçirmek için, petrolü arıtma denemelerine girişti ve yakılacak petrol imal etti. Bu şekilde çıkardığı bütün petrolü satın almaya başladılar. Fakat kuyu yavaş yavaş tükendi ve az bir zaman sonra gerek Kier, gerek petrolü unutuldu. Kaderde, petrol devrinin, bu tarihten on beş sene sonra açılması vardı.

1910 senesine doğru, Rusya hükûmeti, İran petrollerinden sadece İngiltere'nin faydalanmasının doğru bir şey olmadığını düşünerek, bu görüşünü Şaha kabul ettirdi. Şah, arazisini ikiye böldü. Kuzeyini Ruslara, güneyini İngilizlere tahsis etti. O zaman, Intelligence Cervice tekrar faaliyete geçti. İran şehirlerinde isyanlar başgösterdi. İhtilal homurtuları işitildi. Şah, tahtının tehlikede olduğunu hissedince Rusları kovmaya, İngilizlerle daha önce yapılmış olan sözleşmeleri sağlamlaştırmaya ve yeniden altmış senelik bir antlaşma imzalamaya mecbur oldu.

Bütün bu olanları kim idare ediyordu? İngiltere'yi bu büyük petrol mücadelesine kim sürüklüyordu? Bakanlar mı, yoksa avam kamarası mı?

Hayır. Bütün bu işleri çeviren Felemenkli bir banka memuruydu. 1880 senesinde, ayda 30 frank maaşla Amsterdam'daki Twentsche Bank'a memur yardımcısı olarak giren, altı sene sonra, aylığı 300 frank olan, bugün 100 milyar frangı denetiminde bulunduran ve şahsi serveti 340 milyon tahmin olunan bu adam, Sir Henry Deterding'dir.

Henry Deterding, bir uzak deniz kaptanın oğluydu. 12 yaşında yetim kalmıştı. Amsterdam'da, işe başladığı bankada ça-

lışırken kendisini, bankanın Hindistan şubesine gönderdiler. Deterding, orada, küçük bir memur olarak çalışmaya başladı. Bu müessese Sond adalarında petrol madeni araştırıyordu. Deterding, şirketin Penang'daki küçük bürosunun idaresine memur oldu ve orada Royal Dutch'un şefi Mösyö Kessler ile tanıştı. İhtiyar Kessler, Deterding'i çok takdir etti ve bilâhare Standard Oil başkanlarının açık açık; "Bu adam başlı başına bir milyar kıymetindedir." diyeceklerini adeta o zaman bilmiş, hissetmiş gibi, ona kendi şirketinde mühim bir vazife verdi.

Deterding otuz yaşına gelmişti. Şansına güveniyor, gece gündüz çalışıyordu.

Royal Dutch şirketinin kasaları bomboştu. Kessler, Deterding'in yardımı ile binbir zorlukla beş yüz bin florinlik yeni hisse senetleri ihraç edebildi.

Fakat ondan sonraki yıllar içinde şirketin şansı yaver gitmeye başladı. Son derece zengin petrol damarları bulundu. Şirket, hissedarlarına yüzde sekiz kâr dağıttı. Rockefeller bu durumu kıskandı ve koskoca Standard Oil, ufacık İngiliz-Felemenk grubuna karşı savaş açtı.

Royal Dutch hissedarları fena halde telaşa düştüler. Hisselerini Amerikalılara satmaya karar verdiler. Yalnız genç Deterding buna karşı çıktı. O tarihte Deterding, şirketin, Sumatra başmüfettişiydi. Fakat Kessler'in kendisine karşı muhabbeti vardı. Ve ölürken bıraktığı vasiyetnamede, şirket yöneticilerinden, kendi yerine, bu delikanlıyı tayin etmelerini rica etmişti.

İdare meclisi, Kessler'in son arzusuna karşı itaatkâr bir davranış sergiledi ve Henry Deterding, Royal Dutch şirketinin direktörlüğüne tayin olundu. Rockefeller şirkete karşı savaş açtığından beri kendilerinin mahvolduğunu düşünen hissedarlar, bu tayin kararını isabetli buldular. Bu ümitsiz durumda ha bu delikanlı müdür olmuş, ha başkası... Onlar için fark yoktu. O "delikanlı" faaliyete geçti. Elindeki 5 milyon florinle, Rockefeller'in 900 milyonuna karşı savaş ilan etti.

Ve güçlü bir müttefik kazanmaya muvaffak oldu. Hâlihazırdaki İngiliz petrol kartelinin heybetli saltanatını kurma konusunda, kendisine yardım edebilecek olan adamı bulmuştu. Rockefeller'i tam anlamıyla mağlup etmeden önce Henry Deterding, Marcus Samuel ile birleşti.

Marcus Samuel Kimdir?

Londra'daki bir mahallenin büyüklü küçüklü 130.000 tane büroyu içine alan karmakarışık ve karanlık sokaklarında dolaşan şişmanca, modası geçmiş silindir şapkalı, yüz hatlarından Musevi olduğu anlaşılan bir adam vardır. Üzerinde yaz kış geniş ipek yakalı, koyu gümüş rengi bir pardesü, boynunda açık bir yakalık ve basit bir şekilde bağlanmış bir kravat bulunur. Halinde ne zenginliğine ne de nüfuzuna işaret eden hiçbir emare görülmez. Halbuki, Amerika'nın bütün petrol madenlerinden on dört kat daha zengin petrollerini Deterding ile birlikte denetiminde bulunduran, yine Deterding ile beraber İngiliz petrol saltanatını yaratan bu adamdır: Marcus Samuel olarak dünyaya gelen Lord Bearsted.

Bu garip adamı birçok İngilizden soruşturdum. Birçoğu ismini bile bilmiyor. Onun nasıl yaşadığını bilen birkaç kişi ya var, ya yok. Bizzat kendisi gayet az söz söyler. Bakışları gayet parlaktır. Fakat gözlerini daima kalın gözlükler arkasında gizler. Kalın dudaklı ağzı çoğunlukla aralık durur, fakat alaylı tebessümü bıyıklarının altında saklıdır.

Kendisine sorduğum sorulara cevben Marcus Samuel bana; "Konumum ve hayatım hakkında size yüzeysel bilgiler verebilmek için dahi; girişimlerimin gelişim evrelerini etraflı bir biçimde tasvir etmem, uçsuz bucaksız rakamlar saymam, yüzlerce müzakereyi ve binlerce özel konuşmayı en küçük ayrıntısına kadar anlatmam gerekir." demişti.

Dünyanın büyük adamlarının ismini ihtiva eden Who's Who ismindeki eserde bu şahsiyet hakkında şu bilgilere rastlamak

mümkündür: "Bearsted Vikont Marcus Samuel 1853'de doğmuştur. Süveyş kanalından yük vapurları ile petrol nakliyatı işleri yapmıştır. Uzakdoğu'da büyük ölçekte petrol işletmeleri organize etmiştir. 1902'de Londra belediye başkanı, 1921'de Lord ve 1924'te Vikont olmuştur."

Sonra dostlarından soruşturunca, genel kurul raporlarını yayınlayan kalın kitapları okuyunca ve dünyanın dört bucağından türlü türlü rakamlar işitince, bu şişman adamın hayatının, romanlardaki kişilerin birçoğunun hayatından daha fazla macera ile dolu olduğu anlamıştım.

* * *

Londra'nın Yahudi mahallesi...

Bir vapur acentasında küçük bir memur var. Bu küçük memur, güvertede Hindistan'a kadar seyahat ediyor. Her türlü eşyanın ticaretini yapıyor. Bu memur Marcus Samuel'dir. Kısa zamanda küçük bir ithalat ve ihracat şirketi kuracak kadar para kazanıyor. Gece gündüz durmadan çalışan bu adam nihayet başarılı oluyor.

Fakat Marcus Samuel'in, yani müstakbel Lord Bearsted'in gerçek macerası, 1897 senesinde Deterding ile birleşip Shell Transport and Trading Company ismindeki kendi nakliyat şirketini, Royal Dutch ile birleştirdiği ve Deterding'in petrolünü kendi gemileri ile nakletmeye başladığı zamana rastlar.

Marcus Samuel'in bu işe girşimesi büyük bir cesarete sahip olduğunu göstermektedir. 1897 tarihinde Deterding'in elindeki sermaye ancak sekiz milyon franktır. Rakibi olan Standard Oil ise bir buçuk milyar sermayeye sahiptir. Ve bu dev yapılı kartel tam o sırada İngiliz grubun hisselerini satın almakla meşguldü. Bu nedenle delice bir mücadele başgösterdi. Her cephede göğüs göğüse bir çarpışma vardı. Buna rağmen, Marcus Samuel, İngilizlerin petrol çıkarlarını savunan Deterding ile birleşti.

Rockefeller'in Standard Oil'i, Avrupa piyasasını ve Deterding'in adamlarının elinde bulunan Doğu ve İran piyasalarını ucuz fiyatla petrole boğdu. Standard Oil, Amerika piyasasının tek hâkimidir. İhracatını ucuz fiyatlarla yapabilmek için Amerika piyasasıda petrol fiyatını iki üç katına çıkardı. Dünyanın her tarafında Rockefeller'in adamları belirdi. Petrol fıçılarını o kadar ucuza satıyorlardı ki neredeyse hediye edeceklerdi.

Marcus Samuel ve genç Deterding haritaların üstüne eğilmişler, bir yandan Amerika petrolü ile adeta boğulma tehlikesi ile karşı karşıya kalırken, bir yandan da Doğu'daki memurların gönderdiği haberleri tetkik ediyorlardı. Standard, Royal Dutch şirketine karşı mücadeleye girişmesinden kısa bir süre önce Marcus Samuel, Deterding'in rakibi idi. Deniz böcekleri, sedef ve Japon eşyası ticareti ile işe başlamış, önce eski bir vapur satın almış, kısa bir süre zarfında en modern tipte bir düzine vapura sahip olmuştu. O tarihe kadar Uzak Doğu'dan İngiltere'ye nakliyat yapıyordu. Fakat İngiltere'den, Uzak Doğu'ya mal taşımamıştı. Gemiler dönüşlerinde bomboş dönüyorlar yani boşa para harcamış oluyorlardı. Günün birinde birisi Samuel'e ucuz fiyatla kendi boş gaz tenekelerini taşıması teklifinde bulundu.

İlk önce, kendisi için ikinci derecede ehemmiyetli bir iş olarak bu teklifi kabul eden Samuel, bu işin büyük bir önem kazanacak mahiyette bir iş olduğunu anladı. Paris'teki Rothschild'den borç aldığı para ile sarnıçlı gemiler inşa ettirmeye başladı ve ilk defa Hindistan'a vapurlar dolusu petrol gönderen kendisi oldu.

Petrol sevkiyatıyla meşgul oldukça yavaş yavaş petrol üretimi ile de ilgilenmeye başladı; bir müddet sonra Marcus Samuel, Borneo'da petrol imtiyazlarına sahip olmuştu. Artık gemilerine kendi petrolünü doldurmaya başlamıştı. O tarihe kadar kendisine deniz böcekleri ve Japon güzel eserleri tedarik eden aracılar, lamba ve petrol satışı ile görevlendirildiler.

Şayet o tarihte Standard Oil, gücüne o kadar güvenmeseydi,

müdürleri bu önemsiz Yahudiyi biraz daha yakından tanıma zahmetine katlansalardı, İngiltere'nin petrollerinin bugün sözü bile edilmeyecek ve Royal Dutch'dan büyük ihtmalle eser kalmayacaktı. Fakat Amerikalılar karşılarındaki rakip kim olursa olsun, ezebileceklerini tahmin ediyorlardı. Başkaları ile çalışmak, anlaşmak ve kendilerinden küçüklerin yaşamasına izin vermek akıllarından bile geçmiyordu. Marcus Samuel mi? Varsın, Deterding'e rekabet etsin diyorlardı!

Gerçekten de, Whitechapelli küçük Yahudi, yeni gemiler inşa etmeye devam etti ve o tarihte tek bir gemiye sahip olmayan fakat zengin petrol yataklarına ve geleceğin bütün madenlerine sahip olan Royal Dutch için günden güne daha tehlikeli bir hal almaya başladı. Standard'ın petrol yatakları her saniye altın akıtıyordu. Fakat bu ne kadar devam edecekti? Marcus da bunu düşünüyordu. Amerikalıların yedek petrolü acaba ne kadardı? Deterding'in üretim miktarı azdı, fakat her tarafta muazzam petrol yataklarına, bitmez tükenmez hazinelere sahipti. Bugün Rockefeller'indi, fakat gelecek Deterding'in! Ve Marcus Samuel, dev yapılı Rockefeller'le mücadele etmek için, küçük Deterding ile birleşmeye karar verdi. Bu birleşmenin sağlayacağı fayda ortadaydı. Rockefeller'in birbirine musallat etmek istediği bu iki adam, tam Amerikalıların mücadeleye başladıkları tarihte ve Rockefeller'in İngilizleri birkaç ay zarfında aç bırakmayı ümit ettiği sırada anlaştılar ve birleştiler.

İki şirketin birleşmesi tamamlandı, mesai paylaşıldı. Deterding üretecek, Samuel nakliyatını yapacaktı. Yeni şirket öyle sonuçlar elde etti ki, 1902 senesinde, petrol ticaretinde uzman bir firma olan Asiatic Petroleum C. şirketini kurdular. Bu şirketin kurulması için lazım olan parayı Paris'teki Rothschild'ler temin ettiler.

Deterding ile Samuel'in yani Royal Dutch ile Shell'in birleşmesi sayesinde Standard Oil'in elindeki en korkulu silah düşmüş oldu: Yani nakliye vasıtalarının denetimi! Standard Oil bu

kudret ve heybeti önce Amerika'da, daha sonra bütün dünyada elde edişini ne zengin petrol madenlerine ne de sermayesinin büyüklüğüne borçludur. Bu hakimiyeti, gerek yabancı petrolleri, gerek kendi petrolünü nakletmek için nakil vasıtalarını kendi tekelinde bulundurması sayesinde kazanmıştır.

İngiliz rakiplerine karşı açtığı mücadelede Rockefeller'in ilk hareketi, bütün hazineli gemilerin çalışmasını durdurmak oldu. Bu gemiler, limanlarda boş durdu; nakliyat yaptırmadı, her saat para kaybetti fakat rekabet de felce uğradı. Bu suretle Deterding, Avrupa'ya petrol nakledemez oldu.

Fakat şimdi Deterding'in elinde Samuel'in gemileri vardı, Amerikalılar aciz kalmışlardı.

Amerikalılar nakliyat işine "Pipeline" (boru hattı) denilen borularla başladılar. 1870 senesinde, Rockefeller, Pennsylvania'da bulunan 140 tane küçük arıtma tesisinde petrol almaya başladığı zaman nakliyatı, tahta fıçılarla yapıyordu. Yavaş yavaş madenî fıçılar kullanmaya başladı ve nihayet hazineli vagonlar çıktı. Fakat Standard Oil, "boru hattı" yöntemini uygulamamış olsaydı, bu açılımı elde edemezdi. Yüzlerce kilometre uzaktan petrol akıtan, nakliye masrafını en ucuz tren tarifesinden on altı defa daha aza mâl eden bu boru tertibatını, ilk defa Amerikalılar uygulamıştır.

Bu meselede esas olan yalnız nakliye ücretlerinin azlığı değildir. Bir boru hattı sadece on ilâ otuz cm çapında çelik borulardan ibaret olmayıp, tulumbalara ve ısıtma tesisatına da ihtiyaç vardır. Bunlar olmazsa petrol, kışın katılaşır. Her şeyden önce, boruların geçeceği arazinin sahibinden izin almak gerekir. Bir kilometre uzunluğunda boru hattı, yaklaşık olarak 300 bin franga mâl olur. Hâlihazırda yalnız Amerika'da iki yüz bin kilometreden fazla boru hattı vardır, yani dünya yuvarlığı çevresinden beş defa fazla! Bu şebekenin hemen hemen hepsi Standard Oil'in malıdır ve bir milyar dolardan fazla bir sermayeye tekabül etmektedir.

Ufak adamların nasibi olamayacak kadar büyük bir mal!

Arıtma tesislerinden limana veya demiryoluna uzatılmış böyle bir boru düzeneği, başkasının elinde bulundukça en mükemmel petrol kaynağı bile kıymetini kısmen kaybeder.

Rockefeller'in, rakiplerini, fiyatlarında indirime gitmek veya madenlerini satın almak suretiyle yok etmeye ihtiyacı yoktu. Boru hatları sayesinde, bütün rakiplerini avucunun içine almıştı.

Başka şirketler de, boru tesisatı yapmayı düşündüler. Paraları yok değildi, fakat ne hükûmetten ne de arazi sahiplerinden izin almayı başaramadılar.

1900 senesine kadar, sarnıçlı vapurların hepsi Amerikalıların malıydı. Bugün dünya petrol üretiminin %10'u olan yaklaşık sekiz milyon ton petrol, sarnıçlı gemilerle taşınıyor. Ve bu miktarın %72'si Deterding ve arkadaşlarına aittir. Bu gemileri inşa ettiren de Marcus Samuel'dir.

Trenlerle nakledilecek petroller de, sarnıçlı vagonlara yükleniyordu ve bu vagonlar dahi Rockefeller'e aitti. Rockefeller, girişimlerinin daha başlangıcındayken, demiryolu kralları ile iyi geçinmenin altın değerinde bir öneme sahip olduğunu anlamıştı. Demiryolu idarelerindeki önemli kişilerin hepsine Standard Oil hisseleri hediye etti ve bu sayede gizli indirimler kazandı ve onlar tarafından her zaman himaye edileceğini anladı. Standard'ın rakipleri, demiryolu şirketi sahiplerinden sarnıçlı vagon alamıyorlardı. Bu nedenle kendileri vagon inşa etmeye başladılar. Bu sefer de vagonları koyacak yer ve çalıştıracak lokomotif bulamadılar. Ve Rockefeller, Amerika petrolünü, satın almaya mecbur olmadan, sadece bu gizli tek başına sahip olma politikası sayesinde petrol piyasasını avucunun içine aldı.

Rockefeller, Marcus Samuel'i basit bir Yahudi olarak değerlendirip bor görmemiş ve onunla anlaşmış olsaydı bugün de bu petrol tekelini elinde bulunduracaktı. Ayrıca Marcus Samu-

el'i, rakibinin eline bırakacağı yerde, onun petrol gemilerinden faydalanmayı bilmiş olsaydı, o tarihte sahip olduğu petrol kaynaklarını işletmek için yeterli miktarda parası olmayan ve sarnıçlı gemi inşasına ayıracak tek kuruşu olmayan Deterding'i kolaylıkla yok edecekti.

Fiyat Savaşı

Nakliye vasıtalarındaki hâkimiyetinin, o korkunç silahının elinden aldığını gören Rockefeller, bu sefer fiyat konusunda savaş ilan etti.

Deterding, Rockefeller'in bu hamlesine derhal karşılık verdi ve büyük ölçekte bir işe girişti. Rockefeller'in kuyuları ile, arasında okyanusun engin dalgaları bulunan; buna karşın Royal Dutch'un, Felemenk Hindistanı'ndaki madenlerine yakın olan Çin'de mücadeleye başladı.

400 milyon kişilik bir tüketici ordusuna sahip olan bu pazardan Standard Oil bir fiyat mücadelesi sayesinde Rusları kovmuş ve orayı kendine yurt edinmişti. Oraya yerleşince piyasayı, maliyet fiyatından daha ucuz fiyatla petrole boğdu. Tahminen bedava olarak sekiz milyon lamba dağıttı.

Çinliler bu lambaları aldılar fakat içinde Deterding'in petrolünü yaktılar. Çünkü Deterding de piyasaya kendi petrolünü yığmış ve delicesine ucuz fiyatlarla petrol satıyor, fakat kuyularının yakınlığı münasebetiyle ne de olsa Amerikalılar kadar zarar etmiyordu. Amerikalılar giriştikleri bu mücadelenin masraf

ve zararlarını telafi edebilmek için Avrupa'da petrol fiyatlarını artırdılar. Sonunda Deterding, bu işten çok iyi para kazandı. Tabii ki Standard Oil de...

Rockefeller Amerika'da petrol fiyatını artırdı. Amerika halkı, petrolü, Çinlilerden bir kat daha fazla fiyat karşılığında satın almaya mecbur oldular. Bu durum, Amerikalıların partiyi kaybetmelerine neden oldu.

Deterding, delice bir cesaret göstererek, mesleğinin en dâhiyane fikrini uygulamaya koydu. Sessiz sedasız Amerika sermayedarları ve Standard'ın düşmanları ile birleşti. Florida'da ve Amerika'nın başka yerlerinde petrol şirketleri kurdu. Rockefeller bütün düşmanlara karşı emniyette zannettiği Amerika piyasasında yüksek fiyatla petrol satarak Çin'deki zararlarını telafi etmeye çalışırken, Deterding'in sarnıçlı gemileri New York limanına demir atıyor ve İngiliz petrolü, düşman toprakları dahilinde satılıyordu. Yani Deterding de Çin'deki zararlarını Amerika'da telafi ediyordu.

Standard Oil bu durum karşısında o kadar şaşırdı ki, hiçbir harekete cesaret edemedi. Deterding'in becerikli adamları, Amerika kamuoyunu hazırlamış; Archbold'un malum mektuplarının gazetelerde yayınlanması, karteller hakkındaki kanunları şiddetlendirmek isteyen hükûmetin Rockefeller'e karşı savaş açması, Standard'ın konumunu sarsmıştı. Deterding vakit kaybetmedi. Amerika'da çeşitli mahfillerde, Royal Dutch şirketinin hisselerini dağıttı ve her tarafta dostlar edindi. Yirmi sene Amerika Birleşik Devletleri, Standard'ın vesayeti altında yaşamıştı. Şimdi karşı atak başlıyordu.

Rockefeller'in yönetim tarzı haşin ve hoyrat olmasına karşın Deterding'in sistemi yumuşak ve tedbirli hareket etmeye dayalıydı. Sülalesinde büyük seyyahlar, kâşifler, uzak sefer kaptanları bulunan Deterding'in kanında öyle bir özellik vardı ki, babası şarlatan, kendisi esasında bakkal olan Rockefeller'de bulunmuyordu.

Buna bağlı olarak Standard'ın adamları, terbiyesiz esnaftan başka bir şey değillerdi. Halbuki Deterding'in adamları politikacı ve imparatorluk kuran kimselerdi. Şimdi ellerinde para da vardı. Az zamanda şubeler her tarafa yayıldı. Okyanus sahillerine, Meksika'ya, Dakota'ya ve Nevada'ya kadar uzandı.

Deterding'in, Asya arazisindeki üretim masrafı Standard Oil'in masrafına nazaran çok azdı. Standard Oil, her birisi kendi şirket ve imtiyazına sahip kişilerden oluşmuş bir karteldi. Standard'ın şirketlerinden her biri, hem kuyu kazıyor hem petrol arıtma işi yapıyor hem de petrol satıyorlardı.

Deterding'in teşkilatı ise, Standard'dan tamamen farklıydı. Mensubu olan şirketlerin hepsi kendi uzmanlık alanında çalışır; birisi yalnız yalnız satış işiyle megul olur, birisi kuyu açar, diğeri ise sadece sanayi ile ilgili işlere bakardı.

Ayrıca avantaj olarak Deterding'in elinde, deneyimli, bilgili, çeşitli dillere vâkıf, insan ruhundan anlayan seçkin memurlar vardı.

Rockefeller'in gizli memurları, fabrikaları kundaklamak, petrol boru hatlarını tahrip etmek, siyasetçilere rüşvet dağıtmak ve şirket hakkında çok iyi bilgi elde etmiş gazetecileri susturmaktan başka bir işe yaramıyordu.

Fiyatların Amerika piyasasında düşüncesizce indirilmesi ise, Rockefeller'in yaptığı en korkunç hatalardan biri oldu.

Deterding, bu durumdan faydalanmayı ihmal etmedi. Kısa bir süre sonra, Amerika'da muazzam petrol kuyularına sahip oldu. Bu kuyuları bizzat işletti. Rockefeller gibi kendisine ait boru hatları inşa ettirdi ve böylelikle Rockefeller'den daha avantajlı konuma gelmeyi başardı. Çünkü fazla olarak elinde Marcus Samuel'in sarnıçlı gemileri de vardı.

Standard Oil, kendisi kuyu işletmeyi gereksiz görüyordu. Zira nakliyat ve fiyat hâkimiyetine sahip olduğunu ve bu sayede bütün küçük üreticileri avucunun içinde tuttuğunu düşünüyor, ayrıca kuyu işletme riskine girmek istemiyordu.

Halbuki küçük üreticiler, şimdi kurtarıcı olarak gördükleri Deterding'e sığınmaya başlamışlardı.

Bugün Deterding, piyasada eşsiz nitelikleri ile nam salmış olan California petrollerinin hemen hepsine sahiptir. Standard Oil ise, Amerika'da bile piyasanın tek hâkimi olmaktan çıkmıştır.

Deterding'in, Amerika'daki konumu çok çabuk yükseldi. Ayrıca Deterding, Standard'ın devamlı ödeme yaptığı Cumhuriyet Partisi'nin rakibi olan Demokratlara ödenek ayırdı. Şirketinin yüzde kırk üçünü, Birleşik Devletlerin arazisinden temin etmeyi başardı. O kadar ki, Standard Oil başkanlığında, ihtiyar Rockefeller'in yerine gelen Walter Teagle, "İngilizleri, Amerika topraklarındaki petrol madenlerini boşaltmaya kastetmiş olmakla" suçladı.

Kısacası Amerikalılar bütün bu olanlar karşısında telaşa düşmüşlerdi.

İçişleri Bakanlığı Jeoloji Dairesi, 1922 senesinde yayınladığı bir raporda şu görüşe yer veriyordu: "Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın diğer ülkelerine göre iki kat daha fazla petrol tüketmektedir. Halbuki Amerika toprağındaki petrol miktarı, bütün dünyadaki petrol varlığının yüzde yedisini oluşturmaktadır. Bu durum ise, 18 sene sonra bütün mevcut petrolümüzün tükeneceğini göstermektedir. Diğer ülkeler ise, iki yüz sene boyunca kendilerine yetecek miktarda petrole sahip bulunmaktadılar."

Sinclair Consolidated Oil şirketinin başkanı Mösyö Requa da nüfus başına tüketilen petrolün İngiltere'nin tükettiği petrolden yirmi kat fazla olduğunu ve Amerika petrollerinin 17 ilâ 23 sene sonra tükeneceğini ileri sürmüştü.

Demek oluyor ki, 1940 senesine doğru Amerika, muhtaç olduğu bütün petrolü, Deterding'den almak mecburiyetinde kalacaktı.

Bunun üzerine yeni petrol böglelerine doğru bir hücum

başladı. Fakat Amerikalılar gittikleri her yerde karşılarında İngilizleri buluyorlardı. Standard Oil memurlarından biri, Filistin'de petrol aramaya kalkıştı fakat hemen tutuklandı.

İran ve Mısır'da da buna benzer hadiseler yaşandı.

Deterding, petrol üreticisi olan ülkelere kredi açarak, o ülkelerde yabancıların petrol araması yapmalarını yasaklayan kanunlar çıkarılmasını sağlamıştı.

Doğal olarak hiçbir yabancı artık, Hindistan, İran, Birmanya, Uganda, Avustralya, Fransız Afrikası, Meksika, Yeni Gine ve Felemenk Hindistanı'nda petrol arayamaz olmuştu. Kısacası bütün önemli petrol bölgeleri Amerikalılara kapanmıştı.

Bundan böyle petrol varlığının tükenme ihtimali, bütün dünyanın korkulu rüyası oldu. Sadece Amerika'yı değil, bütün dünyayı istila eden bir saplantı haline geldi.

Mühendis Diesel'in Esrarengiz Ölümü ve Petrol Krizinin Perde Arkası

1913 yılının Eylül ayında, Mühendis Diesel'i ortadan kaldıranlar, böyle bir eylemde bulundukları için pişmanlık duymaktadırlar.

O tarihte, Diesel motorunun mucidi, petrolle çalışan motorların tekniğinde bir devrim yaratacak olan bu adam, benzine ihtiyaç duymadan sadece ham petrolle işleyecek olan makinenin mucidi, -o tarihe kadar ham petrolün çok fazla kıymeti yoktu- patentini alıp projesini hayata geçirebilmek için İngiltere'ye hareket etmişti.

Fakat oraya ulaşamadı. Anvers ile Harwich arasında, Manş denizinde, esrarengiz bir şekilde kayboldu. Beraberinde bulunan birçok plan ve hesap da kendisiyle beraber ortadan kaybolmasaydı, intihar ettiğine hükmedilebilirdi. Diesel'in ölümü de, bu petrol dramının birçok noktası gibi bugüne kadar esrarını korumuştur.

Acaba petrol kralları, kendisinden haklı olarak korktukları ve benzin fiyatlarında bir düşüş meydana gelmesinden endişe ettikleri için mi Diesel'i öldürdüler? Yoksa bu cinayete, otomo-

bil sanayiine ait mefaatlerin müdafası mı sebep oldu? Yoksa kömür madencileri mi işe karıştı? Bir İngiliz casusu, bu cinayetin faillerinin, Diesel'in çalışmalarından korkan petrolcüler olduğunu kesin bir şekilde söylemiştir.

Teknik alanda devrimler yapmayı tasarlayan bu devrimci mühendis, bugün yaşasaydı kimbilir daha ne keşif ve icatlarda bulunacaktı! Gerçi Diesel'in yaptığı motorlar bugün, bütün dünyada mükemmel şekilde işliyor. Hatta bugün, uçaklar için bile dizel motorları imal edilmektedir. Fakat bizzat Diesel, daha farklı ve işlevsel icatlarda bulunmayacak mıydı? Ne çare ki, artık iş işten geçmiş, Mühendis Diesel ölmüştür.

Petrol krizi korkusu ile şimdi başkaları da mücadele ediyor. Kraking'in, ham petrol üretimini tesadüfen keşfettiği tarihten beri, %60 oranında verimli olan bu madde için, üç binden fazla arıtma metoduna ait patent verilmiştir. Petrol kullanımı, daima gelişmekte olduğu halde yine de bugünkü petrol tüketimi yetersiz görülmekte ve petrol sanayicileri bu durumdan şikâyet etmektedirler. Amerikalılar, petrollerini 150 atmosferlik bir basınç ve 450° sıcaklık derecesi ile arıtarak %80 kâr elde ediyorlar.

Fakat kimya alanında yapılan keşifler, otomobil sanayiinde kaydedilen ilerleme ile boy ölçüşmekten şu an çok uzaktır.

1933 yılının başlarında, 27 milyonu, en az petrol varlığına sahip olan Amerika'da bulunmak kaydıyla 36 milyon tane araba ve kamyon satılmıştır. Aynı zamanda Amerika'daki benzin ihtiyacı, senede 60 milyon litreye ulaşmıştır. Bu nedenle dünya, yavaş yavaş kendini göstermeye başlayan petrol krizine çözüm arayışı içine girmek zorunda kalmıştır.

Örneğin Almanya'da, Doktor Bergius yöntemiyle doğrudan doğruya kömürden, çok fazla miktarda "Leuna" esansı üretiliyor. Ve tortulardan benzol çıkarılıyor. Bundan on beş sene önce hiçbir kıymeti olmayan bu madde bugün otomobiller için en mükemmel yakıttır ve en iyi cins benzinden daha pahalıdır.

Bundan başka dünyanın çeşitli yerlerinde petrol krizine al-

ternatif çözümler getirilmek istenmiştir. Fransa'da bütün benzinlere patates ve tahta kırıntılarından üretilmiş alkol ilave edilmiştir.

1933 Berlin otomobil fuarında, motorundaki özel düzenek sayesinde, odunla çalışabilen bir otobüs vardı. Bu tür bir yakıtın maliyet fiyatı, benzin fiyatının altıda birine tekabül etmektedir.

Kireç ve kok kömürü ile üretilen Carbure de Calsium'dan (Kalsiyum Karbür) alkol yapılmakta ve bu alkol yakıt olarak kullanılmaktadır. Bütün bu çözüm arayışları devam etmekle birlikte, bütün dünyadaki motorları çalıştırmaya yetecek miktarda yakıt yine de bulunamıyor.

Bugün bu motorların çoğu çalışmıyor. Bunların çalışmaya başlaması ile birlikte, petrol madeni mücadelesi daha şiddetli bir şekilde yeniden patlayacaktır.

Amerikalılar uzun süre kendi petrol rezervlerinin hiçbir zaman bitip tükenmeyeceğini zannediyorlardı. Bu nedenle İngilizler gibi tedbirli davranmadılar.

Petrol üretimlerinin fazlalığı sayesinde dünya petrol üretim miktarının %76'sına kadar yükseldiler. Fakat şimdi, sahip oldukları milyarlar, İngilizlerin elinde bulunan hazinelerini ele geçirmelerini ve dünya petrol varlığını elde etme yarışında üstün gelmelerini sağlayamaz.

Ayrıca benzine gerek duymayan motorlar yapmayı ihmal ettiler ve şimdi, dizel motor imalatında en yaya kalan ülke Amerika'dır. Halbuki böyle bir çareye başvurmaları gerekirdi.

Bütün bu nedenlerden dolayı günden güne Amerika petrol sanayicilerinin durumu kötüleşiyor ve senelerden beri bu soruna hal çaresi arıyorlar.

Amerika Cumhurbaşkanı Harding; "Biz vaktimizi, dünyaya insanlık dersi vermekle geçirirken İngiltere, dünya ekonomisinin anahtarı olan petrol hazinelerini ele geçirmekle meşgul-

dü." diyor ve Deterding, bu sözleri büyük bir edeple dinledikten sonra, yeni kaleler zaptetmek üzere yoluna devam ediyor.

California ve Teksas'taki konumunu sağlamlaştırarak Meksika'ya geçiyor. Marcus Samuel para işlerini idare ederken, Deterding işin siyasi kısmı ile meşgul oluyor. Böylelikle 1918 senesinde şartlar hazır hale geliyor. Royal Dutch, peşinen iki milyar ödeyerek büyük imtiyazlara, yine o büyüklükte malzemeye, sarnıçlı vapurlardan oluşan bir filoya ve bir de şefe sahip olan Mexican Eagle şirketini satın alıyor. Bu şef Meksika'da, Amerika Birleşik Devletleri'nin, yani Standard Oil'in siyaseti aleyhinde ihtilaller düzenleme konusunda çok deneyimli bir adamdır.

Bu şefin adı Pearsan'dır. Şef, Intelligence Cervice'in adamlarından birkaçının samimi dostu olmakla birlikte bu âlemde Deterding kadar önemli bir isim değildir. Deterding'den fazla olarak petrolünü, hem İngilizlere hem de Amerikalılara satmıştır. Bu adamı iyi koruyabilmek için Lord Cowdray yaptılar ve Westminster'e gönderdiler.

Ve şimdi Deterding, Venezuela ve Panama'dan dolaşarak Birleşik Devletler'in güney ve batı bögelerinin petrollerini, Meksika, Honduras ve Kolombiya'daki madenlerini tamamen ele geçirmiştir. Bu durum karşısında Washington'un ve Standard Oil'in hayret ve korkudan ağızları açık kalmıştır. Deterding, bu suretle Amerika'nın etrafına adeta bir zincir çevirmiştir ve Mexican Eagle'ı satın alarak şeytanca planını şimşek hızıyla uygulamaya koymuştur.

Deterding planını uygulamakla meşgulken, Amerika'nın her tarafında, yeniden tehditvâri sesler yükselmeye başlamıştır. Senato üyelerinden biri; "İngiltere'nin hedefi, istikbal savaşında, bütün başarı ihtimallerini petrol sayesinde kendi tarafına toplamaktan ibaret değil, belki aynı başarı ihtimallerini rakiplerinin elinden almaktır. İngiltere, Birleşik Devletler'in kaynaklarını azaltmak için bilinçli ve planlı bir şekilde hareket etmektedir." demiştir.

Bunun üzerine Washington elindeki bütün araçlarla ülkenin ufkunda belirmeye başlayan tehdidi savmak için çalışmaya başlamıştır. Orta Amerika'nın bütün küçük hükûmetlerinde ihtillaler patlak vermiştir. Kosta Rika'da, Amerika deniz kuvvetleri, İngilizlere imtiyazlar veren cumhurbaşkanı taburlarına karşı açıkça mücadeleye girişmiştir. Meksika'da da ihtilal alıp yürümüştür.

Bu arada 1921'de, İngiltere ile Amerika arasında bir savaş çıkmasına ramak kalmıştır. Özellikle Meksika'da, Amerika ve İngiltere'nin menfaatleri, inanılmaz bir şiddetle birbirlerinin aleyhine işlemiştir.

Bütün bu yaşananlar, petrol savaşında yaşananların yalnızca bir kesitidir.

Petrol Savaşına Yenik Düşen Hayatlar

"En şiddetli çarpışma en kısa süren çarpışmadır. Buna binaen en insanca savaş da bu şekilde yapılan savaştır." Bu söz, bugün bütün petrol krallarının kabul ettikleri bir sembol haline gelmiştir. Fakat insan bu gerçeği, her yerden daha fazla Meksika'da anlıyor.

Bundan birkaç sene önce, Veracruz hükûmetinin kuzeyindeki petrollü arazide bulunuyordum. Burada henüz Hasyendalar, yani büyük bir kısmı yerliler tarafından işletilen çiftlikler vardı. Tampico'ya gitmiştik. Küçük gölü, deniz motoru ile geçerek Tuxpam'a geldik. Oradan, yolumuza bir atla devam etmeye mecbur olduk ve geceyi bir Hasyendero'nun evinde geçirdik. Bu adam ihtiyar bir Amerika yerlisiydi. Geniş malikânesi, Cristof Colomb'un Amerika'yı keşfetmek üzere seyahate çıkışından önce bu adamın atalarının malıymış. En eski devirlerden beri bu çiftlik hep aynı şekilde idare edilmiş.

Bol bol çocukları, köpekleri, domuzları, papağanları olan kırk aile bu topraklarda yaşıyordu. Her ailenin bu toprakta, fertlerinin sayısına göre bir hissesi vardı. Eski zamanlardan be-

ri bu usûl böyle işliyordu. Hasyendero'nun kendi hissesi de, diğerlerinden fazla değildi.

Bütün bu aileler, kendilerini, bu geniş malikânenin sahibiyle akraba sayıyorlardı. Meksika'da, isim babası, ikinci bir baba gibidir. Bütün küçük yerli çocuklar, çiftlik sahibini "babalık" diye çağırıyorlardı. İhtiyarlar onu, nasıl doğduğu zamandan beri bilirlerse o da bütün bu çocukları, doğdukları günden beri tanıyordu. Yapılacak işi o pay eder, anlaşmazlıkları o hallederdi. Yaşayışı, adamlarının yaşayından farklı olmamakla birlikte, malikânesinde bir kral gibiydi. Toprak, bu topluluğun ancak ihtiyacı oranında ürün veriyordu ve hiç kimse daha fazlasını istemiyordu. Petrollü arazinin göbeğindeki bu çiftlikte, bir gün ve iki gece geçirdik. Çiftliğe vardığımızda esmer çocuklar, ellerimizi yıkamak için toprak testilerle su getirdiler. Avluda, bize büyük bardaklar içinde su verdiler; yolda gırtlağımıza dolan tozu gidermek için gargara yaptık. Sonra hoş geldiniz makamında içki ikram ettiler.

Omlet ve biberli etten oluşan bir yemek yedikten sonra, kamelyaya çıktık. İlkel tarzda yapılmış sallanan sandalyeler getirdiler. Erkekler avluda, kocaman, kararmış bir taşın üzerinde ateş yaktılar.

Etrafta büyük bir sessizlik ve durgunluk hâkimdi. Yalnız ara sıra bu sessizliği bozan, canlandıran bir hayvan sesi işitiliyordu.

Hasyendero katırlarından, mısırlarından, çiftlikteki çoban ailelerinin birinde yetmiş senedir yaşayan bir papağandan ve Amerika kurdu olduğundan şüphe etmediği bir köpekten bahsediyordu. Yere yayılan bir hasırdan ve üzerine örtülen örtüden ibaret ilkel yataklarda yattık. Ertesi gün, tıpkı beş bin veya yirmi bin sene önceki Amerika yerlilerinin yaptığı gibi, taş üzerinde mısır öğütülüşünü seyrettik. Bize tarlaları, çiftçilerin kulübelerini gezdirdiler. Ziyaret ettiğimiz evlerdeki aileler dışarı çıkıyor ve bize katılıyorlardı. Nihayet etraftmızda yüz kadar insan

birikti. Tarlaları dolaşıyorlar, değirmenlere bakıyorlar, bağlı atları, katırları muayene ediyorlardı. Pamuk mahsulünden, yemişlerden, şeker kamışlarından dolayı hepsinin, bizzat çiftlik sahibi kadar koltukları kabarıyordu.

Hayvanlarımıza binip de bu çiftlikten ayrıldığımız zaman, o vakte kadar anlamakta güçlük çektiğim bir noktayı; bu Meksikalıların, bu zavallı yerlilerin çiftliklerini ne bir dolara ne beş milyon dolara katiyen satmak istememelerinin sebebini anlamıştım.

Petrol krallarının, bu petrollü araziyi, ele geçirmek için neden cinayete, entrikaya, arazi sahiplerini tımarhanelere kapatmaya varıncaya kadar her türlü hileye başvurmak mecburiyetinde kaldıklarını da anlamıştım.

Para... Paranın bu yerlilerin nazarında hiçbir değeri yoktu. Aile ocağı ve toprakları onların her şeyiydi. Arazi satın almaya gelenler hep aynı cevapla karşılaşırlar. İngilizler veya Amerikalılar namına petrollü arazi satın alan birkaç Meksikalı ile tanıştım. Çünkü petrolcüler arazi satın alırken daima bir aracı kullanırlar. Yani, bu alışverişte oranın yerlilerini kendilerine siper ederler. Mesela arazi satın almak için, bir çiftlik sahibine müracaat eden petrolcünün adamı, Hasyendero'ya iyi bir fiyat teklif etmiştir. Köylünün verdiği cevap daima şudur: "Satamam, arazi benim değildir." Halbuki buranın sahibi olduğu resmî kayıtlarla sabittir. Bunu kendisi de tasdik eder. Fakat buranın ancak idaresine memur olduğunu söyler. Kendisinden önce babası, büyük babası, göçüp giden ataları, hepsi burada yaşamışlar; torunları meyvelerini toplasın diye fidanlar dikmişler; çocuklarının çocukları araziyi hep verimli bir halde bulsunlar diye toprağı terbiye etmiş, bugüne hazırlamışlar.

Hayır, kendisinin bu toprağı satmaya hakkı yoktur, kendisinden sonra gelecek olanları düşünmesi gerek...

Memur, para ile elde edilebilecek ne varsa; seyahat, mücevherat, otomobil, hepsini köylünün gözünde büyütmeye, onu

avlamaya ne kadar çabalarsa çabalasın, köylünün cevabı değişmez: "Bir yere o kadar hızlı ve acele gitmeye ne gerek var. Tarlaları görmek ve köylülerle, çiftçilerle konuşmak için ata binip dolaşıyorum. Hem ben aslında seyahat etmem ki, otomobili ne yapayım." O zaman memur, çiftlik sahibinin gözlerini kamaştırmak için önüne bir kese altın döker. Fakat altının, yerlinin gözünde hiçbir kıymeti yoktur. Hatta onun için değerli olan dağlar gibi yığılı mısır, sürülerle domuz verseler yine de toprağını satmaya razı olmaz. Adamcağız devamlı aynı teraneyi tekrarlar durur: "Arazi benim değildir. Babalıklarıma ve benim için çalışan çiftçilere aittir. Ben onların hem başı, hem koruyucusuyum. Onlar bana yardım ederler, toprağı ekip biçerler. Onların babaları da, benim babam ve atalarım için çalışmıştır."

Bu sefer de memur, çiftçilerin petrol şirketi tarafından çalıştırılacağını, petrol arazisinde günde dört beş peso ücretle amelelik yapacaklarını söyler.

Çiftlik sahibi bu paranın, kendi verdiği ücretten yirmi kat daha fazla olduğunu bilir. Bu sefer de "Kuyular açılıp da inşaat bittikten sonra ne olacak? O zaman çiftçilerimin hali ne olacak?" gibi sorular sormaya başlar. Memurun bu soruya da hazırladığı bir cevap vardır:

– O zaman şirket onları başka arazideki işlerde kullanır.

Çiftlik sahibinin soruları bitecek gibi değildir:

– Peki o başka arazide oturan adamlar ne olacak? İşsiz mi kalacaklar?

– ...!

Memurun bu son soruya verecek cevabı yoktur. Bu soru karşısında ne söyleyebilir ki?...

Bu memur gittikten bir süre sonra başka bir memur gelir. Bu gelen daha geveze birisidir. Yanında yığınla para getirmiştir. On pesoluk hidalgoları kapının eşiğine serer. Çiftlik sahibi adeta

üzülerek, tatlı bir dille hep o red cevabını tekrarlar: "İyi ama arazimi satacak değilim ki... Bütün bunları ne yapayım!"

Çiftlik sahibi meseleyi, ihtiyarlarla istişare eder. İstişare sonucunda "Şirket sahipleri herhalde bir hizmette bulunmak istiyorlar, ama elimizden gelen bir şey yok." şeklinde bir görüş birliğine varırlar.

Çiftlikte çalışan çiftçiler ise günde dört beş peso kazanmak isterler. Fakat tekrar katırlarına, mısır tarlalarına ve domuzlarına kavuşamayacak olmaları, onları bu fikirlerinden vazgeçirir.

Toprak onlar için emek demektir. Emek ise hayat demektir.

Yerli, kendisini razı etmeye gelen memurlara hep aynı sözleri tekrarlar durur. Bu sözler, onda mantıklı bir muhakemenin eseri olmaktan çok, gayri ihtiyari gelişen bir hareket halidir.

Onlara göre, para gider, her şey geçer gider, fakat toprak, daima besleyen toprak kalır.

Çiftçinin sorduğu soru, hep aynı soruydu:

– İyi ama petrol mısırları mahvettikten sonra çiftçiler ne yiyecek?

– A canım mısır para ile alınmaz mı?

– Evet ama mısırları ekmek için de çiftçi gerekir.

– Tabii o da olacak. Ama burada değil. Başka yerlerde; uzaklarda...

Tartışmanın bu noktasında çiftlik sahibi yine başa döner. Aynı soruları tekrarlar durur. Yerli, Amerika şehirlisinin zihniyetini anlayamaz, kaşısındaki de onun zihniyetini kavrayamaz. Çünkü dünyada dikili ağacı olmayan bu Amerikalı, kendi yaşam tarzını gayet doğal bulmaktadır.

Böyle durumlarda bazen hükûmet işe müdahale eder ve yerliyi, toprağını satması için zorlar. Çünkü çıkarılan petrolden ton başına bir vergi almaktadır. Bu sebeple petrol üretimini artırmak hükûmetin çıkarları için gereklidir. Hatta bunda birçok

senato üyesinin de çıkarı vardır. Bu nedenle çiftçiyi, teklif edilen parayı almaya zorlarlar.

Adamcağız bu para ile, California'nın bir köşesinde bir çiftlik alır. Fakat adamlarının sınırı geçmesine müsaade etmezler. Bunlar orada amele olarak kalacaklardır. Bu ameleler artık ayakkabı giymeye ve sinemaya gitmeye başlarlar. Kendilerini, şehir hayatının döngüsü içinde bulurlar bir anda. Yavaş yavaş oynadıkları rolün önemini kavramaya başlarlar. Petrolün de mısır kadar önemli bir şey(!) olduğunun farkına varırlar. Çalışmaları sayesinde otomobillerin işlediğini ve uçakların uçtuğunu görürler. Fakat bu, onları mutlu etmek için yeterli değildir.

Hem artık, üzerinde çalıştıkları tarladan, tuzlu sudan başka bir şey çıkmamaya başlamış, petrol tükenmiştir. Artık ne toprakları ne paraları ne de yuvaları kalmıştır. Bunu anlayınca şehirlere göç etmeye başlarlar.

Ve böylece, bu sakin çiftçilerin birçoğu, petrol tarlaları sayesinde haydut, hırsız olur veya iktidara gelmek için mücadele eden generallerin maiyetine girerler. Yani, petrolden elde edilen kârdan, büyük bir hisse de onlar almaya çalışırlar.

Hissiyata kapılarak söylemiyorum. Fakat ilk ziyaretimden sekiz ay sonra Tuxpam'daki Hasyenda'dan geçtiğim zaman ne tarladan, ne çocuklardan, ne domuzlardan, ne ihtiyar papağandan, ne gölgelikten, ne de sallanan sandalyeden eser kalmamıştı.

Buharın sert ıslığından başka ses, kazılan kuyuların ve petrol akıtan boruların pis kokusundan başka koku duyulmuyordu. Şu tarafta bir süre önce, akşam üzeri ateşin etrafında toplanıp eski şarkılar söyleyen adamlar; şimdi ağır çelik boruları sürükleyip, öteye beriye koşturuyorlar, bir tarafta, aynı adamların bir zamanlar koltuklarını kabartan pamuk tarlaları üzerinde ağır kamyonlar geziyor, başka bir yerde mühendisler, son kalan çiftçi ailelerine para dağıtıyorlardı.

Kamyonlar, civar köylerden birinde bir içki dükkânı açarak

geçinmek için çare aramaya giden bir çiftçi ailesinin eşyalarını taşımakla meşguldü.

Petrol her yerde olduğu gibi, burada da galip gelmişti. Hiç kimseyi suçlamadan, boş duygulara kapılmadan, bu hale uzaktan bakmaktan başka yapacak bir şey yoktu.

Petrol daima galip gelmiştir. Çünkü şehirlere bomba atacak uçakların uçması, köyleri ezecek tankların çalışması, gözümüze ilişen manzaralar üzerinde zihnimizi işletmemize bile engel olacak derecede hızla giden otomobillerin işlemesi lazım!

* * *

İngilizler Meksika'ya girer girmez, bütün memlekette isyanlar, ihtilaller başladı. Samimi vatanperverlerle, satılmış generaller; hükûmetlerle haydutlar savaşmaya başladılar.

Her taraf kan ve casusla doluydu. Her sekiz günde bir, yeni kanunlar çıkıyordu. Boş kalan tarlalarda ise hummalı bir didişme başgösterdi.

İç savaştan faydalanmanın tam zamanıydı. Birbirini boğazlamakla meşgul Meksikalıların bu şaşkınlığından, imtiyazları kontrol ve yerden çıkarılan petrol miktarını tespit etmeye, yapılan işlerin ülke yasalarına uygun olup olmadığını araştırmaya vakit bulamamalarından istifade ederek topraktan mümkün olduğu kadar fazla petrol çıkartmak lazımdı.

Yevmiyeler yükseliyordu ve Meksika topraklarının siyah usaresi gereğinden fazla hızla akıtılıyordu. Adeta hız rekoru yarışına girilmişti. Devamlı yeni kuyular açılıyor ve işler gittikçe daha az zamanda tamamlanıyordu.

Makineler homurdanıyor, gıcırdıyordu. Otomobiller; çelik boru, kaynak alet edavatı, sarnıçlar için çelik sac taşıyordu. Gece gündüz, kazıcı makineler toprağı hançerlemekle meşguldü. Bu makineler, tarlaların tanrısı olmuştu adeta! Galerilere büyük bir hızla indirilen boruların altında yamyassı ezilen kazıcı işçinin, dengesi kaybolan bir makine regülatörünün düşmesi

neticesinde öbür dünyayı boylayan insanların haddi hesabı yoktu. Bazen burgu makinesini kaldırmaya mahsus bir kablo, yerli bir amelenin paçavradan ibaret olan giysisini kıstırarak bîçareyi bir yere sıkıştırıyor ve eziyor; bazen çok süratle yerinden kaldırılan ağır bir boru, hamalların üzerine düşerek kemiklerini kırıyordu. Daha bunlar can çekişirken yerlerine başka ameleler, başka hamallar geliyordu.

Burgu makinesini idare eden adama günde otuz dolar yevmiye veriliyordu. Bu para için her şey göze alınabilirdi.

Boruları sürükleyen yerliler, esir kafilesini andırıyordu. Bu ücret bu zavallılar için kamçıdan daha tesirliydi.

İngilizler yeni tarifeler yapmışlardı. Alanında uzman kişilere, Amerikalıların verdiğinden daha fazla ücret veriyorlar, Amerikalıların en bilgili adamlarını ayartıyorlardı. Diğer taraftan Amerikalılar da yeni ve tehlikeli bir yöntemi uygulamaya koydular. Aynı zamanda dört beş kuyu birden kazmaya başlıyorlar, ilk defa hangi kuyudan petrol fışkırırsa o kuyuyu kazan memura her zamanki ücretinden başka, elli bin franga kadar yükselen bir ikramiye veriyorlardı. Bu memurlar, ikramiyenin bir kısmını kendi adamlarına dağıtıyorlardı. Bu yöntem sayesinde, sürat delice bir hal adı.

Gün geçmiyordu ki, iki bazen dört ölü olmasın. Artık bu ölenlerden bahsedilmez oldu. Amerika'ya telgraf çekmek için, kelime başına otuz beş çentova vermek, bir insan ölüsü için fazla geliyordu. Petrolden başka hiçbir şeye önem verilmiyordu.

Bir gün bir petrol kralının bürosundaydım. Yeni işletmeye başladığı petrol tarlalarının faaliyeti hakkında gelen telgrafları getiren sekreterine, bu Amerikalı kral:

– Kaç ölü var? diye sordu.

– Geçen hafta sekiz taneydi, bu hafta hiç yok.

Tarlalarda ölüm hadiselerinin, kazaların çok olup olmadığı-

nı sordum. İkisi de gülmeye başladılar. Bahsettikleri ölüler, insan ölüsü değilmiş. Meğer petrol argosunda, kuru kuyular ve petrol çıkmayan delikler ölü tabir edilirmiş. "İnsan ölümünden ne çıkar? Meksika'da, yuvasını kaybetmiş, tarlalarda çalışan o kadar çok yerli var ki, bir tanesi ezilince diğeri hemen onun yerini alıyor. Günde beş peso, yerliler için büyük paradır." dediler.

İşte böylece, her gün yeni yeni kuyular açıldı. Kuyunun kimi günde 120.000 hektolitre, kimi kırk bin hektolitre petrol veriyordu. Hatta bir tanesi iki yüz yirmi bin hektolitre petrol vermişti. Neft, sel gibi akıyordu. Artık kuyu kazan amelelerin sayısını bilen yoktu.

İç savaş; petrol sahası ve Tampico hariç her yeri istila etmişti. Halbuki isyancılar, bu bölgeyi de Veracruz kadar veya isyana sahne olan diğer bölgeler kadar kolay işgal edebilirlerdi. Fakat Tampico en önemli petrol limanlarından biriydi. Meksika'dan petrol yükleyip götüren ve İngiltere'den veya Amerika'dan silah yüklü olarak dönen sarnıçlı gemiler Tampico limanına demirliyorlardı.

O nedenle yalnız Tampico'da güvenlik sağlanmıştı. Meksikalılar, bu kanlı ihtilallerde birbirlerini boğazlayarak sanki Meksika petrolünü, Deterding'e veya Standard Oil'e mâl etmek ve bunu bütün dünyaya göstermek ister gibiydiler...

Petrol Tarlalarında Yaşam

İngilizleri, ellerine geçirdikleri imtiyazlı bölgelerden kovmak için, Meksika'da ihtilal çıktı. Amerika hükûmeti, İngilizlere verilen Sumatra petrol imtiyazından Standard Oil şirketine hisse verilmesi için Hollanda hükûmeti nezdinde diplomatik girişimlerde bulundu. Deterding'in, Kambi'deki petrol tarlalarına başlı başına sahip olması, işlerine gelmiyordu..

Şeytanca bir mücadele başladı. Amerika, İngiltere aleyhinde birtakım işlere girişti. Ruslar, İran'da entrika çevirmeye koyuldular. Her tarafta kıyasıya bir petrol kavgası vardı.

Bütün bu savaşlar devam ederken, Amerika'da olduğu kadar Sumatra'da da, kudurmuş rüzgârların ardı arkası kesilmeyen saldırışlarına sahne olan kızgın rutubetli çöllerde de neft akıtmakla meşgul yüz binlerce insanı, yani bu savaşın neferlerini hiç düşünen yoktu.

Petrol savaşı, ihtiras ve heyecan dolu olmasına karşın; petrol tarlalarındaki iş, monoton ve yıpratıcıdır. Petrolü, dünyaya hükmeden, başlara taç edilen bu hükümdarı kendi gözlerimle görmek istedim ve günün birinde, Arjantin'in petrol tarlalarından birine amele olarak girdim.

* * *

Patagonya'nın doğu sahilinde kurulu, Arjantin petrolünün beşiği olan Commodore Rivadavia tarlasında haftalardan beri yeni bir kuyu kazmakla meşgulüz.

Kuyunun etrafında çelikten iskeleler var, fakat Güney Amerika'nın ta bitim noktasında esen korkunç rüzgârlara bu iskeleler bile dayanamıyor. Bu kum çöllerinde, gece gündüz, korkunç fırtınalar esiyor, kulaklar uğuldamaya başlıyor ve az bir zaman sonra insanın başı çatlayacak gibi oluyor.

Kum yığınları, oluklu sacdan yapılmış evleri durmadan dövüyor. Eşek arısı iriliğinde "bişüka" denilen bir böcek vardır ki, her deliğe girer. Bu böceğin ısırdığı yerde, irinli yaralar çıkar. Bütün bunlardan başka ve bütün bunlardan daha fenası, işin monotonluğu! İnsanın sinirlerini bozan bir tekdüzelik!

Çelikten iskele durmadan sarsılır, gece gündüz inler, feryat eder.

40 cm çapında ve 100 kg ağırlığındaki burgu, demir çubuklara bağlı ve kuvvetli bir manivela vasıtasıyla çalışır. Hele onun iniltisinden çıldıracak hale gelirsiniz. İş saatleri orada durup sabit bakışlarla, borulara bakmakla geçer. Başka yapacak iş yoktur. Sabahın saat dördünden öğleye kadar, en ufak bir arıza olunca, hemen sürati değiştirebilmek için gözlerinizi demir çubuklara dikip beklemek lazımdır. Bazen burguyu çekerler ve döküntüyü toplamak için küreği indirirler. Sonra açılan çukura boruları yerleştirirler. Elde edilen derinliği bir siyah tahta üzerine işaret ederler. Ve yeni bir burgu daha getirirler.

Kazdığımız kuyu 160 metreyi bulmuştu. 700 belki de 900 metreye kadar kazmak mecburiyetindeydik. En az dört aylık iş; dört ay aynı sabit bakışlarla, aynı pis demir çubuklara bakmaktan ibaret bir görev! Bu tekdüzeliği, ancak bir felaket bozabilir.

Bazen burgu delikten çıkarılacağı zaman, demir çubuklardan kurtulur ve deliğe sıkışıp kalır. İşte o zaman günler, hafta-

lar ve çoğunlukla aylarca süren bir çalışmayla, burguyu yerinden çıkarıncaya kadar çalışmak gerekir. Ve nihayet petrol tabakasına ulaşılır.

Petrol zannedildiği gibi yer altında göl şeklinde oluşmuş değildir. Adeta petrolle dolup taşmış kum ve kireçli taşlardan oluşmuş büyük süngerler halindedir.

Bu yeraltı süngerine ulaşıldığı zaman önce gazlar dışarı fırlar. Bazen bunların saldırışı ameleyi boğacak kadar ani ve şiddetli olur.

Gazlardan sonra petrol fışkırmaya başlar. Bazen basınç yeterli gelmez, tulumbalardan yararlanmak gerekir. Kuyuların tükenmesi de hep aynı şekilde olur. Bu yeraltındaki süngerden, günün birinde petrol yerine tuzlu su çıkmaya başlar.

Petrolün ne kadar müddet devam edeceğini hiç kimse tayin edemez. Petrol süngerlerinin üzerinde bulunan ve jeoloji uzmanları tarafından "Anrobaj" ismi verilen su geçmez tabakaya erişildiği zaman, petrol tarlası sahiplerinde ve bilhassa kuyuyu kazan dört amelede bir heyecan başgösterir.

Çünkü bulunan petrol zengin bir damarsa, amelenin yevmiyesi artılır. 60 frank yerine belki 80 hatta 150 ve bazen de 200 frank yevmiye verilir. Hiçbir şey bulunamazsa kapı dışarı edilmeleri veya tarlanın terk edilmesi ihtimali vardır. Petrol aktığı takdirde bir kuyu günde 5 metreküpten 30 hatta 100 metreküpe kadar petrol verebilir. O zaman ikramiye dağıtılır ve kuyu kazan ameleler, bu siyah renkli, pis kokulu servet kendi mallarıymış gibi sevinirler.

Bütün dünyadaki petrol tarlalarında, kuyu açma ustaları "Naranjos" petrol kaynağı gibi bir kaynağa rastlama hayali ile yaşarlar. Bu kaynağın, İngiliz olan sahipleri, kuyularının, başlı başına çıkardığı petrol miktarının, İngiltere devletinin bütün borçlarını ödeyecek kadar çok olduğunu iddia ediyorlar. Meksika'nın, derinliği 82 metreden ibaret olan meşhur "Cerros Azul" petrol kaynağı, günde 400.000 ton petrol vermektedir.

Yani bütün California kuyularından çıkan petrolün tamamına eşit bir miktar! Ve bu durum, yedi seneden beri bu şekilde devam etmektedir.

Petrol tarlalarındaki mühendislerin hayatı da amelelerin hayatı kadar ezicidir. Bunlar her gün, eski ve kötü bir arabanın içinde bir kuyudan öbür kuyuya giderek, 40 veya 60 km mesafe katederler ve teftişlerini yaparlar. Gece gündüz hep aynı iş!

Laguna Colarado'nun kızıl kumlarında, Meksika'nın çorak petrol çöllerinde Plaza'nın kasvetli tarlalarında, Birleşik Devletler'in zengin madenlerinde, bu mühendisler devamlı aynı teftişi yapar dururlar.

Plaza'da ve Commodore Rivadavia'da afyon, eroin, haşhaş gibi uyuşturucu maddeler pek fazla kullanılır. Kaçakçılık almış yürümüştür. Cebinde parası olan herkes, bu hayatın ıssızlığından, monotonluğundan kurtulmak için kendini bu keyif verici maddelerle zehirler.

Bununla beraber, bugün, Patagonya petrol sahasında, villalar, klüpler ve bahçeler yapılmıştır. Çeyrek asır evvel bu yörede kumdan, fırtınalardan, azgın bir denizden başka bir şey yoktu. Bu azgın denizin hatırdığı gemilerin haddi hesabı yoktu. Bazen vapurlar, haftalarca oldukları yerde demir atıp beklerlerdi.

Saint George körfezi sahili sığdır. Liman bulunmadığı için yolcular, karaya küçük kayıklarla çıkarlardı. Burada para kazanmaya gelenlerin birçoğu, daha petrol kuysunun yüzünü görmeden, dalgalar arasında kayholup gitmiştir.

Bugün, demir borular sahile kadar uzanıyor ve büyük hortumlar, dev gibi şamandıralar üzerinde denizin ortasına kadar gidiyor. Sarnıçlı gemiler, deniz fırtınalı olsun olmasın, petrolü denizin ortasında yüklüyorlar. Bu sarnıçlı gemiler, Shell'in gemileridir.

İngilizler, başka yerlerde olduğu gibi, Güney Amerika'da da Amerikalıları geçmiştir. Yine başka yerlerde olduğu gibi Güney Amerika'nın petrol serveti, İngilizlerin keselerine akıyor.

Bu kıtada, bu muazzam servetlerin akışı sadece şans eseridir. Patagonya'da bundan yirmi beş sene önce petrol bulmak için değil, su aramak için kuyu kazmaya başlanmıştı. Önemli bazı şirketler otlak yapmak amacı ile geniş arazi satın almışlardı. Bu arazi için kuyuya ihtiyaç vardı. Aylarca boş yere su aradılar.

Fırtına, önünde sürüp getirdiği kum yığınlarını, durmadan dinlenmeden kuyuların etrafındaki iskelelere çarparken, insanlar bu kargaşalık arasında durmadan, dinlenmeden kazıyorlar ve hiçbir şey bulamıyorlardı.

Günün birinde su yerine, Patagonya'nın çorak toprağından, siyah ve pis kokulu bir petrol seli fışkırdı.

Bugün Commodore Rivadavia'nın civarında 2000'den fazla kuyu mevcuttur. Air Union şirketinin Avrupa'ya sefer yapan uçakları, burada karaya inerler.

Arjantin hükûmeti, başlı başına senede bir milyon ton petrol üretmektedir. Arjantin bu petrolü İngilizlere satar. İngilizler de ayrıca bir o kadar petrol çıkarırlar. Sahil, petrolün vapurlara akışını seyreden penguen kuşları ve fok balıkları ile doludur.

Siyah altın buraya 20.000 kişi çekmiştir. Plaza'da ise 10.000 kişi vardır. Bu adamlar, kuyuların etrafına dizili alçak, sefil manzaralı, sacdan yapılmış evlerle dolu ıssız ve kasvetli bir şehir olan Pampa'da yaşarlar.

Görülen sarı, kırmızı ve gümüşî sarnıçlardan, arıtma tesislerinden, kuyulardan ibarettir. Civar, her tarafa sokulan, insanların yüzlerini maskeye çeviren kumla örtülüdür. Su, sarnıçlı vagon içinde getirilir ve adam başına günde beş litre dağıtılır.

And sıradağları karşısında yüksek bir ova üzerinde kurulmuş olan Plaza'nın 100 kilometre çevresi içinde canlı bir tek mahlûğa rastlayamazsınız. Yalnız kum ve tek tük frenk inciri ağacı, şurada burada ölmüş bir hayvanın iskeleti!..

Gece gündüz, kazıcı amele takımı, sabit bakışlarla halatlara

bakarlar ve ahmak ahmak, burgunun ileri geri hareketini seyrederler. Ve yine gece gündüz, arıtma tesisindeki ameleler sabit bakışlarla, termometre ve manometreye bakarlar. Ara sıra ufak bir patlama, birkaç fırtına, ıssızlık ve monoton bir hayat...

İşte petrol savaşında görev alan neferlerin hayatı!

Petrolün Keşfi ve Monroe Doktrini

Bir önceki yazımızda etraflıca ele aldığımız gibi petrol savaşında aktif olarak görev alan neferler, petrol savaşının görünen yüzü olsa da, perde arkasındaki isimler, bu savaşın baş aktörleridir. Petrol savaşının baş aktörleri, bu aciz insanları sadece bir figüran olarak kullanmaktadılar.

Ameleler, yevmiyelerinin kim tarafından verildiğini ya bilirler ya bilmezler. Binbir zorlukla elde edilen petrol için, dünyaya hükmedenlerin birbirlerine açtıkları savaşların farkında bile değillerdir. Tıpkı daha önceki petrol savaşlarının farkında olmadıkları gibi...

Örneğin ilk petrol kaynağının Kuzey Amerika'da keşfedilişi gibi, Arjantin'de petrol keşfedildiğinden ve Albay Drak 1858'de petrolü bulduğundan beri, Güney Amerika, petrol krallarının savaş alanı haline gelmiştir.

1858 senesinde Albay Drak, Pennsylvania'da Titusville'de bir kuyu kazdırmak istemişti. Amacı, tuzlu su bulmak ve o zaman âdet olduğu üzere bu suyu buharlaştırmak suretiyle elde edeceği tuzu hayvanlara yedirmekti. Kuyu kazıldığı sırada toprak

birdenbire çöktü ve battı. Çukurdan, göğe doğru pis kokulu ve siyah bir su fışkırdı. Drak'la yanındaki ameleleri müthiş bir kuvvetle yere devirdi.

Drak üzgündü. Tuzlu su yerine bitip tükenmeden fışkıran bu petrol, onun canını sıktı. Nihayet bulduğu sıvıyı tahlil ettirdi. Kendisine bu suyun, basit bir arıtma ile ilaç haline gelebileceğini üstelik de kuvvetli bir ışık vererek yandığını söylediler.

Tam bu tarihte, Almanya'nın küçük bir şehrinde, Siegfried Marcus isminde fakir bir demirci, içten yanmalı motorun ilk modelini imal etmişti. Makine, tek silindirliydi ve on beş dakika hareket ediyordu. 1875 senesinde, Viyana fuarında Marcus diğer bir modeli sergiledi. Bu model de üç saat işliyordu.

Drak'ın kuyusu ile Marcus'un motoru tarihte yeni bir devir açtı.

Rockefeller, Standard Oil şirketini kurduğu zaman Mannheimli Karl Benz ilk otomobilini çalıştırmayı başarmıştı. Bu otomobil üç çeyrek beygir gücündeydi ve saatte yirmi kilometre yapıyordu. Dünya hayret içindeydi.

Dearborn'da, küçük bir çiftçinin oğlu da içten yanmalı motorlar yapmaya başladı. Bu adam, Rockefeller ve Deterding'in en büyük ortağı olan Henry Ford'dur.

Henry Ford, bundan kırk sene önce babasının çiftliğinin avlusunda motorunu tokmaklarken, komşular geceleri uyuyamamaktan şikâyet etmişlerdi. Bu adamın o zamanki çekiç darbeleri, yeni bir dünyaya vurulan darbeler haline geldi ve gürültüsü kısa sürede bütün dünyanın uykusunu kaçırdı.

Fransa'da Bo dö Roka isminde birisi de, içten yanmalı bir motor yaptı. Her yerde kömür artık terk edilmeye başlanmıştı. Bu, sanayide bir devrim mahiyetindeydi. Artık petrol devri açılmış, hummalı bir faaliyet başlamak üzereydi. Bunu yapan ise sadece rastlantıydı.

Yine aynı rastlantı, 1861'de Kraking arıtma sisteminin keşfe-

dilmesine neden olmuştur. O tarihte ham petrolü, şakulî kazanlarda, önce benzin sonra kerozen, daha sonra yağlama yağları, mazot, zift ve en sonunda petrol koku gibi petrolden çıkarılan birçok madde çıkıp gidinceye kadar ısıtırlardı.

Bu yöntem hem ağır hem pahalıydı. 1861 senesinde bir gün, bir arıtma tesisi işçisi, işinin başından ayrılacağı sırada dönene kadar ateşin sönmemesi için, ocağı biraz fazla kızdırdı. Birkaç saat sonra geldiği zaman, kazandaki maddenin, eskisine nazaran bir hayli duru hale geldiğini gördü. Ham petrol sıcaklığın ve basıncın etkisiyle, benizine dönüşmüş ve ayrışmıştı.

Fakat o tarihte, benzine ihtiyaç yoktu. Arıtma tesislerinden birçoğu benzini ya yakarak yok ediyor ya da lağıma döküyordu. İçten yanmalı motorlar mevcut değildi. Lambalarda kullanılmak için de yakmaya yarayan petrol lazımdı. Bu sebeple görevini ihmal eden bu işçiyi cezalandırdılar. Tesadüfen keşfedilen bu yöntem için, yani Kraking için ilk patent ancak 1910 senesinde alınmıştır. Ve bugün bu yöntem, arıtma sanayiinin esasını teşkil etmektedir.

Drak'ın petrolü keşfetmesi, petrol devlerini yoktan var etti. Kraking yönteminin hiç beklenilmeyen bir tarzda keşfi de içten yanmalı motorların gelişimini mümkün kıldı. Latin Amerika'da petrolün keşfi de Monroe Doktrini'ni lağvetti.

Bu doktrini zorla kabul ettirmek için, Amerika birçok mücadelede bulunmuş, binlerce asker kanı dökülmüş; bir asır boyunca ihtilaflar ve anlaşmazlıklar ortalığı kasıp kavurmuştu.

İngiltere kendi hâkimiyeti için tehlike arz eden bu doktrini ortadan kaldırmak maksadıyla, Güney Amerika'da on milyonlarca lira harcadı. Fakat hiçbir şey başaramadı.

Altmış sene sonra, Güney Amerika'nın petrol madenleri keşfedilince, Deterding, bu petrol tarlalarını işletmek suretiyle Monroe Doktrini'ni hiçe saydı. İngiltere, Güney Amerika ve Meksika'nın petrolleri sayesinde, geleceğin bu kıtasında ikinci olarak, barış yoluyla bir zafer kazanmış oldu. Hem de bu sefer,

bir metelik bile harcamadığı gibi milyarlar kazanarak bu işi halletti.

Arjantin'de, Orta Amerika'da, her tarafta petrol aranıyor ve bulunuyordu. Kolombiya'da, Brezilya'da, her tarafta Deterding imtiyazlar alıyordu.

O zaman Standard Oil, American International Corporation'ın ortaya çıkmasına yardım etti. Bu koskoca teşkilat, hiçbir ticaret anlaşmasının yapamadığı barış yoluyla sokulma işini başardı, koskoca kıtalara dolar sayesinde sahip oldu. Bu tekel sayesinde Orta Amerika'nın ve Güney Amerika'nın bütün cumhuriyetlerini ele geçirdi. American International, bir eliyle verdiğini diğer eliyle alıyor; Morgan'ın sermayesi her yerde pahalı santraller tesis eden elektrik kartellerini işletiyor; Standard Oil, petrol madenlerine sahip olan fakat işletmek için parası bulunmayan ülkelere benzin satıyordu.

Fakat bu kartel, kurulmakta birkaç sene geç kalmış ve ancak Deterding'in tenezzül etmediği şeyleri elde edebilmişti. Royal Dutch her tarafa yine hâkimdi. Güney Amerika, petrol kralları-nın kullandıkları bütün vasıtalara rağmen ellerinden uçmuş gibiydi.

Fakat mücadeleden vazgeçmek için bu bir sebep teşkil etmezdi. Kolombiya'da, Kosta Rika'da ve Güney Amerika'nın her yerinde mücadele devam ediyordu. Avrupa artık bu operet ihtilallerinden bıkmıştı. Unutuyorlardı ki, söz konusu olan şey, şu veya bu generalin belli bir makama getirilmesi değil, Amerika ile İngiltere arasındaki gizli bir savaştı.

Panama Kanalı Etrafındaki Mücadele

Amerika'nın en meşhur uzmanlarından biri olan Ludwell Denny, daha 1928 yılında, "Anglo Persian'ın, Panama kanalını yandan vuracak bir imtiyaz koparmak maksadıyla Kolombiya'da gösterdiği gayretler, uluslararası bir patlamaya sebep olacaktır." diye yazıyordu.

Panama kanalı civarındaki bu imtiyaz meselesi çok gariptir. Öncelikle, Amerikalılar, İngilizlerin elinde bulunan bu imtiyazlı arazide ne petrol ne de altın bulunmadığını, bu toprakların, sırf siyasî amaçlarla satın alınmış olduğunu iddia ediyorlar. İkincisi, petrolcüler arasında bu imtiyazlı topraklar için cereyan eden mücadele, bunların hükûmetleri tarafından öyle pervasızca, öyle açık açık sevk ve idare ediliyor ki, insan hayrette kalır.

Amerika'nın her yerinde olduğu gibi İngilizler, Kolombiya'da da; Fransa, Almanya, Belçika ve Avusturya'nın toplamından daha büyük, Latin Amerika'nın yüzölçümü itibariyle üçüncü cumhuriyeti olan, içinde ancak yedi milyon kişi yaşayan fakat tonu kırk dolara satılan kömürden tutun da yarım ki-

losu bir milyon dolar eden zümrütlere varıncaya kadar her türlü servete sahip olan bu ülkede de birinci sıradaydılar.

1913'de İngiliz-Amerika mücadelesi başladı. Amerikalı petrolcülerin Meksika'da en büyük düşmanı olan, müstakbel Lord Cowdray Pearson, Amerikalılara karşı Kolombiya'da mücadele ediyordu. Bogota hükûmetinden, İngilizlerin bütün ülke dahiline pay edilmiş on bin kilometrekare içinde araştırma yapmalarına imkan tanıyan bir imtiyaz aldı. Bu imtiyaza, Panama kanalı sahilini takip eden sınır da dahildi. Yaptıkları anlaşmada yol ve kanal yapma hakkı da vardı.

Tabii ki bu durum karşısında Washington'u bir telaş sardı. Cumhurbaşkanı Wilson, Monroe Doktrini'nin tehlikede olduğunu gördü. Amerika gemilerini Panama kanalına geçit vergisi vermekten muaf tutan bir kanun çıkarma tehdidini savurdu. Böyle bir kanun İngilizler için çok zararlı olurdu. Bu sebeple Londra, Amerika'ya boyun eğmek zorunda kaldı. Böylelikle İngiltere Pearson'ı himaye etmekten; Amerika da İngiliz gemileri aleyhindeki kanun projesinden vazgeçti. Fakat 1927'de komedi tekrar başladı. Kolombiya'nın en faal şirketleri olan Anglo Persian, Panama kıyılarındaki ulusal arazi üzerinde elli senelik yeni bir imtiyaz müzakeresine girişmek üzere Albay Henry Irving'i gönderdi. Albay, diplomatik bir pasaportla geldi; İngiliz elçisi, kendisini, Kolombiyalı bakanlara tanıttı.

Washington yine telaşa düştü. İngilizlerin 1913'deki ilk hücumu ile 1927'deki bu ikinci hücumu arasında Amerikalılar, Kolombiya'yı ele geçirmek için durmadan uğraşmışlardı.

Harding'in zamanında, Harry F. Sinclair ve Bakan Fall tarafından idare edilen petrolcüler, Panama zararını unutturmak için Bogota hükûmetine 25 milyon dolar tazminat verdirmeyi başardılar. Fakat iş yalnız paradan ibaret değildi. Kolombiya, 25 milyonu aldı ve Yankeelere karşı duyduğu nefretten vazgeçmedi. Wall Street birçok kredi açmış, Bogota politikacılarına bol para dağıtmıştı.

Bir taraftan Deterding'le dostları da çalışıyorlardı. Onlar da bir hayli para dağıtmışlardı. Önce Albay Yates isminde birisini, sonra böyle müzakerelerde uzman olan Sir Arnold T. Wilson'ı pazarlığa gönderdikleri zaman Amerika, Nikaragua'da mitralyözler ve bombardıman uçaklarıyla, asayişi yoluna koymakla ve Meksika'ya tehditler savurmakla meşguldü. Zaman çok müsaitti. Amerika'nın bu icraatı bütün Güney Amerika'da yanlış yorumlandı ve Yankee aleyhtarlığı aldı yürüdü.

Fakat bütün bunlara rağmen İngilizler de hedefe ulaşamıyorlardı. Kolombiya, bu rekabetten, kendi hesabına çıkar sağlamak istiyor, Magdalena nehrinden, Venezuela sınırından And dağlarına kadar çıkan zengin petrol kaynaklarını, kendi ihtiyaçlarına harcamak arzusunu taşıyordu. Dünyanın en zengin altı adamından bir olan alüminyum kralı, eski bakanlardan banker Andrew Mellon'un Kolombiya'da büyük menfaatlere sahip Gulf Oil adındaki şirketi sayesinde Kolombiya'daki Amerikalıların en nüfuzlusu oluşu, aynı zamanda Rockefellerlere ve onların Standard Oil'ine düşmanlık beslemesi, bu emeli gerçekleştirmeyi kolaylaştırıyordu. Mellon'un bu düşmanlığı Standard Oil'e karşı, Pennsylvania'da batı petrol bölgesinden Delaware nehrine kadar borular döşeyerek rekabet etmiş olmasındandı.

Kurnaz Kolombiyalılar, Mellon'un lehine olarak Rockefeller'in çıkarlarına tuzak kurmayı başardılar.

Fakat Bogota hükûmeti, kısa bir süre de olsa istediği gibi hareket edebilmişti. Amerikalı büyük bankerler, doğal kaynaklar bakımından son derece zengin, fakat sermaye itibariyle fakir olan bu ülkeyi sıkıştırmaya başladılar. Diplomatlar, gizli memurlar ve bankerler amaçlarına ulaşamazlarsa, bu, büyük petrol kartellerinin elinde başka kozlar olmadığını göstermezdi.

Diplomatlar yeterli gelmezse zırhlı gönderirler. Dolar bombardımanı ile hedefe ulaşılamazsa, gerçek bombardıman başlar!

Panama civarındaki Kosta Rika Cumhuriyeti ve Nikaragua olayları buna en güzel örnektir.

Kosta Rika topraklarında, Orta Amerika'nın her yerinde olduğu gibi muazzam petrol kaynakları vardır. Yine her yerde olduğu gibi, petrolcüler, bu kaynakları da elde etmek için ihtilaller hazırladılar.

Günün birinde, bir macera çetesinin elebaşısı olan Tinoko isminde bir adam kendisini cumhurbaşkanı ilan etti. Bu adamın elinde, sırf tesadüf eseri olarak, Vickers Armstrong'dan gelmiş mükemmel silahlar vardı ve yine tesadüf eseri olarak ilk işi, Henry Deterding'in British Controlled Oil Fields şirketine büyük imtiyazlar vermek oldu. Standard Oil ise, hiddetinden köpürüyordu.

Washington bu duruma daha fazla dayanamadı. Başka bir vatanpervere, Amerikan mitralyözleri, bol bol dolar ve mermiler verdiler. Yanına da, yol göstermek üzere, Standard'ın bu gibi işlerde maharetiyle meşhur Rex Hornby ismindeki memurunu kattılar.

Cumhurbaşkanı Tinoko püskürtüldü. Yeni hükûmet zaferin hemen ertesi günü, İngilizlere verilmiş olan imtiyazları feshetti.

Bu duruma İngiliz diplomatı itiraz edecek oldu ama onu dinlemediler bile...

Bunun üzerine İngiltere, girişimlerine güç vermek için Lambrian kruvazörünü gönderdi. Kruvazör, Kosta Rika karşısında demirledi. Deterding'in adamları, saçtıkları avuç dolusu para sayesinde, Panama Cumhuriyeti'ni, komşu cumhuriyete karşı savaş açmanın birinci derecede ulusal bir görev olduğuna ikna ettiler.

1921 yılıydı. Savaş ilan edildi. Panama'dan gönderilen bir kuvvet, sınırı aştı. Birinci gün 430 kişi öldü, ikinci gün 730 kişi. Bu ölenler, vatanlarını müdafaa eden yerlilerdi...

Washington, Kosta Rika'nın tarafını tutuyordu. Panama hükûmetine, savaşa son verilmediği takdirde, kanal bölgesinin genişletilmesi ihtimali olduğunu bildirdi ve deniz kuvvetleri, mühimmat ve mitralyözler göndererek bu tehdidini gerçekleştirebileceği imajını verdi.

Macera, Deterding'in ve Londra'nın aleyhine dönmeye başlıyordu. Panama ordusu geri çekildi, takip ve imha edildi. Kosta Rika, Panama Cumhuriyeti'nin elinden bütün Koto arazisini aldı. Amerika, resmî savaşçılara zorla hakem usûlünü kabul ettirdi ve White isminde Amerikalı bir hakem, Kosta Rika'yı haklı çıkardı.

26 Ağustos 1921'de, Kosta Rika asker kıtaları, yanlarında Amerika deniz kuvvetlerinden bir müfreze olduğu halde, fethedilen bölgeleri teslim almaya gitti.

28 Ağustos 1921'de Deterding, Amerika deniz kuvvetlerinde, üç saatten fazla süren bir müzakere yaptı. 29 Ağustos'ta, Amiral Lord Fischer, Churchill ve Royal Dutch direktörü M. Kenler arasında bir görüşme oldu.

Washington'da ve Londra'da hummalı bir faaliyet vardı.

Her saat, büyümekte olan tehlikeden kimsenin haberi yoktu. Bu 1921 yazında, Amerika ile İngiltere'nin arasındaki gerginlik had safhaya ulaşmıştı.

1914'te Saray Bosna hadisesiyle, Avusturya'nın ültimatomu, Birinci Dünya Savaşı'nı ateşlemişti.

1921'de de, Kosta Rika olayları yüzünden, İngiltere ile Amerika arasında bir savaş patlamasına ramak kalmıştı.

Venezuela Petrolleri ve Diktatör Gomez

Birçok jeoloji uzmanı, Venezuela petrol kaynaklarının dünyanın en zengin kaynakları olduğunu iddia eder. Şu durumda Amerikalılarla İngilizlerin bu tarlaları ele geçirmek için birbirleriyle mücadele etmelerinde şaşılacak bir şey yoktur.

Her zaman olduğu gibi, Deterding, yine daha çevik, daha zeki ve daha geniş davrandı. Venezuela sahilleri sığ olduğu için sarnıçlı gemiler güçlükle yanaşır. Felemenk'in, Venezuela sahiline yakın bir sömürgesi vardır: Curacao. Deterding burayı ele geçirdi. Mükemmel bir doğal limana sahip olan bu kayalığa, petrol arıtma tesisleri ve sarnıçlar yaptırdı. İngiliz casusları, Güney Amerika'da sık sık çıkan ihtilallerden birini daha uyandırdılar.

Bu ihtilal neticesinde General Gomez isminde birisi Venezuela cumhurbaşkanı oldu. Halen de cumhurbaşkanıdır. Yirminci asrın gaddar bir diktatörü olan bu adam, Deterding'in parası, ihraç edilen tonlarla petrolün temin ettiği büyük yekûnlar sayesinde on beş seneden beri iktidarda bulunuyor. Royal Dutch Shell'in, Karayip denizi etrafındaki bütün petrol kaynak-

larını işletmekle görevli olan Elliot Elias grubu, Panama kanalını iki sıra sarnıç ve arıtma tesisiyle çevirdi. Atlantik'ten Büyük Okyanus'a giden bütün vapurlara İngiliz petrolü satıyordu. Bu grup, Venezuela'da büyük bir nüfuza sahipti.

1921'de, Royal Dutch, Parisli banker Rothschild'in oğlu Binbaşı James Rothschild'i, son birleşmeleri başarmak ve başka İngilizlere ait petrol tarlalarını ele geçirmek için Venezuela'ya gönderdi. O zamandan beri, Venezuela petrolünün her damlası, Deterding'in Curacao'daki arıtma tesislerine akmaktadır.

Her gün yelkenli gemiler ve sarnıçlı vapurlar Venezuela'dan ham petrol getiriyor, her gün sarnıçlı transatlantikler, Curacao limanından benzin yüklü olarak hareket ediyordu. Curacao'da, Shell'in 12.000 amelesi vardı. Sarı, kırmızı ve gümüş renkli 600 tane sarnıç mevcuttu.

Curacao, aç gözlü bir sığıntı gibi, Venezuela kıyılarına yayılıyor, genişliyor, Gomez'in el değmemiş ormanlarından çıkan petrolle beslenerek büyüyordu. Burası, İngiltere'nin evrensel gücünün en önemli, en güvendiği noktalarından biriydi ve Felemenk'in en şaşırtıcı sömürgesiydi.

Şimdi nesli tükenmiş olan bir Amerika yerlisi kabilesinin dilinde, Curacao kelimesinin anlamı "papaz kızartmasıdır" ve bu isim, Cristof Colomb'un bu adaya "devler adası" ismini koyduğu tarihten kalmadır. İspanyollar, keşiflerinin değerini artırmak amacıyla, yerliler arasında korkunç devlerin bulunduğunu ve bunların ara sıra misyonerlerin haşlamasını yaptıklarını uydurup söylerlerdi.

Orada valinin sarayı üzerinde kırmızı, beyaz ve mavi bir bayrak sallanır. Fakat postane Felemenk parasını kabul etmez, gazeteler İspanyolca basılır. Fatura bedelleri Amerika doları ile ödenir.

Burarın ahalisi zencilerden oluşmaktadır. Bu zenciler, İngilizlerden daha fazla İngilizdir ve kostümleri ile namuslarına haddinden fazla önem verirler. Bu siyah centilmenlerin sayısı

40.000 kadardır. Büyük babaları, son kalan yerlilerin ortadan kaldırıldığı tarihte, Afrika'dan getirilen esirlerdendir. Bu 40.000 zenciyi, birkaç eski Felemenkli* idare eder. Bu ailelerin konuştuğu dil, Papiamento denilen dildir ve bu, onlar için büyük bir övünç kaynağıdır. %70 İspanyolca, %5 oranında İngilizce ve Potekizce kelimelerden oluşan bu Papiamento dilinde birkaç İbranice ve Amerika yerlilerinin dilinden kelime de vardır.

Curasao'yu idare eden bu sınıf, kendisine mahsus bir dil konuşmakla kalmaz bir de adayı Felemenk hâkimiyetinden kurtarmak arzusundadır.

Son birkaç senede adada beş defa vali değişmiştir.

Limanda daima birkaç küçük Felemenk zırhlısı bulunur. Bu ayrılma propagandası, herhalde Lahey'de, iddia edildiği kadar ilgisizlikle karşılanmıyor.

Aslında şehirdeki karışıklıkları çıkaran, ne adadaki eski Felemenkli aileler, ne Curasao'da oturan bin tane Yahudi, ne de zencilerdir. Karışıklıklara sebep olan, bu petrol adasına büyük önem veren Amerika petrol krallarıdır. Venezuela'nın petrol kaynakları, Shell grubunun elinde bulunuyor. Venezuela'nın inanılmayacak derecede zengin madenî yağ kaynaklarına İngilizler sahiptir. Curasao, aslında İngiliz petrolünün büyük ve önemli bir limanıdır.

Bu kaynaklar üzerinde söz sahibi olanlar ise, petrol tarlalarının sahipleri değil, belki ihraç limanını elinde bulunduranlardır. Yani İngilizlerdir...

Curasao'nun, adanın bütün körfezlerinde kilometreler uzunluğunda yerler tutan arıtma tesisleri, limanları, sarnıçları olmasa, Venezuela petrolünün hiçbir kıymeti kalmazdı.

Bu yüzden Standard Oil ve Washington, karışıklık çıkarmaya çalışıyorlar. Ve adanın bağımsızlığını kazanmasını istiyorlar.

* Avrupa ve Osmanlı tarihinde Felemenk, 16 yy. ortasından beri Burgonya imparatorluk çevresini meydana getiren 17 eyaleti içeren geniş bir bölgeyi kapsar. Burgonya imparatorluğu merkezinde daha sonra Hollanda devleti kurulmuştur.

Curasao'daki eski Hollandalılar, kendileri ile hiçbir bağı olmayan, seçimleri bile kendi taraflarından yapılmayan kimselerin idareleri altında asırlarca yaşamak istemediklerini haykırırlar. Bunların nazarında Deterding dahi, savaştan faydalanmış açıkgözlerden biridir. Curasao'daki Hollandalılar, maymun gibi ağaçlara tırmanan keçilerini beslemekle meşgul olur ve adanın müsait durumundan faydalanarak milyonlar kazanan İngilizlerin faaliyetine seyirci kalırlar.

Curasao, hemen hiç suyu olmayan büyük bir mercan kitlesidir. Orada hiç yağmur yağmaz. Su, yer altında kırk metre derinliktedir ve devamlı eksilmektedir. 550 kilometrekareden ibaret olan arazinin büyük bir kısmı, evlerin boyunca yükselmiş frenk inciri ve dividivi ağaçları ile kaplıdır. Bundan dolayı ada da ne hayvan yetiştirmek ne de çiftçilikle bir servet elde etmeye imkân yoktur. Keçileri bile ancak derisini almak için beslerler, etini atarlar. Curasao'yu idare eden adamların, Amerika telkinlerine kapılmakta ne kadar haklı olduklarını fark etmemek mümkün değildir. Amerikalılar, Curasao bağımsızlığını kazandığı takdirde, petrol krallarının verdiği verginin, Hollanda hükûmetine gitmeyip doğrudan doğruya adaya kalacağını ileri sürerek ada halkını kandırmaya çalışmaktadırlar. Amerikalılar, keçi çobanlarına adeta bir altın devri yaşatmayı vaad ediyorlar.

Fakat dolar her yerde İngiliz lirasını alt ettiği halde, Güney Amerika petrolü daima İngilizlerin elinde bulunuyor. Curasao, Hollanda hâkimiyetinde ve Royal Dutch Shell'in en önemli merkezlerinden biri olarak kalacaktır.

Çünkü Amerikalılar, durup dinlenmeden on senedir, Gomez'i Venezuela'dan kovmak istedikleri ve bunun için çabaladıkları halde bunu başaramamışlardır.

Gerçi General Gomez hasta ve ihtiyardır. Fakat ölse bile, sistemde hiçbir değişiklik olmayacaktır. Çünkü Deterding'in milyonları çok iştiha vericidir. Herhalde, Venezuela, bugün bir petrol cumhuriyetinin en mükemmel örneklerinden biridir. Petro-

lün bir milleti ne hale getirebileceği, her yerden daha bariz bir şekilde orada görülür.

Venezuela, Fransa'dan iki kat daha büyüktür. Nüfusu üç, dört milyon kadardır. Nüfus miktarını kimse tahmin edemez; zira beyaz insanlar, ülkenin büyük bir kısmına ayak bile basmamışlardır. Kolombiya tarafındaki sınır, uçak aracılığı ile alınan fotoğraflar sayesinde belirlenmiştir. Bu ülkede her şey yalnız tek kişinin, General Y. V. Gomez'in malıdır. Venezuela cumhurbaşkanı ve Güney Amerika'nın en zengini olan bu adam, çok güçlü ve herkesin nefret ettiği bir diktatördür.

Curasao, Venezuela'nın resmî hükûmet merkezidir. Gerçek merkez Venezuela'nın Versailles'yı olan Maracay'dır. Oraya girişim bir rastlantı sayesinde oldu. Maracay, yakın bir zamana kadar, Caracas'a 300 kilometre mesafede, fakir ve pis bir yerdi. Gomez burayı kendisine malikâne edindi. Neden böyle bir seçim yaptığını bilen yoktur. Bu pis kokulu vadide, 7 ay içinde 82 tane bina yapıldı. Ayrıca 200 odalı bir hükûmet konağı inşa edildi. Bu konağın önünde, Paris'teki Concord meydanından daha geniş bir meydan açıldı. Altı tane yeni kışla, asfaltlı caddeler, general için özel bir hayvanat bahçesi yapıldı.

Venezuela'daki her iş gibi bu da kürek mahkûmlarının çalışması ile yapıldı.

Şimdi Maracay'da büyük ziyafetler düzenleniyor. Gomez'in saray erkânı hep burada otururlar. En pahalılarından yüzlerce Amerikan otomobili ve binlerce casus! Orada herkes birbirini göz hapsine almıştır ve herkes generalin casuslarının denetimi altındadır. Çünkü cumhurbaşkanı yalnız Güney Amerika'nın en zengin adamı değil, aynı zamanda en vehimli ve kendisinden başka her şeyi hiçe sayan bir kişidir. Bu adam memlekette, sınırsız yetkilere sahiptir. O, ülkede yapılması mümkün en mükemmel iş olan ihtilali başarmakla kalmamış, şu anda bulunduğu makamı ele geçirdikten sonra onu, daima harekete hazır bir savaş filosu, modern yollar, olağanüstü bir şekilde işleyen

bir casusluk servisi, Deterding'e verdiği petrol imtiyazları ve yaptığı petrol ihracatı karşılığı alıp dostlarına dağıttığı para sayesinde korumayı bilmiştir.

Her gün Maracaibo limanından, sarnıçlı gemilerden oluşan bir filo hareket ederek Curasao'daki arıtma tesislerine gider. Venezuela'dan günde binlerce ton petrol çıkar. Yalnız bu, binlerce dolar gümrük geliri sağlamaktadır.

Her sabah, aç, susuz ve çıplak çobanlar, hespi cumhurbaşkanına ait binlerce hayvanı, Palma Sola, Valencia veya Coro mezbahasına getirirler. Bu hayvanların otladığı otlak hükûmete, yani Gomez'e aittir. Gomez'in bu hayvanlara sahip oluşu, çok kolay bir şekilde gerçekleşmiştir.

Günün birinde hayvan başına alınan ihracat vergisi o kadar artırıldı ki, hayvanların kendi değerini dahi aştı. Hayvan sahipleri bu parayı veremeyecek duruma geldiler. Ve sonunda Gomez bunları satın aldı.

Gomez, yaptığı ihtilalden önce bir hiçti. General rütbesini kendi kendine vermiştir. Buna rağmen, bugün, namına dikilen bir anıt vardır ki üzerinde "Viva Gomez Y Adelante" (Yaşasın Gomez ve İleri) ibaresi görülür. Bu gücün kaynağı Venezuela memurlarını, bütün dostlarını ve binlerce sığıntıyı yaşatan servetidir. Bugün Gomez aleyhine bir ihtilale kim teşebbüs edebilir? Paris'te bugün, 3000 Venezuelalı vardır ki, Venezuela'da yaşamaları imkânsız olduğu için Paris'te ikâmet ederler. Gomez'in cumhuriyet idaresinde idam cezası yoktur. Fakat her sabah hücrelerine hücum eden dalgalar yüzünden mahkûmların gırtlaklarına kadar su içinde oturdukları San Carlos kalesi gibi zindanları vardır. İhtilal başarıyla sonuçlansa bile Gomez'in yerine gelecek olan adam da onun gibi davranmaktan başka bir şey yapamaz. Çünkü Venezuela'da insanın değeri yoktur, petrol her şeydir. Buna rağmen şurası da muhakkaktır ki, her hafta Gomez aleyhinde yeni bir ihtilal düzenlenir. Standard Oil'in verdiği para, bu işi daha da cazip hale getirmekte-

dir. Bu arada Rafael Urbina adında bir kişi de bu alanda şansını denemek istedi.

Venezuela'da silah edinmek imkânsızdır. Üzerinizde silah veya ihtilali kışkırtıcı zararlı yazılar olup olmadığını aramak için her sokak başında bulunan, sözde gümrük memurları olan casuslar tarafından üzeriniz aranır. Bu sebeple Rafael Urbina, Güney Amerika'nın dışından top ve mühimmat edinmeye karar verdi. Birkaç arkadaşıyla birlikte Curasao adasına doğru yola çıktı. Coro'dan gemiyle yola çıkıldığında, Curasao'ya varmak yedi saat kadar sürer. Curasao'nun merkezi olan Willemstad'da ancak yüz tane zabıta ve bir de pek de çalışmayan bir vali vardır. Urbina, Shell'in arıtma tesislerindeki birkaç düzine ameleyi kamyonlara doldurdu. Üç zabıta memurunu öldürerek valiyi esir aldı. Bundan sonra bütün mühimmat ambarlarını boşalttı. İki tane top aşırdı ve ihitlali başlatmak üzere Venezuela'ya döndü. Bindiği vapur Red Line Amerikan şirketi vapurlarından biriydi. Curasao'da işler yolunda gitmişti. Ve şayet Urbina bir idealist olacağına bir iş adamı olsaydı ve Gomez kadar zengin ve o derece kan dökücü olsaydı, Venezuela'da ihtilal yapmaya muvaffak olacaktı. Önceden ehemmiyetli adamları para ile satın alması gerekirken, özgürlükten ve mutluluktan bahsetmeye başladı. Bu sözlerin, köylü üzerinde bir etkisi olabilir, fakat Gomez'in ve Deterding'in hediye ettiği para, otomobil ve köşklere sahip olan generalleri kandıramaz. İşte bu sebeple, Urbina, hükûmeti devirme girişiminde başarılı olamadı.

Gomez'in oğlu da, babasından aldığı 40.000 dolar aylığın, Paris'te istediği gibi yaşamasına yetmediğini öne sürerek, bir ihtilal girişiminde bulundu. Fakat o da başarılı olamadı.

Neyse ki Urbina'nın şansı yaver gitti ve Venezuela zindanı yerine, Hollanda zindanına atıldı. Fakat kısa bir süre sonra serbest bırakıldı. Zira arkadaşları, Royal Dutch'un sarnıçlarını kundaklama tehdidini savurmuşlardı. Ne de olsa sarnıçlar, her-

hangi bir ihtilalciden daha değerli ve önemliydiler. Hollandalılar Urbina'yı, San Domingo'ya gönderdiler. Şimdi orada rahat rahat yeni projeler kurmakla meşguldür.

Venezuela petrolünün büyük bir kısmının vapurlara yüklendiği liman olan Maracaibo, çok ilgi çekici özellikleri olan bir şehirdir. Petrol kuyuları, demir borular, bulantı veren bir koku ve bunların ortasında dünyanın en lüks villaları, klüpler ve golf sahaları! Su, özel borularla dağlardan, İngiliz petrol krallarının evlerine kadar gelir. Enfes bir havuza su ulaştıran bu boruların her birinin uzunluğu 147 kilometredir.

Orada her şeyi idare eden hükûmetin ellerinden tutun da, özel boru düzenekleri yaptıracak kadar zengin olmayanların suyuna varıncaya kadar her şeyi kirleten petroldür. Orta halliler ve yoksullar, küçük çocukların, göllerden çekip gaz tenekeleri içinde eşek sırtında sokakta sattıkları suyu kullanırlar. Şehrin içinde gece gündüz bu çocukların "Agua! Agua!" (Su! Su!) diye bağırdıkları işitilir. Bu ılık ve petrollü suyun bir tenekesi on çentova yani aşağı yukarı iki franktır. Bu suyu filitreden geçirdikten sonra, içine biraz kamış karıştırırlar ve ismine "Guarapo" derler.

Bir parça buz karıştırarak içilen bu su, Maracaibo'nun su boruları gibi duru ve barut gibi sert rakısı ile karışık kullanılan en değerli yerli içkidir. Kısacası Maracaibo'da su borusu yoktur. Buna karşın, sayısız anıtlarla dolup taşan mükemmel bir bahçesi, palmiyelerle süslü meydanı, kaba yapılı hükûmet daireleri ve birçok kilisesi vardır. Venezuela'da yaşamak zordur ve halkın durumu içler acısıdır. Evler, damları saman örtülü kulübelerden ibarettir. Duvara çakılı birkaç çivi gardırop vazifesi görür. Yatak yerine hamaklarda yatarlar. Pencere önleri, Ekvator'a mahsus, sarhoş edici renkli enfes orkidelerle süslü olduğu halde evlerde, vazoların içinde, yalnız yapma çiçekler görürsünüz. Şehrin ortasında bu evlerde oturmak istemeyen Avrupalılara özel ve hükûmet dairesine bakan, içinde elektriği bulunan ev-

ler vardır. Yalnız petrol gürültüsü başladığı zaman bu odaları, kâğıt bölmelerle altıya bölmüşlerdir. Bugün bu bölmelerin her biri, bütün bir odanın bundan altı sene önceki kirasından daha pahalıya kiralanıyor.

Beyaz adamlar bu duruma isyan etmekle beraber çoğunluğu Maracaibo'da pek fazla ikamet etmez. Yeni yeni petrol kaynakları keşfedildikçe, her yerde, oluklu saçtan yapılmış yeni yeni evler inşa ediliyor. El değmemiş ormanların ortasında petrol kuyuları açılıyor. Şayet bu yeni teşkilatın şefi, cumhurbaşkanın bir dostu ise, ormanda hemen bir yol yaptırılır. General Gomez, bu yol inşaatında adeta uzmanlaşmıştır. Öyle ki, bütün Güney Amerika'da kendisine "yolların başkanı" lakabını takmışlardır. Çünkü yol bulunmayan yerde, petrol borusu döşemek biraz zordur.

İlk yapılan yol Merida'dan geçecek şekilde San Cristobal ile Barkizimento arasında yapılmıştır. Bu yolların yapılışında kullanılan yöntem, akıl almaz bir yöntemdir.

Maracaibo hapishanesi, dışardan bakılınca, Mısır tarzında yapılmış, mükemmel bir saraya benzer. Cephesinde koca bir böcek resmi vardır. Bu süs, tasarlanarak yapılmış olmamakla birlikte, sembol mahiyetindedir. Zira Venezuela'da uygulanan işçi çalıştırma yöntemleri, Firavunların yöntemlerinden pek farklı değildir. Mısır piramitlerinin dikilişi ve Suriye yollarının inşası için nasıl esirler çalıştırıldıysa, burada da esirler, güçleri tükeninceye kadar çalıştırılırlar.

Venezuela'da, 1933 senesinde uygulanan yöntemlerle, Firavunların yöntemleri arasında, en iyi niyetli kişiler bile çok az fark bulabilirler.

Venezuela'da adım başı kulağı yarık adamlara rastlanır. Kulağın yukarı kısmı cansız bir şekilde aşağıya sarkmıştır. Bunlar, akılları biraz başlarına getirilmek üzere kulağı bükülmüş insanlardır. Bu adamları, bu hale getirmek için kaba örgülü yün bir kumaşla kafalarını sıkı sıkı sararlar ve kulak kıkırdakları kı-

rılıncaya kadar sıkarlar. Bu işkence, her istenen şeyi itiraf ettiren mükemmel(!) bir yöntemdir. Venezuela'da insana yalnız kendi işlediği suçları değil, başkalarının suçlarını da söyletirler. Çünkü hükûmetin, yol inşa ettirmek, petrol tarlalarında ve Venezuela Versailles'ının binalarında çalıştırmak için esirlere ve kürek mahkûmlarına çok ihtiyacı vardır.

Bu yollar General Gomez hakkında biraz aykırı duygular beslenen bölgelere, zırhlı otomobillerin kolayca girebilmesini sağlar. Ayrıca bu yollar, askerlerin yuvalarına dönmelerini kolaylaştırır; o askerler ki memleketin bir ucunda hizmete alınıp diğer ucuna gönderilir ve askerlik hizmetlerini yaptıktan sonra yalın ayak, yarı çıplak ve açlıktan yarı ölü bir halde dilene dilene köylerine dönerler.

Venezuela çok güzel bir ülkedir ve uçsuz bucaksız servetlere sahiptir. Fakat bugün cumhurbaşkanı veya cumhurbaşkanının adamı olmayan ya da petrol işlerinden göz kamaştıracak kadar para kazanmayan kimselere tavsiye edilebilecek bir yer değildir.

Barış Mücadeleleri ve Zaharoff

Birinci Dünya Savaşı, petrolcülerin korkunç mücadelelerini unutturdu. Petrol dramını, ondan daha acıklı bir dram yarıda kesti. Ve bu savaş, 1914'ten önce petrol hâkimiyetini üçüncü derecede elinde tutan Almanya'yı otomatik olarak ortadan kaldırmıştır.

Birinci Dünya Savaşı, Europäische Petroleum Union ismindeki Alman kartelinin aracılık rolünü mahvetmişti. Bu kartel, Deterding tarafından kurulmuş olup onunla birlikte el ele, Rockefeller'e karşı mücadele ediyordu. Daha sonra Royal Dutch ile olan bağlarını kesmiş, Orta Avrupa'da hatta Yakın Doğu'da petrol hakimiyetini ilan etmişti.

Wilhelmstrasse'deki diplomatlar, Europäische Petroleum Union'un sahibi olan bankerlerle sanayi erbabına parasal anlamda büyük yardımlarda bulunuyorlardı. Bundaki gaye, Orta Avrupa ekonomik federasyonunun gizli bir şekilde kurulmasını sağlamaktı. Bu kimseler, Irak'taki muazzam petrol kaynaklarını bulmuş olan Alman mühendislere her türlü yardımda bulunuyorlardı. Bağdat demiryolunu inşa eden Alman şirketi, ismi geçen bu petrol tarlaları ile bağlantı kurmakla meşguldü.

Almanlar, Standard Oil ile Deterding arasında manevralar çevirerek kısa sürede büyük bir güç elde ettiler. Deutsche Bank'ın, Avrupa'nın bütün petrol sanayiinde ortaklığı vardı. Şimdi Güney Amerika firmalarını, hatta İngiliz etkisi altında bulunan bölgelerdeki petrol kuyularını bile toplu bir halde satın almaya başlamıştı.

Almanya'nın bu siyaseti; Deterding ile Rockefeller'in, bu iki devin mücadelelerini biraz hafifletmişti.

Birinci Dünya Savaşı, petrol şirketleri arasında cereyan eden bütün mücadeleleri unutturdu. Fakat Almanya'nın aracılık rolünü ve üstelik Ruslar tarafından yapılan zayıf karşı koyma hareketini de mahvetti. Ve savaş, mevcut kinin, daha uzak bir zamana saklanarak birikmesine sebep oldu.

Rockefeller ve Deterding, savaş devam ettiği sürece aralarında öteden beri süregelen mücadeleleri resmen unuttular. Ve, "müttefikler arası petrol konferansı" organize edilmek suretiyle bir tür birleşme paktı yapıldı. Müttefiklerin savaş filosu, mazotla işleyen gemilerden oluşuyordu. Üstelik de on binlerce savaş uçağı, yüz binlerce otomobil imal ediliyordu.

Deterding yalnız Fransa'da, petrol sayesinde, Almanların ödeyecekleri tamirat bedelinden çok daha fazla para kazandı. Otuz sene önce, ayda otuz frank kazanan adam, petrolünü satın alabilmesini sağlamak için Fransa'ya üç yüz milyon altın frank borç vermiştir.

Deterding'in ve Rockefeller'in petrol selleri, altın selleri oldu. Her devletin askeriyesi, uçaklar, hücum arabaları ve kamyonlar için her geçen gün daha fazla petrol istiyordu. Motorlaştırılan savaş, petrol tüketimini inanılmayacak kadar artırmıştı.

Savaşın başlangıcında, Fransa'nın 11 adet kamyonu, 50 traktörü ve 132 uçağı vardı. 1918 senesinde kamyonların sayısı 7000'e, uçakların sayısı 12000'e ulaşmıştı. Amerikalılarla İngilizlerin getirdikleri 105.000 kamyon ve 4000 uçak bu hesabın içinde değildi.

1913'de Royal Dutch, hissedarlarına 27 milyon florin kâr dağıtmıştı. 1919'da 96 milyon dağıttı.

Birinci Dünya Savaşı'nda petrol tüketimi, günde 12.000 tona ulaştı. 1913 senesinde dünya genel petrol gideri 565 milyon fıçı iken, 1918'de 687 milyon fıçıyı buldu.

Ludendorf gibi generaller, politikacılar ve sanayiciler, müttefiklere savaşı kazandıranın petrol olduğu konusunda hemfikirdirler.

Lord Curzon, ateşkesten birkaç gün sonra; "Gelecek, müttefiklerin bir petrol seli üzerinde zafere doğru yürüdüklerini yazacaktır." diyerek bu genel düşünceye tercüman olmaktan başka bir şey yapmamıştır.

Fakat Deterding'in ve Rockefeller'in elinden petrol koparmak o kadar da kolay olmamıştır. Standard Oil, petrolünü Fransızlara satmaktansa, Çinlilere satmayı tercih ediyordu. Zira Büyük Okyanus'ta denizaltı gemisi bulunmadığından, çok değerli sarnıçlı gemilerin kazaya uğrama tehlikesi yoktu.

Ancak 1917'de, Amerika hükûmetinin son derece ısrarlı davranması ve 1917 sonlarında Clemenceau'nun, Washington'a telgrafla müracaat ederek, "Bir damla petrolün, bir damla kan kadar önem kazandığını" söylemesi üzerine, Rockefeller, geçici bir süre Doğu piyasasından çekilerek petrolünü Avrupa'ya göndermeye razı olmuştur.

Amerika sarnıçlı gemileri, artık kendilerinden bütün ümitler kesildiği sırada Fransa'ya geldi. 1917 senesinin Aralık ayında Fransa'nın stoğu 28.000 tona inmişti. Bu rakam, hemen hemen iki günlük yedek petrolün kaldığını gösteriyordu. Her an petrolün tamamen bitmesi bekleniyordu.

Sarnıçlı gemiler işte bu sırada imdada yetişti. Amerika hükûmeti sonunda Standard Oil sahiplerine sözünü geçirebilmişti. Bütün üzüntüler arasında, bu petrol kıtlığı ortasında, işletilmeyen arazinin satışını kontrol eden yoktu.

Savaş sırasında, İngiltere, İran'ın kuzeyindeki petrollü araziyi kontrol edecek halde değildi. Başka işlerle uğraşıyordu. Bu yüzden, bu arazinin, işletilmesi imtiyazının bir aralık bir Gürcü'ye verilmesine karşı gelinemedi. Bu Gürcü'nün, Standard Oil'in oynadığı oyunlarda hiç şüphesiz parmağı vardı, fakat nereye kadar?

Savaştan önce Rockefeller, İran'ın kuzeyinde bir miktar arazi almıştı. Şimdi de aynı yere bu Gürcü gelip yerleşmişti. Fakat İngiltere'nin olanları takip edecek gücü yoktu. İngiltere, İran'la meşgul olacağı yerde, Türkiye'yi Doğu'dan uzaklaştırmak, Irak ve Musul petrollerini ele geçirmek, Almanların Orta Asya ve Bakü petrollerinden istifade etmesine mâni olmak amaçlarını güdüyordu. Aynı zamanda savaş alanlarına yakın yerlerde yeni petrol damarları bulmak, masrafa bakmadan, gelecekteki menfaatleri düşünmeden petrol bulmak lazımdı. Bulmak ve olabildiğince çabuk bulmak!

Bunun üzerine, hummalı bir faaliyet başladı. Yeni kaynaklar aramaya ve bu araştırmaları Yakın Doğu'da yapmaya koyuldular. Almanlarla Türkler, Irak'tan çekilince, Babil'in tarihî topraklarından petrol çıkarma savaşına giriştiler.

Plin, *İskender'in Hayatı* adlı eserinde bu petrolden bahsederek, Hemedan civarındaki bir çukuru ve bu çukurdan durmadan akan bir ateş nehrini anlatır. Bu ateşlerin yakınında büyük bir neft gölü vardır. Plutarch da "Babil arazisi ateşle doludur." diyor.

Petrolün nerede olduğu bilinmekle beraber, arazi henüz ele geçirilmiş değildi. Zira düşmanlar ezilmiş, müttefikler her yerde üstün gelmiş olmalarına rağmen, Türkler henüz teslim olmak niyetinde değillerdi.

Gerçi Türklerle Almanların elinden petrollü arazi alınmış ve petrol uğruna, çöllerde sayısız insan ölmüştü.

Fakat Versailles antlaşması gereğince, Irak petrolünün %25'i Fransa'ya verilince, bu arazinin yeniden fethedilmesi gerekti.

Ufak rütbeli bir asker olan Mustafa Kemal, Gazi Mustafa Kemal Paşa oldu. Gazi'nin ne petrolcülerden ne İngiliz ordularından ne de Ruslardan korkusu yoktu. Ve Irak arazisi için ikinci savaş patlak verdi.

Avrupa'da, Birinci Dünya Savaşı'nın bittiği gün, Musul ve Irak arazisinde derhal faaliyete başlanacağını ümit eden Anglo Persian tek bir damla petrol çıkarmaya imkân bulamıyordu.

Bütün dünya, dövüşmekten bıkmıştı. Paris konferansında türlü menfaatler çarpışıyordu. Şimdi bütün dünyanın bankeri haline gelen Amerika gitgide daha müşkülpesent olmaya başlamıştı. Anglo Persian'ın durumu gittikçe içinden çıkılmaz bir hal almaya başlamıştı.

İşte bu sırada, Doğu petrollerinde menfaati olan petrol oyununun baş aktörleri, Avrupa'nın en esrarengiz adamı olan Sir Basil Zaharoff'la birleştiler.

Savaşlardan istifade etmesini bilen bu top tüccarının, milyonlarca insanın hayatına mâl olan ve kendisini dünyanın en zengin adamlarından biri haline getiren mesleğinin en önemli evrelerinden bir nebze bahsedelim.

Lewinshon'un, *Esrarengiz Avrupalı Zaharoff* adlı eserinde, bu adam hakkında ayrıntılı bilgi vardır.

1849'da Muğla'da dünyaya gelen Zaharyas Basileos Zaharoff, İstanbul'da bir İngiliz okulunda okuma yazma öğrenmiştir. Dünyaya geldiği günden, Galata'da bir kumaş mağazası sahibi olan dayısı Sevastopulos'un yanına gireceği güne kadar, hayatı sefalet içinde geçmiştir. Okuldan sonra dayısının yanında çıraklık yaparak çalışmaya başlayan Zaharoff, günün birinde, dayısının kasasında bulduğu parayı aşırıp soluğu İngiltere'de aldı. Zaharoff Londra'ya indiğinde, dayısının kendisi aleyhinde yaptığı takiplere ait evrakların kendisinden önce oraya ulaşmış olduğunu gördü. Hırsızlık maddesinden derhal tutuklanan Zaharoff, becerikliliği sayesinde ve delil yetersizliği gerekçesiyle serbest bırakıldı. Fakat İngiltere'de ikâmet edemedi.

1875 senesinde Atina'ya geldi. Basil Zaharoff çok yakışıklı bir erkekti. Kendisini himaye edecek kadınlar buldu ve bunlardan birinin kocası tarafından esrarengiz bir görev ile Londra'ya gönderilmeyi başardı.

1875 senesinde İngiliz gizli teşkilatında, modern esaslara göre yenilikler yapılıyordu. Bu teşkilat, becerikli, çeşitli dillere vâkıf, cazibeli, cesaretli kimseler arıyordu.

Zaharoff Atina'ya döndüğü zaman, Nordenfelt ismindeki top ve mühimmat fabrikasının memuru, aynı zamanda İngiliz gizli teşkilatının casusu olmuştu. Zaharoff, Doğu'nun ve Balkanların her tarafını dolaştı. Karadağ'ı, Sırbistan'ı ve Bulgaristan'ı gezdi. Dolaştığı yerlere gizli teşkilatın yardımını ve ikinci patronunun toplarını götürdü.

Yunanistan'a bir, Türkiye'ye iki denizaltı gemisi ve iki milyon liralık mühimmat sattı. Bu delikanlının yaptığı her iş, İngiltere'nin aynı zamanda hem ticaretine hem siyasetine yarıyordu.

Zaharoff böylelikle ilk milyonlarını kazanmış oldu. İlk siyasi başarılarını, insanlara, en fazla korktukları, çekindikleri malı, yani ölümü satarak kazandı.

1885'de, Zaharoff, patronunun ortağı olmuştu. 1888'de mitralyözün mucidi olan Amerikalı Hiram Maxim'i şirkete ortak etti. Balkan Savaşı'ndan sonra, daha güzel, daha kazançlı işler çıktı: Çin-Japon savaşı ve İspanya-Amerika savaşı! Zaharoff 1924'te, Duke de Marchena'nın ölümüyle dul bıraktığı karısı ile evlenmişti. Ve bu kadın aracılığı ile İspanyollara savaş gereçleri sattı. Ortağı Maxim de, Amerikalılara bol bol savaş malzemesi verdi. Ve milyarlar kazandılar.

Boerler savaşı çıktığında, İngiliz casusu, imparatorluğun düşmanlarına savaş malzemesi sattı. Barış ilan edilince, Maxim, Zaharoff'un biricik tehlikeli rakibi olan Vickers ile birleşti. İngiliz-Alman maliyecisi ve Kral VII. Edward'ın iş adamı olan Sir Ernest Cassel bu işin sermayesini temin etti.

Zaharoff artık saygın ve güçlü bir kişi olmuştu. Küçük işleri bir yana bırakarak bütün dünyayı ele geçirme sevdasına düştü. Paris'te yaşamaya başladı. Bu top tüccarı artık İngiltere'nin –Fransa'daki resmi elçisinden kat kat daha güçlü- gizli elçisiydi.

1908'de Zaharoff, Legion D'Honneur Nişanı almaya hak kazandı. 1913'te komandor rütbesini aldı. 1915'te Loyd George ile birleşti.

1918'de Sir Basil Zaharoff, Union Parisienne Bankasını satın aldı. 26 Temmuz'da Legion D'Honneur Nişanı'nın büyük haçlı rütbesini almaya hak kazandı.

Ve Fransız hükûmetinin elinde, Basil Zaharoff'un, Alman denizaltılarına üç sene boyunca devamlı benzin sattığına dair belgeler bulunduğu da, ancak 1923'te anlaşıldı. O tarihte Mösyö Poincare, Zaharoff'u Legion D'Honneur listesinden silmek istedi. Fakat Zaharoff çok güçlüydü. Zaharoff, Avrupa kabinelerinin gizli memuru olmaya devam ediyordu.

Birinci Dünya Savaşı bitince Zaharoff, petrol kralları ile iş birliği yapmaya başladı. Uzun süre kendisine yardım etmiş olan İngiliz gizli casus teşkilatı, şimdi artık ondan hizmet bekliyordu. Doğu'da savaş başlamış, Musul petrolleri ve Irak petrol kaynakları uğrunda didişme almış yürümüştü. Becerikli ve çalışkan memurlara ihtiyaç vardı. Basil Zaharoff fazla nazlanmadı. Standard ile Deterding arasındaki mücadele, İngilizler için tehlike arz edecek bir duruma geldiği zaman Zaharoff kolları sıvadı.

1915 senesinde Zaharoff, büyük dostu Loyd George'un yardımıyla Venizelos'a yardımda bulunmuş ve onu, Yunanistan'ın tek hâkimi yapmıştı. Şimdi de Yunan siyasetini, petrol siyaseti ile birleştirmeye uğraşıyordu.

Orta Asya'nın petrol kaynaklarını ebediyen avucuna almak amacıyla, Türklerle Yunanlılar arasında yeni bir savaş hazırladı. Zaharoff ilk patronu olan Intelligence Cervice'in iyiliklerini unutmamıştı. Doğu'nun petrol kaynaklarıyla dolu arazisinin

kayıtsız şartsız İngiltere'ye verilmesi, Zaharoff'un yeni idealiydi.

Kısmen Anglo Persian tarafından idare edilen petrol yağları genel şirketine Zaharoff'un ortak olmasını sağlamak için Union Parisienne Bankası, Society Parisienne de Bank ve daha başka şirketler yardımda bulundular.

Zaharoff'a, Royal Dutch şirketinin hisseleri verildi.

Bank de L'Union Parisienne ve Nationalisation du Crédit Zaharoff'un hesabına çalışıyorlardı. Bu faaliyetleri, Paris ve Felemenk Bankası ile Rockefeller'in aleyhineydi.

Parasal şartlar tamamen hazır hale gelince, 300.000 Yunan askeri, Orta Asya'da Türklere hücum etti.

Faysal, Fransızların aleyhinde tavır aldı ve Basil Zaharoff hazretleri, Fransızları; Yunanlılar ve İngilizler tarafından kovdurmak için her türlü hile ve tedbiri uygulamaya başladı.

Fransa, Türklerle bir yakınlık kurmaya teşebbüs etti. Franklen Buyon'un durumu İngilizleri kuşkulandırmaya başlamıştı. Artık Yunanlılara açıktan açığa yardıma cesaret edemiyorlardı. Atatürk, Yunanlıları eziyordu.

Bu işte 300.000 Yunan askeri tamamen telef oldu ve Rumlar, Orta Asya'dan kovuldular. Çünkü petrolcüler savaş istiyorlardı. Savaş istiyorlardı ama ilk defa karşılarında kendilerinden daha dayanıklı bir kişi buldular: Atatürk!

Zaharoff bu işte bir milyar kaybetti çünkü Yunanlılara verdiği topların ve mühimmatın parasını bir türlü kurtaramadı.

Anglo Persian, Zaharoff'dan memnun olmadığı için Kalust Gülbenkyan'ı tutmaya başlamıştı. Gülbenkyan, Lawrence ile birlikte Afganistan'da birkaç ihtilal tertip eden, ilk önce Standard Oil hesabına çalışmış olan maliyeci bir Ermeni idi. Anglo Persian, Yunanistan'da mağlup olan Zaharoff'a karşı açtığı savaşta, temsilcisi olan Gülbenkyan'a yardımcı oluyordu.

Fakat Zaharoff kolayca galip geliyordu. Gülbenkyan'dan yir-

mi kat daha zengindi ve bunu kendisi de biliyordu. İngiliz gizli teşkilatı da Zaharoff'dan pek memnun olmamakla beraber onunla olan bağları tamamen koparmak istemiyordu.

Zaharoff, şimdi İngiliz petrol kartellerinin hepsinde milyonlara varan miktarlarda hisse sahibidir.

Monte Carlo'dan püskürttüğü Prens Radziwill'in yerine şimdi kendisi geçmiştir. Gazino şimdi onun elindedir ve o, orada milyonlar kazanmakla meşguldür.

Fakat petrol savaşından kaçmıştır. Anglo Persian da başka aracılara müracaat etmek zorunda kalmıştır.

Türklerle barış antlaşması imzalandı. Daha sonra konferans müzakereleri esnasında Amerika'nın baskısıyla, Fransa'yı menfaatlerinden mahrum ettiler. Fakat her şeyden önce şeyhlerle anlaşmak gerekiyordu. 1916'dan itibaren bu işle meşgul olmaya başladılar. Bu görev Lawrence'e verilmişti. Fakat Lawrence bu görevi, hakkıyla yerine getirememişti. Arabistan ve Irak büyük ülkelerdir. Bu ülkelerin sahibi olan sayısız aşiretlerin elinden toprak almak, bir Alman veya başka bir düşman ordusunu mağlup etmekten bin kat daha zordur.

Bu sırada Intelligence Cervice tekrar ortaya çıktı. Ve bu sefer zafer bir kadına nasip oldu: Sir Hugh Bell'in biricik kızı Gertrude Bell! Şeyh Faysal'ı Irak kralı yapan Gertrude Bell'dir. Yine Irak'ın petrollü arazisini Anglo Persian'a mâl eden Gertrude Bell'dir.

Oxford'da başarılı bir şekilde öğrenimini tamamladıktan sonra, Gertrude Bell büyük seyahatler yapmaya başladı ve her şeyden önce Doğu dillerine merak saldı. Batılılara sıkıcı ve zor gibi gelen bu dillerin öğrenimine o kadar merak saldı ki, Arapçanın bütün lehçelerinde ender bir mükemmelliğe ulaştı. Bugün Arapçayı yanlışsız okuyan ve yazan tek yabancı kadın odur denebilir. Dil konusundaki birikimi, Anglo Persian Oil şirketinin ve Britanya hükûmetinin dikkatini çekti. Kendisini Kahire'ye gönderdiler. Ve Intelligence Cervice'in en meşhur casusu

olan Albay Lawrence'in bulunduğu büroya görevli olarak gönderdiler.

Lawrence gibi kendisi de antika meraklısı olan Gertrude Bell, Lawrence'in, Irak'ta niçin tarihî eser araması yapmadığını merak ediyordu. Bell'in bu sorusuna Lawrence şu cevabı vermişti: "İngiltere'nin, 1913 Ekiminde Queen Elizabeth zırhlısını denize indirdiğini biliyorum. Mazot yakan zırhlıların ilki olan bu gemi için şimdi ağır yağlar meselesini halletmek lazım; tarihî eserlerle uğraşmanın sırası değil."

Miss Bell bu nasihati dinledi. Birkaç seneliğine, petrolle alâkası olmayan her şeyi unuttu. Ve çirkin fakat gayet zarif, cesaretli, maceraperest bir kız olan Miss Bell, kendisinden önce hiçbir beyaz adamın sağ ve sağlam dönmediği Arabistan'ın çeşitli bölgelerinde tek başına bir seyahate çıktı. Seyahatlerinde kendisine bir kılavuz ile soda şişeleri yüklü beş altı tane deve eşlik ediyordu. Çünkü Miss Bell sodasız yaşayamazdı.

Irak'ta mücadele son haddine dayanmıştı. Bağdat'ın, İngilizler tarafından zorla alındığı tarihten beri orada bulunan komiser, Arap şeyhlerinden hiçbirini tanımıyordu. Bu şeyhlerin en önemlilerini ihmal ederek az bir nüfuza sahip olanları ile temas kurmuş, tercümanların, sözlerini bile bile yanlış tercüme etmeleri yüzünden isteklerini bu adamlara anlatamamıştı. İsyan patlamak üzereydi.

Tam bu sırada Miss Bell ortaya çıktı ve Arapları ziyafete davet etti. Kırk davetlinin her biriyle ayrı ayrı görüştü. Onlara isimleri ile hitap etti ve kendi lehçeleri ile konuştu. Ondan önce hiç kimse böyle bir başarı gösterememişti. Arap şeyhlerinin hepsi, bu İngiliz kızının etkisi altında kaldılar. İngilizlerle anlaşma imzalamayı kabul ettiler. Ve nihayet Hicaz Kralı Hüseyin'in oğlu genç şeyh Faysal'ı Irak Kralı ilan etmeyi, Miss Bell'in teklifi üzerine kabul ettiler.

Yeni kral ülkesinin İngiliz himayesine girmesine razı oldu. En büyük petrol imtiyazlarını İngiltere'ye verdi. Irak, Uluslar

Kurumu'na girmiş olmakla beraber, Faysal, esrarlı ölümünden kısa süre önce, İngiltere'nin Doğu'daki çıkarları için önemli bir yardımcı konumundaydı.

1933 senesi Haziranında, Faysal Londra'ya geldiği zaman İngiltere, ona, şatafatlı bir kabul töreni düzenledi. Kral George general üniformasını giyerek Victoria garına kadar gitti ve misafirini karşıladı. Çiçeklerle ve bin türlü süslerle bezenmiş olan rıhtım üzerinde hepsi üniformalarını giymiş prensler, dükler, bakanlar, Mac Donald, Sir John Simon ve bütün hükûmet erkânı hazır bulunuyorlardı.

Victoria'nın bekleme salonunda yapılan kabul töreninden ve millî marş çalarak geçen askerî kıtaların teftişinden sonra, sırmalarla süslü beyaz bir üniforma giymiş olan Kral Faysal; Kral George, Prens Dögal, Dük Dyork'un yanında, altı atlı körüklü bir arabaya binerek, halkın alkışları arasında Buckingham sarayına gitti.

Petrol, bundan on beş sene önce Asya'nın çorak ovalarında yaşayan meçhul ve küçük bir şeyhi, bir kadının yardımıyla bu konuma yükseltmişti. Yirminci asrın peri masallarından çıkan canlı bir örnekti sanki!

Faysal, binbir gece masallarında yaşayan kahramanları andırıyordu. Çok zarif bir siyah sakalın çerçevelediği çehresi ve ucu beline kadar uzanan kocaman bir sarıkla Faysal, medeni insanlar ortasına bir anda düşüvermiş bir kâhine benziyordu. Faysal, hayatının sonuna kadar, Arabistan birliğini kurmak ümit ve arzusunu hep içinde taşıdı. Ve bu teşebüssünde başarılı olmasına ramak kalmıştı. Babası Hüseyin, Hicaz tahtına çıkmış, kardeşi Abdullah, Mavera-yı Ürdün kralı olmuştu. Faysal, İngiltere'nin teşviki ile Suriye'yi seçmiş ve kendisini Suriye kralı ilan etmişti. Fakat Fransa, bu işe oyuncak olmak istemedi. Suriye kendi kontrolü altına verilmişti ve Uluslar Kurumu, aleyhine karar vermedikçe bu kontrolün devam etmesi gerekiyordu. Faysal'a bir ültimatom verildi. Verilen süre sona erince

General Guro ile aralarında bir savaş çıktı. Faysal mağlup olarak geri çekildi.

On sene sonra, Guro ile Faysal Londra'da karşılaştılar. Faysal, General'i görür görmez geri çekilir gibi bir hareket yaptı. Guro o zaman Faysal'ı kolundan tutarak şu zarif soruyu sormuştur: "Yine benden mi kaçıyorsunuz?"

O sıralarda İngiltere, Vehhabî Kralı İbnissuud'un, Arabistan krallığına daha elverişli olacağını düşünmekle meşguldü. Ve Faysal'ın adamı olan Lawrence ile İbnissuud'un adamlarından olan Intelligence Cervice'in casusu Filby, birbirlerini sevmezlerdi.

Petrol kralları ise, Faysal'ın, İngiliz teknisyenlerini ve memurlarını hükûmet dairelerinde belli mevkilere getirdiği için, Irak kralı olarak kalmasında mahzur görmüyorlardı. Royal Air Force'un hafif filoları Irak arazisinde devamlı bekliyorlardı. Bağımsızlık yanlıları güçlü bir teşkilat kurmuşlardı. Kral, hayatının tehlikede olduğunu hissederek, bir anlamda uluslararası serseri olmayı tercih etmişti. Fakat Kerkük petrolü akmaya devam ediyordu ya, bu onun için yeterliydi!

Bu muazzam petrol kuyularından birkaçını bir misyoner bulmuştur. Bu işte petrolcülerle misyonerleri karşı karşıya getiren bir güç vardır.

Okuyucular, sahte papaz Sidney Reilly'yi unutmamışlardır. Irak'ta da Harwood isminde gerçek bir papaz İngiltere hesabına petrol keşfetmiştir. Harwood gerek ahaliye gerek emirlere kendini sevdirmiş ve bütün imtiyazları ele geçirmiştir. Sonraları kendisine birçok para teklif edildiği halde bu imtiyazları satmak istememiştir.

Bu durumu haber alan Gizli Servis, Irak'a yeni bir papaz gönderdi. Bu papaz da diğeri gibi Dicle ile Fırat arasında dolaştı, din propagandaları yaptı ve şöhret kazandı. Harwood'la temas kurdu ve onun dostluğunu kazandı.

Harwood o tarihte seksen yaşına yakın bir ihtiyardı. Yeni pa-

pazı evlat edindi ve elindeki imtiyazların hepsini bir vasiyetname ile ona bıraktı. Zavallı ihtiyar, Kanadalı D'Arcy'nin sahip olduğu imtiyazların da tıpkı buna benzer bir yöntem ile Intelligence Cervice'in eline geçtiğini ne bilsin! Irak'taki papaz da Reilly kadar mükemmel çalışmıştı. Petrol artık İngilizlerin elindeydi. Ve Faysal, ayda 800.000 pound maaşla, bu petrolün idaresi ile görevlendirilmişti.

Ancak, İngiltere kralının dostu olan küçük şeyhin bu olağanüstü hikâyesi bir facia ile neticelendi. 7 Eylül 1933'de Kral Faysal birdenbire vefat etti. Bir otomobil gezintisinden dönüşünde, odasına girdikten bir saat sonra kendisini ölü buldular. Ölen kralın odasına ilk giren otel yöneticisi Mösyö Eggimann da aynı gün ani bir ölümle hayata veda etti.

Garip tesadüf değil mi?!... Kralın kalp hastalığından öldüğü iddia edildi. Halbuki Faysal, Doğu'nun en güçlü, en faal adamıydı. Ve henüz elli yaşındaydı.

Kralın cesedi bozulmadan saklanabilmesi için ilaçlandı. İsviçre kanunları gereğince ilaçlanan cesetler üzerinde otopsi yapılamazdı. Kralın cesedini bir İngiliz kruvazörü Hayfa'ya kadar götürdü. Oradan uçak ile Bağdat'a gönderdiler. Artık, yirmi yaşında bir delikanlı olan Prens Gazi'yi kral ilan etmekten başka yapılacak bir şey kalmamıştı.

Bu olaylardan sonra yeni bir mücadele başladı. Yakın Doğu'da durum tekrar tehlikeye girdi. Kral Faysal, İngilizlerle iyi geçinmişti. İbnissuud'un en büyük rakibiydi.

Acaba Kral Faysal, petrol savaşının kurbanlarından biri değil midir? Şimdilik bu konuda bir şey söylemek çok güç ve işin içyüzünü anlamak için henüz çok erkendir.

Irak'ta Kan ve Petrol

Faysal, İngiltere'ye ve Deterding'e gayet sadıktı. Devamlı onların hesabına çalıştı. Gerçi bir ara Amerika'ya güler yüz gösterir gibi oldu fakat 1933'de yine Deterding'in adamı olmuştu. Bununla beraber dünya yüzünde, kendi dinine ve ülkesi içindeki nüfuzuna, petrolden ve altından daha fazla değer veren insanlar bulunduğu görülüyor. Vehhabî hükümdarı ve Arabistan'ın hâkimi olan İbnissuud işte bu adamlardan biridir. Bu sebeple, İngiltere, Mösyö Filby'yi Cidde'ye gönderdi. Bu İngiliz, İbnissuud'u Faysal'a karşı olan savaşçı düşüncelerinden vazgeçirmek için büyük bir gayret sarf etti. Onu, Doğu'da Fransız himayesi altında bulunan diğer ülkelerle yapılacak savaşların daha kutsal bir savaş olabileceğine inandırmaya çalıştı.

Aslında İbnissuud'un İngiliz müşaviri olan Filby, ne Lawrence'e ne de İngilizlerin Irak siyesetine karşı bir sempati hissetmiyordu. Miss Bell hakkında da pek iyi şeyler düşünmüyordu. İbnissuud'a, daha büyük bir Arabistan ülküsü için yardım etmeye hazırdı.

Mösyö Filby, aynı gizli teşkilatın üyesi olan kişilerin, aynı siyaseti takip etmediklerine güzel bir örnektir.

Böylelikle Faysal ile İbnissuud arasında bir savaş çıktı. Standard Oil'in bu savaşın çıkması için etkin bir rolü olup olmadığı konusunda kesin bir şey söylenemez. Fakat şurası malumdur ki, Amerika gemileri Cidde'ye silah nakliyatı yaptılar. İngilizlerin, Irak petrollerini kesin bir şekilde ele geçirmeleri ise ancak 1929'dadır.

Bu petrol barış anlaşması, Basra körfezinde bir kablo yerleştirme gemisinde imzalandı. Ben de orada hazır bulunuyordum. İbnissuud'u alıp gemiye getirmek emri verildiği zaman ben de gemideydim. Gemi derhal hareket etti. Vapurda bir alay Arap hizmetçi ve bir de koyun sürüsü vardı. Bahreyn'in 30 kilometre kuzeyinde üç gün bekledik. Kralın teşrifinde yirmi bir pare top atacak olan topçu gemisi mürettebatı sabırsızlanmaya başlamıştı. Şattülarap petrol konfrensı, kral İbnisuud'u, kendi çıkarlarına daha düşkün olan Faysal kadar ilgilendirmiyordu.

Nihayet kırmızılar giymiş silahlanmış 90 kadar Arap maiyetiyle birlikte geldi. Üst güvertede şatafatlı bir karşılama töreni yapıldı.

İbnissuud çok sevimli bir adam. Uzun boylu, yüzünün çizgileri sakin ve halinde savaşçı olduğuna dair hiçbir iz yok. Yalnız İngiltere'yi kuşkulandırmakla kalmayıp, Deterding'de dahi büyük bir saygı uyandıran bu adamın halinde hemen hemen bütün Arabistan'ın fatihi olduğunu gösterecek hiçbir emare görülmüyor.

Kral, sessizliğini muhafaza ederek konferans esnasında çok az konuştu. İçişleri bakanı, kralın aksine çok fazla söz aldı. Hafif esmer olan bu adam, Fransızca ve İngilizcesi ile çok zarif bir tarzda konuşuyordu.

Üst güvertede büyük bir ziyafet verildi. Üzeri sayısız yemeklerle dolu olan büyük bir masa kuruldu. Masanın üzeri o kadar

doluydu ki tabaklarımızı koyacak yer yoktu. Araplarda elle yemek âdet olduğu halde Avrupalılara jest yapmak için yemeklerini kaşıkla yediler. Masanın üzerinde, üzerine koyun kelleleri oturtulmuş büyük pilav tabakları, balık, tavuk, kızarmış et, domates, pelte ve komposto tabakları diziliydi. Bunlardan başka binbir türlü çerez ve tatlı çeşidi vardı. İçecek olarak sudan başka bir şey yoktu. Çünkü İbnissuud, şeriat yasalarını uygulama taraftarı olan bir Müslümandı. Geminin seren direğinde beyaz işlemeli, Arapça yazılarla süslü, yeşil ipekten, kralın bayrağı dalgalanıyordu.

Ertesi sabah, gemi donandı ve müzakerelerin yapılması için tarafsız bölge olarak seçilen Lubin gemisine yaklaşılırken toplar atılmaya başladı. Müzakereler için ayrılan bu geminin direğinde de koca bir yeşil bayrak sallanıyordu. Geminin bir tarafına biz yanaştık, diğer tarafı, Irak Kralı Faysal'ı getirmiş olan Neadus ismindeki hükûmet gemisine ayrılmıştı. Bir İngiliz askerî uçağı, gemilerin üzerinde uçuyordu.

Uçağın uğultusu ve top sesleri arasında her iki kral da geminin iki tarafından girdiler. Arap usulüyle selamlaşmalar ve kucaklaşmalar oldu.

Irak Olağanüstü Komiseri de onlara katıldı. Çünkü Arabistan'da barış olması arzusu ile konferansı düzenleyen, bütün hazırlıkları yapan, başlangıç müzakerelerini idare eden hep o idi.

Resmî bir şekilde sınır meseleleri, din işleri, alışveriş işlerinde kolaylık meseleleri müzakere edildi. İki taraf arasında daha önce çıkan savaşlar unutulmaya çalışıldı. Fakat her iki taraf da kendi petrol uzmanlarını yanlarında getirmişlerdi.

Kral Faysal kır saçları, parlak çehresi, giyimine çeki düzen vermiş bir Avrupalı duruşu ile gülümsüyor, bu haliyle bir Amerikalı petrol kralına benziyordu. Faysal gezmeyi, iyi yaşamayı ve gülmeyi çok severdi. İbnissuud ise onun aksine dinine bağlı, mutaassıp bir adamdı.

Müzakere saatlerce devam etti. Fakat bütün bu müzakereler, esnaf ticaretine çok benzeyen basit pazarlıklardan ibaretti.

Bundan sonra iki tarafın bakanları da kendi aralarında tartışmaya başladılar. Faysal'ın adamları kestirme yoldan anlaşmaya varılmasını istiyorlardı. Fakat İbnissuud, bu isteği nazikçe reddediyordu. Ve naz makamında, komşusunu şahsen tanımanın bile kendisine mutluluk verdiğini tekrar edip duruyordu.

Kral Faysal'ın, Cenevre'de Uluslar Kurumu müzakerelerine katılmış olduğu konuşmalarından hemen belli oluyordu. Ayrıca çok fazla konuşuyordu. Aslında bu adamlar, karşı tarafı ikna etme hususunda iyi bir tekniğe sahiplerdi. İngilizlerle yapmış oldukları petrol müzakereleri kendileri için idman yerine geçmişti. Yavaş yavaş İbnissuud'un ilgisini çekmeyi başardılar.

Nihayet bir mukavele imzalandı. Olağanüstü Komiser memnun görünüyordu. Artık İngiltere'nin içi rahat edebilirdi. Petrolcüler, müzakere konusu olan araziyi bundan sonra âtıl bırakmak istemiyorlardı. İbnissuud bu anlaşma sonunda 800.000 lira aldı ve ideallerini biraz olsun unuttu. Bunun üzerine gemide bir ziyafet daha verildi, yine tabaklar dolusu yemekler yendi. Ve Arap tatlıları kadar tatlı konuşmalar yapıldı. Ben fotoğraf makinemle, sofranın bir fotoğrafını aldığım sırada İbnissuud soğukkanlılığını biraz kaybetti. Göz açıp kapayıncaya kadar adamları kralın etrafını kuşattı. Çünkü bu memlekette hiç beklenilmeyen bir zamanda bir silah patlayabilir. Bu sebepten kralların her ikisi de tetikteydiler.

Dalgalı bir havada bir öğle ziyafeti daha düzenlendi. Ziyafetin sonunda konferans sonlandı ve gemi tekrar kablo yerleştirmeye mahsus eski bir gemi haline geldi.

Tayfalar, İbnissuud hakkında "İyi adam" diyorlardı. Çünkü bütün tayfaya bir maaş değerinde gümüş para dağıtmış, zabitlere İngiliz altınları vermiş ve yaklaşık 60 lira bahşiş dağıtmıştı. Hatıra olarak da herkese güzel birer seccade hediye etmişti.

İbnissuud, Hristiyanlara karşı beslediği kini biraz unutmuş ve petrol hazinelerinden bir hisse almaya rıza göstermişti. Bu nedenle cömert davranabiliyordu. Petrol konferansının olumlu neticesini Londra'ya bildiren telsiz telgraf memuruna, İran'ın Abadan şehrinde yüz lira ikramiye verildi. Deterding'in adamları da senelerce bekledikten sonra planlarının gerçekleştiğini görünce cömert davranmaktan geri durmuyorlardı.

Vehhabîler artık Irak'daki petrol arazisini serbest bırakmışlardı. Kerkük'teki petrol kaynakları gürül gürül akıyordu. Ve Türkler, Musul vilayetini tekrar ele geçirmekten büsbütün ümitlerini kesmişlerdi.

Irak petrolü demek, Musul petrolü demektir. Bu arazinin ele geçirilmesi gerekliliği senelerden beri konuşuluyordu. Fakat Irak petrol arıtma tesislerinde çalışan işçilerin çoğunluğunun, Babil'in mamur olduğu devirlerde, orada rahiplerinin bulunduğu ve Gıldanî dili konuştuğu hatta bundan beş bin sene önce atalarının kullandığı kelimelerin aynısını kullandıkları, ancak 1933 yılında Kürtlerle Faysal'ın askerleri, Süryanilerle Gıldanîleri katletmeye başladıkları zaman akla geldi.

Musul'daki yeni petrol arazisini ziyaret etmek aklıma geldiği zaman, ilk Hristiyanların çocukları olan Süryanilerle Gıldanîler ve Faysal'ın askerleri tekrar boğuşmaya başlamışlardı. Kan ve petrol, Dicle'nin yakıcı vadilerinde aynı şiddetle aktı durdu. Bu nedenle Bağdat'ta üç gün beklemek zorunda kaldık. Zamanında binbir gece şehri olan Bağdat, şimdi otomobiller ve Dicle üzerinde dolaşan motorlarla dolu gürültülü bir İngiliz sömürgesidir. Üçüncü gün trenimiz Bağdat'la Musul arasında kurulu petrol şehri olan Kerkük'e doğru yol almaya başladı.

Aslında Musul, madenî yağ ile değil, Doğu'nun en hafif muslini ile tanınmıştır. Fakat bu çorak arazide birkaç yüz kilometrenin ehemmiyeti yoktur. Ve bu bölgenin petrolünü paylaşmakla meşgul olan politikacılar, bu ihtilafa sebep olan arazinin coğrafî durumundan tamamen habersizdirler.

Musul meselesi ile petrol meselesi arasında böyle bir bağ oluştu. Halbuki Mösyö Bock'un mühendisleri, Turkish Petroleum hesabına, Kerkük'te çoktan beri arıtma tesisleri, sarnıçlar, borular ve delme kuleleri tesis etmiş bulunuyorlardı.

Orada Mösyö Deterding'in ve İngiliz mütteffiklerinin hesabına pis ve kötü kokulu bir petrol şehri meydana getirdiler.

Çok eski tarihlerde, Süryanilerle Gıldanîler, serbestçe akan petrolü, toprak kaplarla çıkarırlardı. Şimdi artıma tesislerinin yükseldiği noktada, vaktiyle Hürmüz'e tapan insanların kutsal ateşi yanardı. Bugün onların çocukları, petrol tesisleri için kocaman yılanları andıran ağır çelik boruları sürüklüyorlar. Gözlerinin gördüğü manzara, kuyuyu delen burgunun monoton hareketlerinden ibaret!

Onlar Shell hesabına, burgu kuleleri, sarı boyalı dev yapılı sarnıçlar inşa ederken Alman ve İngiliz bilim adamları Ninova'nın gömülü olduğu tepenin topraklarını kazarak dünyanın en eskisi olan bu adamların atalarına ait kütüphaneyi meydana çıkarmaya çalışıyorlar.

O zamanki Ninova'nın bugünkü adı Musul'dur. Dicle üzerine kurulu bir köprünün etrafında dizilmiş bir yığın ev! Bu köprü bazen sulara kapılıp gider, üstünden geçenleri de beraber sürükler götürür.

Burası, dünyanın en garip mezheplerine bağlı, ateşe, suya, şeytana, ağaçlara tapan insanlarla dolu küçük bir şehir. Ahalisinin çoğu Kürt ve Müslüman. Bu şehrin bütün insanları kendi aralarında devamlı kavga ederler. Hasat kötü olur, kavga ederler; alışverişte sıkıntı olur, yine kavga ederler.

Şehir civarındaki eski Ninova hazinelerini aramakla meşgul olan bilim adamları silahlı gezmek zorundadırlar. Ayrıca askerî birliklerin de koruması altındadırlar. Bu hazinelerden şimdiye kadar yüzlerce ve binlerce balçık levhalar, askerî ve siyasî belgeler, koku yapımına dair çeşitli reçeteler, şiirler, ilmî ve fennî yazılar ve astrolojiye ait hesaplar ortaya çıkmıştır.

Küçük ve büyük Zap sularının hazin manzaralarla dolu civarından otomobille geçtik. Tarlalar kupkuru, evler sefil birer toprak kulübeden ibaret. Birdenbire karşımıza, üzeri uzun tüylerle süslenmiş sivri külahlı, demir eldivenli, madenî yuvarlak kalkanlar kuşanmış, esmer, iri yapılı bir sürü adam çıktı. Buğday biçmekten dönen Gıldanîlermiş! Başka silahları olmadığı için bu antika silahlarla kendilerini Kürt eşkıyalara karşı savunmaya ve korumaya çalışıyorlar.

Babillilerin bu son kalan torunlarını gördükleri yerde yok ediyorlar. Bağdat'taki Gıldanî ve Asurî bankerler, ağır vergilerin yüküyle iflasa mahkûm edilmişler. Köylüler, mezhep düşmanlarının kurşunları ile can veriyorlar. Kerküklü Süryani işçiler ise arıtma tesislerindeki buharlara dayanamayıp ölüyorlar.

Bütün bu olanlar ise kimsenin umrunda değil. Irak petrolü akıyor, Baba Gergor madeni kendi başına günde 36.000 ton petrol temin ediyor.

Acaba Fransa, İngilizlerle aynı safta mücadele etmesinin ödülü olarak Irak petrolünden bir hisse alıyor mu?

1920 yılında, Fransa'ya Irak petrolünün %25'inin verileceği vaad edilmişti. San Remo'da bir Fransız-İngiliz ittifakı tasarlandı. Bu ittifak neticesinde Fransa'ya, İran petrolü üzerinden satış hakları verilecek yani Doğu'nun yeraltı zenginliklerinden önemli bir pay ayrılacaktı. Fakat Standard Oil işe karıştı. Fransa, hızla bulunduğu konumu kaybetmeye başladı. Fransa'nın hissesi, %23'ten ibaret kalmıştı.

1925'te Deterding'in sermayesinin yüzde kırkı ufak Fransız tasarruflarından kotarılmış olmasına rağmen, Fransa'nın hissesi eskisi kadar az miktardaydı.

Irak petrolü, daha işletilmeye başlamadan önce, Deterding'e ve Anglo Persian şirketine güç vermişti. Yani Musul arazisinin taksim edilmesi dahi düşünülmeden çok önce bu arazi, kontrol altına alınması gitgide zorlaşan İran'a karşı, İngilizlerin elinde bir silah vazifesi görmeye başlamıştı.

İran, İngiltere'nin, kendi petrollerine muhtaç olduğunu biliyordu. Parasının büyük bir kısmı Anglo Persian'dan geliyordu. Şayet Anglo Persian, İran petrol tarlalarını bırakıp Irak'ın servetleri ile meşgul olmaya başlarsa, durum ne olurdu? Petrol imtiyazlarını Amerika'ya devretmek söz konusu bile olamazdı. Çünkü İran'ın her tarafında İngiliz askerleri vardı. Bu nedenle Irak petrolleri paylaşılmadan çok önce de işe yarıyordu.

* * *

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Anglo Persian'ın sermayesi, büyük bir servet haline gelmişti. Artık her istediğini yapabilecek güçteydi. 1919'da İran'ı, İngiliz hükûmeti, özellikle ekonomik bakımdan bilfiil İngiliz himayesini kabul ettiren anlaşmayı kabul etmek hususunda kandırdı.

Bu anlaşmadan sonra, savaş sırasında İran'ın petrollü arazilerini ele geçiren Gürcü, elindeki araziyi İngilizlere vermeye mecbur oldu. Bu durum, Tahran'daki Amerika konsolosunun pek hoşuna gitmemişti. Anlaşmanın hoşuna gitmeyen bazı noktaları hakkındaki fikirlerini söylemekten de çekinmedi. Konsolosun bu hareketi hayatına mâl oldu. Bir İranlı tarafından öldürüldü. Bu olay, İran ile Amerika arasında karışıklığa sebebiyet verdi. Böylece Rockefeller'in İran üzerindeki planları ebediyen mahvoldu.

Anglo-Persian gittikçe daha da güçleniyordu. Ana sermayesi on dört milyon lirayı bulmuştu. 1931 senesi sonuna kadar, hissedarlarına yaklaşık on milyon lira kâr dağıtmıştı, İran hükûmetine ise yaklaşık on bir milyon lira hisse bedeli ödemişti. Fakat 1932 yılında, bu kıymetli imtiyaz sözleşmeleri, İran hükûmeti tarafından birdenbire feshediliverdi. Ve aynı senenin sonunda İngilizlerin en az 1960 yılına kadar süreceğine emin oldukları anlaşma da yine İran tarafından feshedildi. Bu iş nasıl olmuştu?

Kaderin cilvesi gibi görünen bu işi de yine gizli bir teşkilat

becermiş, her şeyi hazırlamış, tuzaklar kurmuş, karışıklar tertip etmiştir. Fakat bu seferki zaferi kazanan Intelligence Cervice değil, Rusya idi.

Bu zaferi şahsen elde eden kişi ise, Rusya'nın karanlık işlerinde kendini gösteren, Sovyetlerin Lawrence'i olan, Rus casusu Einhorn'dan başkası değildi.

Irak Petrolü

Irak Petrolleri ve bunların Akdeniz'e ulaştırılması hakkında Dr. N. Georgiades tarafından verilen konferansta aktarılan önemli bilgileri buraya almayı gerekli gördüm:

Bundan elli yıl önce, petrolün varlığı, yalnız Amerika'da, Kafkasya'da ve Romanya'da biliniyordu. O tarihte, petrol madenlerinin -tıpkı kömür madenleri hakkında beslenilen kanaat gibi- yakında tükeneceği zannediliyordu. Buna karşı bir tedbir olmak üzere çağlayanlardan yararlanmayı düşündüler. Ve gerçekten birçok fabrika ve trenlerin çoğu, bugün çağlayanlardan elde edilen elektrik akımıyla işlemektedir. Bundan başka Büyük Sahra Çölü'nde sıcaklığı yoğunlaştırarak itici bir kuvvet temin etmek için, med ve cezirlerin kuvvetinden ve deniz sularındaki gizli sıcaklıktan yararlanma yolları bile düşünüldü.

Onuncu uygulamalı kimya kongresinde, Mösyö G. Klod, Küba'da yaptığı deneylerin sonucunu bildirdi Diğer taraftan Birinci Dünya Savaşı, devletlerin askerî ve siyasal bakımlardan üstünlük elde edebilmelerinde, özelde petrolün ve genelde bütün yakıtların ne kadar önemli bir rolü olduğunu ortaya koydu. Hatta yakıtlardan ve demir madenlerinden mahrum bir devle-

tin, başlı başına bir politikaya sahip olamayacağı bile iddia edildi.

Dünyadaki yakıtların tükenmesi korkusu, birçok kâşifi, yeni petrol madenleri aramaya sevk etmiştir. Mısır'da Cebeli Kamis'te mevcut bulunan ve bugün işletilmekte olan, fakat ülke ihtiyaçlarını karşılamayan petrol madenleri işte bu ihtiyaçtan doğma bir keşiftir.

Diğer taraftan, otomobil ve uçaklarda benzin, vapurlarda mazot kullanılması, petrol ürünlerinin sarfiyatını o kadar arttırmıştır ki, en sonunda başka bir itici kuvvet arama mecburiyeti doğmuştur.

Kraking yöntemiyle suni benzin imal ederek doğal benzinin yerine kullanılabilmesine çare aramak amacıyla Fransa'da, Almanya'da ve Rusya'da petrol enstitüleri kuruldu. Strasbourg'da 1928 yılında toplanan uygulamalı kimya kongresinde, benzin yerine yakıtlarla işleyen otomobiller sergilendi. Bu kongre esnasında biri Leningrad Üniversitesi petrol profesörü İgnatiyef, diğeri Petrol Enstitüsü Müdürü Pineau olanı iki meşhur petrol bilgini, o kadar beklenilmeyen beyanlarda bulundular ki, sözleri herkeste hayret uyandırdı. "İstediğiniz kadar petrol ve petrol ürünü tüketebilirsiniz. Yeraltındaki gizli petrol o kadar zengin miktardadır ki, korkulacak hiçbir şey yoktur." diyorlardı.

İşte bu petrol kuyularından biri de Irak petrolüdür.

Mukaddes kitaplar, Hazreti Nuh'un gemisini, içinden ve dışından, Irak topraklarından çıkardığı neft ile sıvadığını yazmaktadır. Nuh'un çocukları, Babil kulesi inşaatında, su geçmez tuğlalar imalinde aynı maddeyi kullanmışlardır. İran ateşperestliğinin, yerden fışkıran petrol kaynaklarının alev almasından doğduğu bilinmektedir. Dicle kayıkçıları, kamış sepetten başka bir şey olmayan kayıklarını, memlekette bol bol buldukları ziftle sıvarlar, hatta bu siyah ve yapışkan maddeye neft (vafda) adını verirler. Bu memleketteki aşiretlerin, atlarının ve develerinin bazı cilt hastalıklarına karşı ilâç olarak petrol kul-

landıkları ve petrole "taşyağı" ismini verdikleri yine bilinen bir durumdur.

Bu kâşiflerden, Güney İran'ın bugün "Anglo Persian Oil Company" tarafından işletilmekte olan çok zengin, petrol madenlerini keşfeden Yeni Zelandalı William D'Arcy de, yukarıda zikrettiğimiz noktalardan cesaret alarak dikkatini Dicle bölgesine çevirmiştir. Bu yeni kaynakların çok zengin olduğunu hisseden Almaya, Abdülhamid'e karşı iltifatkâr davranmaya başlamıştır. Ve böylelikle Almanlar 1903 yılı Mart'ında, İstanbul-Bağdat demiryolu inşasının imtiyazını elde etmiştir. Bu demiryolunun, Irak'ın petrollü arazisinden geçmesi gerekiyordu.

Anglo Persian Oil şirketine karşılık olmak üzere "Turkish Petroleum" kuruldu. İngiltere, İstanbul'da girişimlerde bulundu ve kavga nihayet bir anlaşma ile sonuçlandı. Irak petrol madenlerini işletmek üzere bir gruba imtiyaz verildi. Bu grupta Anglo Persian %50, Shell %25 ve Deutsche Bank %25 oranında hissedar bulunuyorlardı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Fransa, mağlûp Almanya'nın hukukuna sahip oldu. Fakat Amerika kendine hisse ayrılması talebinde bulundu.

O sırada, İngiltere, Emir Faysal'ı Irak tahtına oturtmuştu. Faysal, eski İngiliz şirketinin imtiyaz haklarını "The Irak Petroleum Company" namıyla kurulan yeni şirkete bahşetti.

1925 senesinde imzalanan son bir anlaşma gereğince hissedarların hisseleri şu şekilde tespit edilmişti. Kârın %5'i Baron Gülbenkyan tarafından kurulan bir şirkete ayrıldıktan sonra %95'i Anglo Persian, Royal Dutch, Amerika konsorsiyomu ve Fransız petrol şirketleri arasında eşit şekilde pay edilecekti.

Irak'ın petrol kaynaklarını esaslı bir şekilde ilk defa inceleyen, Hindistan jeoloji derneği başkanı, Doktor Pascoe olmuştur. Bu tetkik neticesinde, 1925 Ekiminde, 3 üyesi Fransız olan 12 kişiden oluşan bir komisyon, Doktor Pascoe'nin elde ettiği sonuçlara ait bir rapor hazırladı.

Fakat bu araştırmalar, ne tehlikeler ve ne zorluklarla yapıl-

mıştı! Heyetin çalıştığı ülke, nakil vasıtalarından büsbütün mahrum, haydutlar ve bağnaz bedevilerle dolu bir ülkeydi. Gündüzün müthiş sıcağına karşın, gece son derece soğuk oluyordu.

İlk kuyuyu, 14 Ekim 1927 tarihinde, Kerkük şehrine yakın Baba Ongur denilen mevkide kazmaya başladılar. 465 metreye kadar inildiği halde henüz bir sonuç elde edilememiş olduğu bir sırada, birdenbire kuyudan, birikmiş gazların basıncı altında büyük bir kuvvetle bir petrol seli fışkırdı ve 50 metre kadar yükseldi. Orada bulunan bütün hizmetliler sırılsıklam oldu. Üç işçi öldü. Bir Amerikalı ile birkaç Kürt, biraz ileride dinlenmekte oldukları bir çukurun içinde boğuldular. Fışkıran petrolü durdurmak için üç gün uğraşıldı, bir gün zarfında yerden fışkıran ham petrolün miktarı 36.000 ton idi. Tam anlamıyla bir petrol nehri oluştu. Ve bu nehir, Dicle'ye doğru akarak, Dicle kıyılarındaki şehirler için büyük bir tehlike oluşturmaya başladı.

Bu selin mecrasını değiştirerek ıssız bir ovaya doğru akıttılar ve petrol sütununu ateşlediler. Alevler içinde kalan sütun gerçekten büyük ve korkunç bir manzara arz ediyordu. Sıcaklık tahammül edilmez bir dereceye çıktı, fakat bazen felâketin de iyi tarafları olur. Bu kötü durum, petrol madeninin son derece zengin olduğunu gösteriyordu.

1928 ve 1929 yıllarında, birbirlerinden 800 ilâ 5000 metre uzaklıklarla 30 kuyu daha kazıldı. Bunların derinlikleri 400 ilâ 1100 metre arasındadır. Tabii ki ilk kazım sırasında kazalara meydan vermemek için gereken tedbirler alındı.

Keşfedilen bu kuyuların tamamı çok verimlidir. Diğerleri yedek olarak bırakılarak yalnız bir tanesi işletilse, senede 4 milyon ton petrol elde edilebilir.

Konsorsiyoma terk edilen bölge 90 kilometrekare olduğu halde Irak'taki 31 tane kuyu 270 kilometrekarelik bir alan işgal etmektedir. Fakat, şirketlerin göze aldıkları yüksek masrafları

kapatmak ve hissedarları tatmin etmek için, bu kuyuların muazzam ürünlerini satmak gerekiyordu. Malın, yerinde satılması mümkün olamayacağı ve Akdeniz limanlarına sevk edilmesi gerekliliği çabucak anlaşıldı. Petrolü, Fransız mandası altında bulunan Trablus ile İngiliz mandası altında bulunan Hayfa'ya ulaştırmak lâzımdı. Bunun için 1900 kilometre uzunluğunda iki boru tesisatı yapıldı.

Gerçi Amerika'daki Standard Pipeline Company'nin 700 metre uzunluğundaki boru hatları gibi daha uzun tesisat bulunuyor ise de, burada çorak, engebeli, ıssız, eşkıya dolu ve tehlikeli bir arazi söz konusuydu.

Kerkük'ten başlayarak Doğu ve Batı bögelerinden dolaşan 241 kilometre uzunluğunda kalın bir çift boru Fırat'ı aşarak ikiye ayrılır. Bir kolu kuzeyden Trablus'a diğer kolu güneyden Hayfa'ya doğru uzanır. Kalın ve yapışkan ham petrol çok kuvvetli 14 basıcı tulumba aracılığıyla sevkedilir. Bu boruların döşenmesi için, tatlı su kuyuları açmak, yapı malzemesinin sevki için yollar yapmak, ameleyi barındıracak hangarlar inşa etmek ve telgraf ve telefon hatları tesis etmek gerekti.

Bu inşaatın planları için 1928'den 1931 yılına kadar çalışıldı. Nihayet 1932 başlangıcında Mediterranneen Pipeline ltd., Irak Petroleum Company şirketini kurdu. Bu şirket boru döşeme işini üzerine aldı.

İlk önemli güçlük, Dicle'nin son sahiline ulaşıldığı zaman meydana çıktı. Çünkü bu sahil çok kayalık ve sarptı. Borunun yerleştirileceği hendeği kazabilmek için dinamit kullanılması zorunluluğu ortaya çıktı.

Dicle'nin öte tarafında, kısmen çöl, kısmen kumlu tepelerle dolu, daha fenası, bilhassa taşma mevsimlerinde daima bataklık olan bir bölgeden dolaşıldı. Aynı güçlük Fırat'tan geçildiği sırada da tekrarlandı. Bu nehri geçtikten sonra 12 kilometre mesafede çift boru iki kola ayrılır.

Birinci kolun yolu üzerindeki arazi diğerinden daha müsait-

tir. Diğer kolun uzunluğu 748 kilometre olduğu halde bu kol 610 kilometre uzunluğundadır ve yolu üzerinde rastgeldiği engeller gayet ufaktır.

Kuzey kısmındaki bu kol, hep Fransız arazisi üzerinde, 129 kilometre uzunluğunda Fırat nehrine paralel olarak uzanıp gider. Suriye'ye girdikten sonra, arazinin engebelerini takiben 275 ilâ 720 metre yükseklere kadar tırmanır. Palmir harabeleri civarından ve Humus şehri yakınından geçer ve denize doğru iner. Sahil, yüksek tonajlı gemilerin yaklaşmasına elverişli olmadığından, boru denizin altından 1500 metre ileriye kadar uzatılmış ve koca bir şamandıraya sabitlenmiştir.

Gemilerin hortumları borunun şamandıradaki ağzına bağlanır ve petrol karadan tulumbalar aracılığıyla gemiye sevk edilir. En sağlam ve en ekonomik yöntem budur.

Hayfa ve Süveyş'te de aynı yöntem uygulanmaktadır.

Güney kısmına giden kolun geçtiği yol daha büyük engebelerle doludur. Bu kısımda yol daha sarp olmaktan başka su da yoktur. Yalnız Rutya'da suyu oldukça bol bir kuyu vardır. Fakat bu da 700 metre yüksek bir tepededir. Kuyunun bu konumu yüzünden, o nokta, en eski zamanlardan beri kervanların toplandıkları bir mevki vazifesi görmektedir. Bu kuyu Şam ile Bağdat arasında ve her ikisine de aynı mesafededir. Türkler zamanında buraya bir telgrafhane ve kuyuyu aşiretlerin hücumundan korumak üzere bir dam inşa etmişlerdir

Bugün burada bir uçak ve bir telsiz telgraf istasyonu vardır. Fakat bu noktadan itibaren memleket engebelerle dolu bir yer halini almaktadır. Havran, lâvlar ve çorak dağlarla dolu, susuz, ağaçsız, toprağı sert ve sayısız engebelerden ibarettir. Nakliyat zordur. Ev namına hiçbir şey yoktur. Tarihî mabetlere ait olması muhtemel harabeler pek çoktur.

Borunun geçtiği yol üzerinde 1036 metre yüksekliğinde bir dağa tesadüf edildi. Bütün bu güçlükler Hicaz demiryolunun geçtiği arazi üstünde bulunan Mafrak'a kadar böylece devam

eder. Ve ancak Yordan nehrinin doğusunda 27 kilometre uzaklıkta bulunan İbrit'de son bulur.

Bu mevkiden itibaren meskûn bölgeler başlar. Boru, deniz yüzeyinden 270 metre aşağıda Yordan nehrinden geçer ve Seyid Razin vadisinden dolaşarak Hayfa'nın kuzeydoğusuna 3 kilometre mesafede bulunan körfeze gelir.

Vakit kazanmak için aynı zamanda üç yerde çalışılmış ve malzeme dört ayrı memlekete sipariş edilmiştir. Fransa 2000 kilosu 25-30 santimetre açıklıkta çelik boru olmak üzere 5500 ton boru vermiştir. En büyük zorluk ve en pahalıya mal olan şey, işçilere içme suyu tedariki olmuştur.

İnşaat, iki üç ay zarfında tamamen son bulacak ve bir milyar Fransız frangına mal olmuş olacaktır. Bu teşebbüsün faydalı olacağı en büyük ekonomik nokta, Hayfa ve Trablus limanlarının Avrupa'ya ve Hint denizlerine, Bakü ve Amerika limanlarından daha yakın olmasıdır.

Amerikalı uzman Wright Franklin, Irak petrolünün diğer ülkelerin petrolüne kıyasla çok daha ucuza mal olacağını söylemekte ve raporunda bunu açıklayan birtakım sebepler zikretmektedir.

Petrol Devlerinin Paylaşamadığı Lokma

1933 ilkbaharı... British India S. N. Company'nin; Bombay'ı, Basra körfezinin önemli çıkış yerlerinden olan Buşehr ve Basra'ya bağlayan bir gemisindeyim. Kül rengi, coşkun bir deniz üzerindeyiz. Sam yeli esiyor. Denizin sığ yerlerinde ilerliyoruz. Bu nedenle yolumuza iskandille devam edebiliyoruz. İhtiyar bir Hintli, denize sarkıttığımız halatın düğümlerini sayarak kaç metre suda olduğumuzu kısık bir sesle haber veriyor. Biz üç kişi, gölün yeşil ve kül rengi sahilini seyrediyoruz. Bir Amerikalı, bir İngiliz, bir de ben. Vapurun burnunda bir seyirci daha var; bir Rus.

İngiliz; "Şu Rusa rağmen bütün bu sular yine bizim malımızdır." diyor ve sözlerine şöyle devam ediyor: "Bundan birkaç sene önce, Fransız gemileri, Basra körfezinde dolaşıyor, Arabistan sahillerinden İran sahillerine, hatta Hint sahillerine kadar seferler yapıyorlardı. Bugün, Fransızların buralarla alakası, Bahreyn'deki inci avıyla sınırlıdır. Bu adanın, İngilizleri hiç sevmeyen sultanı, Hindistan'a sürüldü. Ve oğullarının en uslusu onun yerine geçti. Diğer adalar tamamen İngilizlerin elindedir. Basra körfezi ve uzantısı ile Şattülarap İngiliz olmuştur. Fakat

bütün bunlara rağmen olanlar, bizim açımızdan hiç de hoşa gidecek şekilde değildir. Çünkü o civarda haddinden fazla Amerikalı ve Rus mevcut!"

İngiliz bu sözleri, alaylı ve fakat acı bir tebessüm eşliğinde söylüyor, fakat söyledikleri hakikatin ta kendisidir.

* * *

İran'da petrol keşfedildiğinden beri Rusya ile İngiltere, İran için savaşıp duruyorlar. Bazen toplar, mitralyözler ve insan kanları ile yapılan, bazen diplomatlar ve gizli memurlar tarafından yürütülen bu mücadeleden, Amerikalılar, her zaman faydalanmayı bilmişlerdir.

1919'da Ruslar, İran'ın şehirlerinden Toris'i işgal ederek Kazvin'e kadar ilerlediler. İngilizler ise Buşehr, Şiraz ve İsfahan'a yerleştiler. Fakat Amerika malî müşavir olarak Mösyö Shuster'i gönderdi ve böylelikle bir servet kazandı. Daha sonra İran'da bir Rus-İngiliz Kondominyom'u kuruldu. Ve Ukrayna, Intelligence Cervice'le tam bir anlaşma sağlayarak bütün Amerikalıları o bölgeden uzaklaştırmayı başardı.

Birinci Dünya Savaşı, İngiliz-Rus dostluğunu iyice pekiştirdi. Bu yörede söz sahibi olabilmek için artık ne Amerikalıların ne de İran'ın şansı kalmamıştı. Şahların memleketi bir İngiliz sömürgesi haline gelmişti. Petrol, sel gibi akıyordu.

Lord Curzon; "Tarih, müttefiklerin, bir petrol seli üzerinde zafere doğru gittiklerini kaydedecektir." demişti. Artık Ruslar da, İngizler ve Amerikalılar kadar petrol üretebiliyorlardı. Fakat 1917'de Rusya'da yapılan ihtilal, Rusya'yı Asya'dan sildi.

Batum, İngiliz himayesi altına konularak serbest şehir haline getirildi. Manchesterlı bir petrol tüccarı Batum'a sivil vali olarak atandı. İngilizler, Azerbaycan müstakil devletini kurdular. 1917 yılı sonunda Bakü ve petrol itibariyle efsanelere konu olacak kadar zengin olan bu eyalet, İngiliz petrolcülerin eline geçmişti. Buradan, İngiltere'ye, petrol ve hammadde ihracatı-

na başlandı. İngilizlerin büyük petrolcülerinden Lord Curzon, Rusları bu bölgede bozguna uğratmanın, kendisini, uzun zamandan beri büyük bir ihtimamla hizmet ettiği gayeye ulaştıracağını zannediyordu. Bu gaye; Hindistan yolunun, Basra körfezinden Hazar denizine kadar genişlemesi ve İngiltere'nin, Asya'da hüküm ve nüfuza kavuşması idi.

* * *

Vapurumuz, Anglo Persian şirketinin limanı olan Abadan'a geldi. Bundan on sene öncesine kadar küçük bir kasabadan ibaret olan bu liman, şimdi büyük bir şehirdir. İhtiyar D'Arcy'nin zamanında, hatta 1914'de bile Abadan'da ufacık bir İngiliz kolonisi vardı ve şehrin civarı enfes palmiye ağaçlarıyla doluydu.

Bugün Abadan'da bir tek palmiye bile yoktur. Anglo Persian'ın sermayesi ise 4 milyon liradan 13.425.000 liraya çıktı. Daha önce palmiyelerin bulunduğu yerlerde bugün yeni sarnıçlar inşa edilmiştir. Ufuklara kadar uzanan kül rengi yüzlerce sarnıç! Vapurumuz bir yük gemisi ve sarnıçlı vapur filosu arasından yol almaya çalışıyor. Geniş tahta iskeleler üzerinde sarnıçlar; her tarafta petrol boruları ve petrol kokusu var.

Mösyö Einhorn, geçen sene günün birinde, işte bu Abadan şehrine geldi. Sovyetlerin, en seçkin casusu olan Mösyö Einhorn, Tahran'dan Muhammere'ye, oradan da İngilizlerin genel karargâhı olan Abadan şehrine mükellef bir araba ile gelmişti. Anglo Persian şirketinin yüksek komiserlerinden birini usulen ziyaret ederek önemli bir havadis olup olmadığını sordu. İngilizin hiçbir şeyden haberi yoktu. Einhorn'un içine bir şüphe düştü. Derhal İran'daki adamını aradı. Onun da bir şeyden haberi olmadığını anladı. Einhorn'un, en ince ayrıntısına kadar haberdar olduğu darbenin kimse farkında değildi. Rus casusunun ziyaretinden bir gün sonra, İran hükûmeti, Anglo Persian şirketinin İran arazisinde petrol araştırma haklarının iptal edileceğini şirkete bildirdi.

1917 yılında, İngilizler, İran'da başarılı olmuş gibi görünüyorlardı. Bugün her şey ellerinden gitmiştir. Hazar denizinden hızla yükselen "kızıl güneş" İngilizlerin yıldızını söndürmüştür. Rusya'nın, Asya'da maruz kaldığı acziyet, sadece iki yıl sürmüştü. 1920'de Sovyetler, Bakü'ye girdi ve İngilizleri, İran'ın Hazar denizindeki limanı olan Enzeli'den çıkardılar. Ve 1921 yılına doğru binbaşı Rıza Han parlamentoda rolünü icra etmeye başladı.

Bu sırada Einhorn, petrol işlerinde uzmanlaşmaya başlamıştı. Bu sessiz ve esrarlı adamı, hülyalı bakışlı, şehevî dudaklı, siyah saçlı bu ufacık adamı hiç kimse tanımıyordu. Bu adam Almancayı, İngilizceyi ve Fransızcayı en ufak inceliklerine varıncaya kadar biliyor ve kendi ana dilinden başka, altı Doğu dilini de konuşabiliyordu.

1921 yılında, Einhorn bir gün, G.P.U. 'nun Moskova'da, Lubyanka sokağındaki merkezinin meşhur 184 numaralı odasına girdi. Bu oda casusluk servisinin beyni gibidir. Bütün gizli raporların asılları, koca dosyalar dolduran fişlerde saklıdır. Einhorn bu odada petrol işi ile ilgili araştırma yapmaya başladı. Birçok bilgi ile dolu olan bu odadan gece gündüz çıkmadı ve çeşitli incelemelerde bulundu. Çok uzun sürmeyen bir araştırmanın sonunda, Amerika ve İngiliz petrolcülerinin bütün faaliyetlerini öğrenmiş bulunuyor ve petrolcüler hesabına çalışan bütün gizli memurları tanıyordu.

İşte 1427 milyon dolar, yani 37 milyar frank sermayeli Standard Oil şirketinin bütün hesapları karşısındaydı. Einhorn, Standard Oil'e bağlı 39 şirketin sermayesini hesap ederek Amerika'nın sahip olduğu petrol gücünün yaklaşık 150 milyar franga ulaştığını gördü.

1860 yılında, geleceğin milyarları, Cleveland'da bir köy kilisesi rahbinin vekili olan bakkal John D. Rockefeller'e ait 5.000 dolardan ibaretti. Ve bu küçük sermayeyi ona bırakan babası da, bir seyyar satıcıydı.

Bu kilise zangocunun 150 milyarının yanına, Einhorn, bugün Sir Henry Deterding ismi verilen petrol Napoleon'unun 100 milyar frangı bulan servetini de ilave ederek çizdiği diyagram neticesinde, bu durmadan boğuşan iki petrol hâkimine nazaran, Rus petrolünün hâkimiyet derecesini hesap etti.

Savaştan önce, Rus petrol üretimi, aşağı yukarı Amerika'nınki kadar önemli ve Rus malı cins itibariyle Amerika malından üstündü.

1917 yılına kadar Rusya, petrol üreticisi ülkeler arasında ikinciliğini koruyordu. Nakliye ücretlerinin ucuzluğundan istifade eden Rusya 1914 yılına kadar, hemen hemen Hindistan'ın bütün petrol ihtiyacını karşılıyor, Çin pazarlarının bir kısmını elinde tutuyordu.

Fakat o tarihte, Standard'a karşı mücadele etmek mümkün değildi. Ruslar aralarında boğuşuyorlardı. Aynı menfaatleri gözetmeyen, alışveriş örgütleri bulunmayan ve nakliye araçları olmayan yüzlerce küçük Rus petrol üreticisi, Amerika kartellerine karşı hiçbir şey yapamazdı.

Fakat şimdi ihtilal her şeyi değiştirmişti. Rusya, bizzat Amerika'dan bile daha organizeydi.

Ve şimdi Amerika ile mücadeleye artık delilik denemezdi. Sovyetler, Ural'da ve Afganistan sınırı civarında efsanevî denilebilecek kadar zengin petrol kaynakları keşfetmişti.

Baykal gölünün kuzeydoğu sahilinde, iki kilometre boyunca ve 100 metre derinlikte, hesap edilemeyecek kadar zengin bir petrol tarlası vardı.

Sovyetler, kuzeyden Afgan çöllerine kadar petrol damarları keşfetmişlerdi. Ve bu madenlerin imtiyazı sadece kendilerine aitti. Çünkü 1917'den itibaren Sovyetler, Rusya ile iyi geçinen bütün Asya ülkelerinde petrol aramaya çıkan İngiliz, Amerikan ve Fransız kâşiflere karşı bütün yolları kapatmıştı. Irkları Asya'ya dayanan bütün kavimler gibi, yaratılıştan diplomat olan Ruslar, kendilerine çıkar sağlayabilecek her şeyi ellerine geçir-

mekle meşgulken, İngiliz, Amerikan ve Fransız memurlar birbirlerinin gözünü oymakla vakit geçiriyorlardı.

Amerikalılar birtakım hesaplar yaptılar ve eski Aksüs olan Siriderya ile Amuderya arasında çok büyük petrol damarları mevcut olduğunu ispat eden bilimsel bazı işlere giriştiler.

Onlar bu işlerle meşgulken Ruslar, Buhara ve Türkistan Cumhuriyetlerini kurmuş ve bu ülkelerin servetlerini ele geçirmişlerdi. Gobi çölü, Karakurum ve meşhur Açlık çölü yoluyla petrol arazisine ulaşmaya çalışan kâşiflerin hiçbiri geri dönmüyordu. Kıtlıktan mı ölüyorlardı? Yoksa Sovyet kurşunlarına mı kurban gidiyorlardı? Bilinmez. Bunların akıbetini olsa olsa Mösyö Einhorn bilir.

Herhalde Sovyet Rusya'nın; 20 derece boylam ve 12 derece enlem dairesinde, Hindukuş dağları ve diğer kıtalardan, Tibet ve Afgan çölleriyle ayrılmış bulunan ve ahalinin; Avrupalıların yaptıkları araştırmaların, kendilerini oradan kovmak için olduğunu çok iyi bildiği şüphesiz olan bu koskoca arazinin, bütün imkânlarına ve bütün servetlerine vâkıf olduğuna şüphe yoktur.

Bu ülkelere ait konularda uzmanlaşmış olan İngiliz albayı Younghusband memurlarını bu bölgelere gönderebilmek için senelerce uğraştı. Gidenlerden hiçbirisi geri gelmiyordu. Demek oluyor ki, Ruslarda müthiş bir petrol birikimi vardı.

Almanya, Birinci Dünya Savaşı'ndan bitkin ve halsiz çıktığı; Romanya ise Irak, Galiçya ve Güney Amerika'daki çıkarlarını kaybettiği için Bakü petrolünü ele geçirmek amacıyla Sovyetlerle bir ittifak anlaşması imzaladılar. Bu, 1922'de imzalanan Rapallo anlaşmasıdır.

Meksika, Rusya'nın yerini alarak dünya petrol üretiminde ikinci sırayı aldı. Fakat Rus üreticileri durmadan ilerliyor. 1922'de 8 milyon ton petrol çıkaran Rusya; 1928'de 13 milyon ve 1933'de 38 milyonluk petrol üretmiştir. Beş senelik plana göre bu üretim 47 milyona çıkacaktır.

Einhorn ile Sovyet Rusya'nın büyük petrol karteli olan Soyuz Petrol'ün başkanı Latof işe başladıkları zaman Rusya'nın petrol ihracatı ancak 141.000 tondan ibaretti. Bugün 7 milyonu geçiyor.

Dünya petrol müşterileri arasında önem açısından üçüncü sırada olan Fransa, bu ihracatın önemli bir kısmını satın almaktadır.

Bu durum karşısında Einhorn petrol depolarına karşı girişeceği mücadelenin akıbetinden ümitliydi. Fakat her iki düşmana birden saldırmanın delilik olacağını düşünerek, Sovyetlerin Asya siyasetinin amansız düşmanı olan İngilizlere karşı savaş açmakla işe başladı. Einhorn savaş sahnesi olarak İran'ı seçmişti. Diğer taraftan bir memurunu Amerika'ya göndererek Sovyetlerle Wall Street arasında bir anlaşma zemini hazırlamaya teşebbüs etti. Bu anlaşma, 1927'de Deterding'i ilk defa yere vurmuş, 1932-1933 senelerinde İran'ı tamamen İngilizlerin elinden almıştır. Bu anlaşma, büyük ihtimalle Anglo Persian şirketinin nüfuz ve hâkimiyetini de yok edecektir. 1922 senesine doğru Rıza Han, İran Millet Meclisi'nde rolünü icra etmeye başlamıştı. İran'ı, İngiltere'ye bağlayan himaye anlaşmasının feshi ve Sovyet dostluğuna dayanarak, İngiliz askerî kıtalarının İran'ı terk etmeye zorlanmasını istedi ve meclisin bu konuda onayını aldı.

Rıza Han ve Einhorn: Bunlar, İngiliz hâkimiyetini, tahmin edildiğinden çok daha fazla sarsmış olan iki şahıstır.

Rıza Han, bundan daha yirmi sene önce, Mazenderan köylerinden birinde askerdi.

Fakat binlerce meçhul adam arasındaki bu asker, başkomutan olmuştu. Üç sene sonra diktatörlüğü ele aldı. Ve nihayet, 1925'de bütün İranlıların tek hâkimi olarak Şah ilan edildi. Rıza Han, İran'ı kendi yükselişi kadar hızlı ve efsanevî bir ilerlemeye kavuşturmak ve parlak bir geleceğe doğru götürmek arzusundaydı.

1928 senesinde Millet Meclisi'nde çıkan bir kararname ile İran'da yabancıların elinde bulunan bütün imtiyazlar feshedildi.

1929'da, Hindistan hattında sefer yapan İngiliz uçaklarının, İran arazisi üzerinde uçmaları ve karaya inmeleri kesin surette imkânsız hâle gelmiş ve 1932 senesinden itibaren de, Imperial Airway uçakları, artık İran arazisi üzerinden uçuş yapmaları yasak edildiği için, sapa yoldan gitmeye mecbur kalmışlardı. Bu yasaktan, Hindistan hattında sefer yapan Felemenk uçakları istisna edilmekteydi.

1931 senesinde Şah Pehlevî, İran toprağından geçen Hindistan telgraf hatlarının, İran hükûmetinin kontrolü altında bulundurulmasını emretti. İngiliz telgraf memurlarının yerlerine, İranlı memurlar atadı. Şimdi Londra'dan Bombay'a, Kakülta'ya, Delhi'ye ve Karaçi'ye çekilen hiçbir telgraf yoktur ki her kelimesi, İranlı memurların elinden geçmiş olmasın!

Ve nihayet 1932 senesinde Rıza Han, İngilizlerin petrol imtiyazını tamamen feshetti. İran'la İngiliz petrolcüleri arasında arabulucu rol oynayan, Saray Nazın Timurtaş Han'ı azletti. Timurtaş Han, senelerden beri Şah'ın sağ kolu gibiyken, Londra'da kendisine Anglo Persian ile İran arasında yeni bir anlaşma tesis etme görevi verilmesi üzerine Deterding'e ve onun milyonlarına fazla meyletmesi, saraydan uzaklaştırılmasına neden olmuştu.

Tahran'a uzak bir mahalde, küçük bir köşkte, sıkı bir nezaret altında bulundurulan Timurtaş, yakında vefat etmiştir. Ve Anglo Persian şirketinin direktörü Sir John Cadmann, aylardan beri İran hükûmetiyle pazarlık etmekte olduğu halde, bir zamanlar D'Arcy'nin ele geçirdiği belgeyi bir türlü tasdik ettirememiş, her gittiği yerde yeni engellerle ve her yerde Einhorn'un gölgesiyle karşılaşmıştır. Bu nedenle Anglo Persian'ın hâkimiyeti artık yok olmuştur.

29 Nisan 1933'de yeni bir anlaşma imzalandı. İngiliz petrol-

cüleri, Amerika ile bir defa daha barış anlaşması yaptıktan sonra, vaktiyle 1901'de William Knox D'Arcy'ye verilmiş olan imtiyazın yerine geçmek üzere İran'dan yeni bir imtiyaz aldılar. Fakat bu imtiyaz, diğeri gibi bütün İran'ı kapsamak şöyle dursun, İran hükûmetine kârdan %20 pay vermek, yani topraktan çıkarılan petrolün her tonu için dokuz pens ödemek gerekiyordu.

D'Arcy, İran'ın yeraltındaki bütün hazinelerini işletme hakkına sahipti. Yeni imtiyaz ise petrolle sınırlıydı. Bunlardan başka, Anglo Persian bu imtiyazı alabilmek için nakit olarak bir milyon İngiliz lirası vermek zorunda kalmıştı.

1921 senesinde, Ruslar, vaktiyle kendilerine verilmiş olan bütün imtiyazları, herhangi bir yabancı devlete devredilmemesi kaydıyla, İran'a geri verme cömertliğini gösterdiler ve Gilan petrolleri şirketinin kurulmasında İranlılara yardım ettiler. Ancak, bu şirket henüz İran petrollerini işletmeye başlamamıştır. Gün gelip de petrol işletmeye başladığı varsayılsa bile İran'ın petrolü nasıl çıkaracağı ve bu petrolü başka ülkelere nasıl nakledeceği bilinmemektedir.

Bir haritaya bakılacak olursa, Rusların İran'a karşı gösterdikleri cömertliğin sebebi hemen anlaşılır. Einhorn, Kremlin'deki şeflerine İran'daki petrol imtiyazlarından vazgeçilmesi teklifini yaptığı zaman İran'ın; İngiltere'yi, ülkeyi terk etmeye mecbur edeceğini biliyordu.

Böylelikle gizli düşünceleri olmayan bir dost görüntüsü sergileniyor ve İran'a sadece nasihat vermiş bir ülke görünümünde İngiltere'nin elindeki her şey alınmış oluyordu.

Acaba bu iş sadece Rıza Han'ın marifeti miydi? Yoksa bir Rus dostu sıfatıyla mı hareket ediyordu? Ya da çetin bir vatansever sıfatıyla mı?

Bu sorularıma cevap bulabilmek için Şah Hazretlerinin misafiri olma şerefine nail oldum. Beni Tecriş'deki bahçesinde ağırladılar. Önce sade bir çadırda beklettiler, oradan gayet süslü bir çadıra geçtik. İngiliz çemberini kırmış olan bu adam kar-

şımda, yuvarlak bir masa önünde oturuyordu. General üniforması giymişti. Beni karşılamak için ayağa kalktığı zaman, uzun boylu ve sırtının biraz eğik olduğunu ve tavırlarının Atatürk'e benzediğini gördüm. Şah Pehlevî tam bir Türk gibi ve Ankara'daki müttefiki kadar enerjik bir adam!

Şah Hazretleri konuşmaya başladığı zaman insan hayret ediyor. Şah gözlerini yere indiriyor ve tatlı bir sesle konuşmaya başlıyor:

"Bolşevik tehlikesi mi? Emin olun ki bu mesele İran'da söz konusu bile olamaz. Rus propagandası gerçi bir ara İran'da kendine taraftar buldu. Fakat bu taraftarlar ancak büyük merkezlerdeki işsizlerden ve boş gezen takımdan ibaretti. Ve bunlar prensiplerinden ziyade şahsi kin ve garezleri ile hareket eden kimselerdi. Köylü hiçbir zaman bu propagandaların tesirine kapılmamıştır."

Şah böyle diyor ama Rus Devlet Bankası'nın bütün İran dahilinde şubeleri var. Rus ticaret misyonerleri her tarafta ajanslar açmışlar. Nakliye kolaylığından dolayı Kuzey İran baştan başa Rusların elinde. İran pirincinin %97'sini ve ülkede yetiştirilen pamuğun %80'ini onlar alıyor. Ve şimdi de İran'ın güneyinde bilhassa da Muhammere'de ticari müesseselerini faaliyete geçirmeye çalışıyorlar.

Bu durumda insanın aklına şöyle bir soru geliyor: "Acaba Ruslar, Abadan'ı mı ele geçirmek istiyorlar?"

Kısacası İran ister istemez Rusya'ya boyun eğmek durumundadır. İran'ın kuzeyindeki tek çıkış yeri Rusya'dır. Ham maddeler bakımından İran bu çıkışa bağlıdır. Çünkü paraya ihtiyacı vardır. İnanılmaz bir gerçek olarak şunu da söylemeliyim ki, Rusya İran'a para veriyor, ticarî krediler açıyor. Ve İran Rusya'dan, Rus traktörleri satın alıyor.

İran'daki imtiyazlı İngiliz şirketleri, Rus casusları ile doludur. Bu şirketlerde, kaybolan planların, aşırılan mektupların haddi hesabı yoktur. Intelligence Cervice'in otuz senedir büyük

bir emekle kurduğu sistem, şimdi Rus casusları tarafından çökertilmeye çalışılıyor.

İran'ın ekonomi alanındaki tek dışa açılım yeri Rusya oldukça, İran Rusya'ya boyun eğecek ve Einhorn'un siyasetine tâbi olacaktır. Bu nedenle Anglo Persian, hummalı bir şekilde çalışarak otomobil yolları yapıyor. İran hükûmetinin emrine tahsis edilmek üzere telgraf hatları kuruyor. İran hükûmetinin demiryolu ve yol inşa etme politikalarına elinden geldiği kadar destek oluyor. Ruslar ise, İngilizlerin İran'da saygın bir yer edinmelerine engel olmak için ellerinden geleni yapıyorlar...

Petrol Yangınları

Basra körfezi sahilinde bulunan Bender Şahpur ile Astrakan koyunda bulunan Bender Şah arasındaki demiryolu hattını inşa edenler Fransız ve Alman mühendisleridir.

Son zamanda bu hattın bir kısmının daha açılış töreni yapıldı. Hattın inşası altı yüz kişinin hayatına mâl olmuş; bu uğurda eşi benzeri görülmemiş bir cesaret, metanet ve ısrarla çalışılmıştır. Tahran'ı sahile bağlayacak olan hattın geçmesi için tam iki yüz tünel kazılmıştır.

Bu inşaatlar yapılırken pek çok zorlukla karşılaşılmıştır. İnşaat, bataklığa rastlamak veya bir kaplan sürüsü hücumuna uğramak gibi bir engelle karşılaşmadığı zaman da ameleleri kasıp kavuran humma yüzünden sekteye uğramıştır. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bazen geçen nisanda olduğu gibi birdenbire, esrarlı bir şekilde, ortada hiçbir sebep yokken, bir dinamit yığını patlar. Nisan ayındaki patlamada, on dört amele parçalanmıştır. Böyle durumlarda, inşaat, yeni malzeme gelinceye kadar haftalarca tatil edilir.

Böyle beklenmedik vakalar yaşandığında Einhorn'un ismi kulaktan kulağa fısıldanır, fakat kimsenin elinde bunu kanıtla-

yacak bir delil yoktur. Çünkü geçen yılın başlarında kendisine Paris'te tesadüf ettiğim ve Amerika istihbarat bürosunda çalıştığını gördüğüm bu Rus, etrafına karşı çok tedbirli ve mesleğinin inanılmayacak derecede erbabıdır. Asıl ismini doğru olarak bilen yoktur. Einhorn, Anglo Persian aleyhinde İran'da tatbik ettiği ustaca manevradan önce Danzig'de çalışıyordu. O zaman Prenses L.'yi emirleri altında bulunduran Sovyet memurlarından Patin ve Kalina'nın müdavimi olduğu Kopeliks Bar ismindeki kahveye gelirdi.

Bu prenses, ölen çarın akrabasıdır. Cote Dazure'de bir şatosu vardır. Bolşevik aleyhtarı bir komiteye başkanlık eder ve aynı zamanda Einhorn'un adamlarından aldığı para ile geçinir.

Prenses 1933 Nisan'ında bir gün, Kontes L. ile birlikte Tahran'da ortaya çıktı. Bu da Einhorn'un bir manevrasıydı. Albay Lawrence, artık Hammer'ın tercümesi ile meşgul oluyor, petrol işleriyle ilgilenmiyordu. Vehhabî Kralı İbnissuud'un resmî müşaviri ve Lawrence'in halefi Stuart Filby ise, hiçbir faaliyet gösteremiyordu.

Bir taraftan petrol depoları patlatılıp kuyular ateşe verilirken, diğer taraftan Standard Oil'in İran'daki imtiyazları hakkında Londra ve New York borsalarına gelen esrarengiz bazı haberler yüzünden dönen entrikalar neticesinde, İran'la Anglo Persian arasında yapılacak yeni bir sözleşmenin müzakereleri yarım kaldı. İşin içyüzünü bilenler yine, "Einhorn" diye fısıldaştılar.

Bu olaydan kısa bir süre sonra Basra körfezinde, en modern petrol gemilerinden birinin yandığı ve bir enkaz haline geldiği haber alındı. Yangından mucize eseri kurtulan iki tayfanın da Bahreyn'de ortadan kayboldukları öğrenildi. Acaba bu tayfalar da Einhorn'un adamları mıydı?

Yanan petrol gemisi, son model bir gemiydi. Tayfaların ayaklarında çivisiz ayakkabılar vardı. Gemide demir çekiç yoktu. Çekiçler, gemiden çıkan buharların tutuşması tehlikesi göz

önüne alınarak tamamen kurşundan imal edilmişlerdi. Böylelikle bir kıvılcım çıkmasına dahi engel olunmak istenmişti.

Makine dairesiyle sarnıçlar arasında içi su dolu bölmeler vardı. Gemiye petrol yüklenirken, içeride ateş namına ne varsa söndürülüyor ve yükleme için gereken basıcı kuvvet, gemiden çok uzak bir yerde bulunan fabrikadan temin ediliyordu.

Pompa dairesi geminin en derin kısmında ve tam dört defa yalıtılmıştı. Yüzleri gaz maskeleri ile örtülü mühendisler devamlı bu daireyi kontrol ederlerdi. Gemide, gazların buharlarını dışarı atmaya yarayan elli altı tane büyük vantilatör çalışıyordu. Bütün bu harika koruma düzeneğine rağmen bu petrol gemisinin tutuşması çok gariptir! Bu yangına, suikastten başka bir anlam vermek mümkün müdür?

Bu yılın başlarında, Mösyö Bock'un mühendisleri tarafından Turkish Petroleum hesabına Irak'ta kazılan petrol kuyularını ziyaret ettiğim esnada, her kazadan sonra, Einhorn'un isminin geçtiğine şahit oldum. İran'da yeni açılan kuyuları gezdiğim sırada, bunlardan biri, anlaşılmayan bir sebeple tutuşmuş yanıyordu. Orada da o esrarlı Rus'dan bahsediyorlardı. Kuyudan çıkan beyaz alevler, gökyüzüne doğru altmış metreyi aşan bir yükselişle yükseliyordu. Yer sarsılıyor, etrafa titrek ve sallantılı bir ışık yayılıyordu.

Bugün bir petrol yangını o kadar da tehlikeli değildir. Böyle olmakla beraber burada, kuyular birbirine çok yakın olduğu için, ateşin bunlardan birine sıçramasından her an korkuluyordu. Üstelik de patlayıcı maddeler ambarı da boştu. Aksi gibi, bir tek dinamit çubuğundan başka dinamit yoktu. Çöküntü yaparak alevi söndürebilmek için de bir damla nitro benzen kalmamıştı. Tek bir çare vardı, o da askerî makamlara telefon ederek yardım istemek... Uzun süren müzakerelerden sonra, nihayet iki yüz kilogram patlayıcı madde taşıyan bir bombardıman uçağını gönderdiler.

Dünya gerçekten küçük! İnsan nereye gitse bir dosta, bir ah-

baba rastlıyor. Epeyce bekledikten sonra yangını söndürmeye gelen İngiliz uçağının pilotunun Groody isminde bir arkadaşım olduğunu gördüm.

Maceraperestliğim tuttu ve ben de uçağa atladım. Uçak hazırlandığı sırada yardım kuvvetleri, yedek suyun son damlasını da yanan kuyularda tüketmişti. Etraftaki kuleler her an patlayabilirdi. Duman bulutları ve tulumbalardan çıkan suyun buharı birbirine karışıyor, kıpkızıl bir perde halinde dalgalanıyordu.

Uçak havalanırken etraftan feryatlar yükseldi. Uçağımız ateşin etrafında daireler çiziyordu. İşin mahiyetini anlıyordum. Uçakta bulunan iki yüz kilogram patlayıcı maddeyi doğruca kuyunun içine atarak bir hava çöküntüsü yapmak gerekiyordu. Böylelikle dışarının havası, kuyunun içinde oluşan hava boşluğunu doldurarak karşı konulamayacak kadar müthiş bir kuvvetle kuyuya hücum edecek ve ateşi söndürecekti.

Kuyunun etrafında çizdiğimiz dairelerin çevresi gittikçe küçülüyordu. Bu uçuş esnasında, alevler içinde yanan bir petol kuyusunun etrafında dolaşmanın, bir yanardağ ağzının içinde dolaşmaktan farksız olduğuna kanaat getirdim. Önümde oturan Groody'nin gitgide uçağın hızını artırdığını görüyor ve tıpkı onun gibi, bu tehlikeden ancak hızımızı artırarak kurtulabileceğimizi anlıyordum. O sırada gırtlağımıza dolan, nefesimizi tıkayan kalın ve koyu bir duman bulutunun ortasından geçtik. Uçakta maske yoktu, sadece ıslak havlular vardı. Bunları ağzımıza tıkayarak nefes almaya, boğulmamaya çalışıyorduk. Yanan petrolün müthiş kokusu burnumuza doluyor, beynimizi kaplıyordu. Bir daire daha çizdik, uçağımız hızla yan yattı. Ve tekrar bir duman kasırgası içinden geçtik. Groody mikrofonla seslendi: "Kuvvetle nefes al, ciğerlerini iyice hava ile doldur." Yeniden dumanlara daldık, bu sefer çok alçaktan uçuyorduk. Sıcak dayanılmaz bir hâl almıştı. Uçak, müthiş bir tayfuna yakalanmış gbi sallanıyor, Groody, uçağı güçlükle idare edebiliyordu. Haddinden fazla ısınan hava, hortumların oluşmasını kolaylaştırıyordu. Her an, aşağıda cayır cayır yanan alevler

içindeki petrol yığınının ortasına, tepe üstü düşme tehlikesi ile karşı karşıya kalıyorduk. Kulelerin iskeletleri bir hayalet gibi karşımıza dikiliyordu. Gırtlağımız sanki çivi saplanıyormuş gibi acıyordu. Yakıcı dumanın ciğerlerimizin en köşesine kadar sokulduğunu hissediyorduk. Gözlerimiz şişmişti, adeta yuvalarından çıkacak gibi oluyordu ve Groody sanki doğruca ateşin içine girecekmiş gibi, devamlı aşağıya iniyor, uçağı gittikçe zemine yaklaştırıyordu. Bir aralık uçak, nefesimizi tıkayan ani bir sarsıntıyla istikametini değiştirdi ve havalanmaya başladı. Bu ani, beklenilmeyen yükseliş, üzerimde bir balyoz etkisi gösterdi. Kısa süren bir süre zarfında, uçak ikiye ayrılacak zannetmiştik; bu hissin hemen ardından da, bir uçuruma düşüyormuşuz hissine kapıldık.

Arkadaşımın, uçağı kurtarabileceğinden adeta şüpheye düşmüştüm. Şimdi etrafımızda evler, kablolar görünüyordu ve uçak toprağa değecek kadar alçaktan uçuyordu. Kısa bir süre sonra yerdeki petrol alevlerinden eser kalmadığını gördüm. Hissettiğimiz darbe, bombaların patlamasıyla meydana gelmiş. Groody, bombaların hepsini fırlatmış ve ateşi söndürmeyi başarmıştı.

Yere nasıl indiğimizi, Anglo Persian'ın kendi arazisi üzerinde yaptırmış olduğu oluklu saçtan eve nasıl geldiğimi bilmiyorum. Yalnız Groody'nin yüzündeki derilerin kat kat kalktığını görüyordum. Benim de göz kapaklarım fena halde yanıyordu.

Etrafımızda, bir sürü adam, memnun ve neşeli sırtımızı okşuyordu. Bir petrol kuyusunun alevlerini söndürmekten ziyade şimdi o petrol alevlerinden daha kuvvetli, daha tehlikeli başka alevlerin söndürülmesi gerektiğini unutmuş gibi görünüyorlardı. Ve kurtardıkları kuyunun, belki de yarın ellerinden çıkmış olacağını, buradaki durumlarının artık mahvolmuş olduğunu unutmuşlardı.

Deterding ile Standard Oil arasındaki mücadelenin olağan sonuçlarından biri de, yeni açılmış zengin petrol kaynaklarının

birdenbire ateş alması ve gösterilen tüm gayretlere rağmen muazzam petrol servetlerinin alev haline gelmesidir.

Bir petrol yangınının, kendiliğinden mi yoksa bir kasıt neticesinde mi meydana geldiğini tespit etmek kolay bir iş değildir.

Fakat, eğer rakip taraf, yangının söndürülmesine doğrudan engel olmakta ısrar gösterecek olursa, kasıt eseri olduğu daha bariz bir şekilde anlaşılabilir.

Böyle bir mücadeleye en güzel örnek, Romanya'da meydana gelen 160 numaralı petrol kuyusu yangınıdır.

1906 senesinden beri, Romanya'da, Galiçya'da ve Rusya'da önemli kuyular satın almış olan Avrupa petrol birliği, "Union Petrolifère Européenne" ismindeki Alman petrol kartellerinin çıkarlarını müttefiklere peşkeş çeken Versailles anlaşmasından sonra, Polesti civarındaki zengin petrol arazisi Amerika-İngiltere mücadelesine sahne olmuştur. Burada da entrikalar, imtiyaz patırtıları, malî mücadele aldı yürüdü.

Deterding ve Shell'in kuyularının yanında Amerikalıların petrol kaynakları vardı. 1929 Mayısında, İngilizler, Moreni'de 160 numaralı kuyuyu açtılar, 1600 metre derinliğe kadar inildiği zaman –ki bu derinlik Romanya'da açılan kuyuların derinliği arasında en fazlasıdır- kuyudan müthiş bir kuvvetle, koca bir petrol sütunu fışkırdı ve havaya taş ve toprak yığınları savurduktan sonra, petrol halinde tekrar yere akmaya başladı. Bu sırada, kuyunun etrafındaki madenî iskeleye çarpan bir çakmak taşının çıkardığı kıvılcım, bir an içinde petrol buharlarını tutuşturdu. Kuyu alev içinde kaldı. Ve bu ateş, adeta bir körükle üfleniyormuş gibi aynı kuvvet ve şiddetle tam iki seneden fazla yandı. Kuyunun ağzındaki gaz basıncı 25 atmosferdi. Kuyunun içinde, petrol basıncının 200 atmosfer olduğu tahmin ediliyordu.

Alışılmışın dışında sesler çıkararak fışkıran bu alev ve duman sütunu yerleri sarsıyor ve kuyudan dışarı kafa büyüklüğünde kızgın taşlar fırlatıyordu.

Moreni, kralın yazlığı olan Sinaya'ya iki saatlik uzaklıkta geniş bir ovadır. Bu ova petrol kuyuları, petrol gölcükleri ve tahta barakalarla doludur. Her tarafı dumanla kaplı olan bu ovada insanlar hayalete, ark lambaları ateş böceğine benziyor, yerden fışkıran bu yüz metre yüksekliğindeki petrol lambasının korkunç, parlak, pembe beyaz alevi bütün civara ışık saçıyordu.

Ateş o kadar büyüktü ki, üst kısmından söndürmek imkânsızdı. Başka çarelere başvurmak gerekiyordu. Aylarca, hatta bir seneden fazla hiçbir sonuç alınamadı.

Moreni ahalisi, alevin homurtusuna, zeminin sarsıntısına ve bu uzun süreli ışığa sonunda alıştı. Fakat çehreler, üzüntü ve acı ile buruşmaya başladı. Ateş süratle söndürülmediği takdirde, bütün petrol sahası mahvolacak, diğer kuyular petrol veremeyecek duruma gelecekti. Her gün 2 ilâ 3 milyon metreküp buhar fışkırıyor; ve bundan her gün elde edilmesi gereken üç yüz bin kilogram benzin de beraber mahvoluyordu. Kısacası her şey yanıyordu.

Yangın başlayalı bir buçuk sene olmuştu. Yerin derinliklerindeki petrol mevcudu sonsuz gibi görünüyor, İngiliz mühendisleri, artık yangını söndürmekten ümit kesmeye başlıyorlardı.

Rakip firmaların yavaş yavaş keyfi kaçmaya başlamıştı. Çünkü civardaki kuyuların verimi azalıyordu. Buhar basıncını başka yöne sevk etmek için toprağın altından kuyuya kadar giden derin tüneller açtılar. Kuyuyu kaplayan demir boruyu, özel aletlerle keserek mecrayı değiştirdiler. Tünellerde çalışmak dayanılmaz bir azaptı. Çırılçıplak çalışan işçilerin üzerine devamlı su sıkılıyor ve içeriye daima soğuk hava veriliyordu. Birinci tünel, iki hafta süren çalışmaların ardından çöktü.

İkinci bir tünelin inşasına başlandı. Fakat toprak gözenekli olduğu için dışarıya buharlar sızdı ve bir patlama meydana geldi. 55 işçi ile 2 mühendis yaşamını yitirdi.

Yanan kuyunun 24 metre uzağında üçüncü bir tünel kazmaya başladılar. Bu tünel kazılırken bir yandan da betonla sı-

vanıyordu. Dört ay bu tünelin inşasına çalışıldı. 60 metre derinliğe kadar inildiği zaman demir boruya rastlandı. O zaman boruyu kesmeye ve mecrayı değiştirmeye yarayan âletin yerleştirilmesine başlandı.

Bu işi başarmak bir şans meselesiydi. Yapımı için aylarca gayret sarf edilmiş dahiyane bir icat olan bu aleti, kuyunun içine, özel vinçle indirdiler. Sonda borusu kesildi ve kesilmesiyle beraber birdenbire ani bir patlama oldu. Bu patlamada da 2 mühendis ve 3 işçi 160 numaralı kuyuda ölümle tanıştılar. Aletlerden bir kısmı kurtarıldı.

O zaman madenî kabloların eğelenmiş ve çelik desteklerle kaynaklarının sökülmüş olduğu, yani ortada cânice bir ihanet eseri bulunduğunun farkına varıldı. Bunu yapanın rakip taraf olduğuna şüphe yoktu. Soruşturma iki ay sürdü. Suçluların yakalanması için iki yüz bin ley ödül vaad edildi. Üçüncü defa da yangının söndürülmesine engel olan şahsın kim olduğu bilinmekle beraber delil mevcut değildi. Ancak çok zaman sonra, yani Moreni'de çalışan memur, rakip firmaya katıldığı zaman durum anlaşılabildi. Bu haince planı tatbik eden Frank Hennings isminde bir adamdı. Fotoğrafını ele geçirmeyi başardım. Daha sonra, bu adamın Yeni Gine'de çalışmakta olduğuna öğrendim. Acaba bugünkü ismi nedir? Bunu bilen yok. Hatta şimdiki eşkalinin Moreni'de bulunduğu zamanki gibi olup olmadığı bile şüpheli!

160 numaralı kuyuyu kurtarmak için işe baştan başlamak gerekiyordu.

Yangın uzun süredir devam ediyor, Romanya, petrol hazinelerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyordu. Her gün, koca koca hazineler, alev halinde havalara savruluyordu.

Civar kuyuların basıncı azalmaya başlamıştı bile. Bunun anlamı, petrolün, sadece fışkıran buharın tesiri altında yukarı doğru yükseleceği yerde, tulumbalarla sevk edilmesi mecburiyeti demektir. Kısacası bunun anlamı, verimin azalması de-

mektir. Her gün milyonlar kaybediliyor, her gün yeni güçlüklerle karşı karşıya kalınıyordu.

Nihayet felâket, başka bir şekil aldı. Kuyunun etrafında bir krater oluşmaya başladı. Bir an geldi ki yangın kendi kendine söndü zannedildi. Alevler kayboldu. Fakat bir kum yağmuru oluştu. Ve kraterden yeni bir alev denizi fışkırdı.

Yanan kuyuya 'Moreni'nin sonsuz alevleri' adını verdiler. Yangının sönmesine engel olan kişi, bu işten vazgeçmek zorunda kaldı. Çünkü artık bu büyük petrol sahasının her tarafı baştan başa tehlikeye girmişti. Bu işte menfaati olan Amerikalıların bu yangını memnuniyetle karşıladıkları, her ne kadar açık açık ispat edilemediyse bile, tahmin ediliyordu.

Bu tahmin herkesi korkutmaya başladı. Yangın yerine uzman olarak Schopp ve Kindley isminde iki kişi gönderdiler. Bunlar nihayet buhar basıncını başka yöne sevke ve yangını dinamitlerle söndürmeye muvaffak oldular. Bütün Moreni kendilerini alkışladı. Petrol mücadelesinin içinde bulunanlar için, birbirlerini zarara sokan rakiplerle, aniden ortaya çıkan doğal afetlerden hangisinin daha merhametsiz olduğunu tayin etmek güçtür. Moreni yangını, rekabetten doğan mücadelenin rakip tarafların her ikisini de iflasla tehdit edişine tek örnek değildir.

Rudolf Diesel'in akıbetini yukarıda zikretmiştim.

Bu genç mühendis, bir konferans esnasında, lokomotiflerin, yaktıkları kömürden ancak yüzde altı oranında bir enerji elde edebildiklerini öğrendiği zaman not defterine; "Enerjiden daha büyük oranda istifade edilmesini temin edebilecek bir makine icat etmek gerekmektedir." şeklinde bir fikir kaydetmişti.

İşte bu fikir üzerinde çalışarak, meşhur Diesel motorunu icat etti. Ve bu motor bilim dünyasında bir devrim yarattı. Fakat yine bu motor Diesel'in hayatına mâl oldu. Yukarıda da söylediğim gibi, Diesel, 20 Eylül 1913 tarihinde, Anvers ile Harwich arasındaki seyahati esnasında ortadan kayboldu.

Fakat Diesel'in ölümü ile, icadı kaybolmamıştı.

Bununla beraber belki dizel motoru kadar önemli diğer bir icat vardır ki o, sahibi ile beraber ortadan kaybolmuştur.

1930 senesinde, Amerika hükûmeti, H. G. Bourroughs isminde bir fizikçinin, toprağın altında bulunan petrolün yerini, yanılmaz bir kesinlikte gösteren bir cihaz icad ettiğini bilim enstitülerine bildirmişti. Konunun uzmanlarının, yeraltındaki petrolün varlığını bazı belirtilere ve hadiselere bakarak, ancak tahmin edebildikleri malûmdur. Bu tahminlerin doğruluğunu ispat edebilmek için uzun süren ve pahalıya mâl olan çukurlar kazmak gerekir. Bir yerde petrol olup olmadığını anlamak için yapılan kazıların masrafı, toprağın cins ve durumuna göre 100 bin dolara kadar yükselebilir. Halbuki Bourroughs'un icat ettiği cihaz, hiçbir hazırlık gerektirmeden, bir sarkaç aracılığıyla toprağın altında petrol olup olmadığını derhal gösteriyordu.

Yapılan birçok kazı, bu cihazın ne kadar kıymetli olduğunu kanıtlıyordu. Bilim adamları bu konuda bilimsel görüşler bildirdiler. Cihaz; Güney Amerika'da, Meksika'da, Yeni Gine'de, her türlü şartta ve ciddi bir kontrol altında denendi. Ve neticede Bourroughs'un yaptığı cihazın çok büyük bir icat olduğu anlaşıldı. İşte o zaman; petrol kralları arasında, cihazdan yararlanma konusunda bir mücadele başladı. Fakat Bourroughs dünyayı anlamış bir bilim adamıydı. Bu nedenle, icat ettiği cihazı kimseye göstermemiş, demir kasalar içinde saklamış ve fikrinin çalınmaması için cihazı, çizdiği planlar olmadığı sürece, kullanılması mümkün olamayacak bir tarzda yapmıştı.

Deterding, Standard Oil ve Sinclair Oil'in adamları, cihazı ele geçirmek için aralarında büyük bir mücadeleye giriştiler ve fiyat arttırmaya başladılar. Bourroughs, tehlikeyi sezmiş, tetikte bekliyordu. İcat ettiği cihaz karşılığında kendisine büyük paralar teklif edilmeye başlandı. Bir müddet, rakip firmalar, durmadan fiyat arttırdılar. Nihayet Amerikalılar, bu cihazı elde etmekten vazgeçmiş gibi bir görüntü çizmeye başladılar.

Bir gün Bourroughs, Deterding şirketlerinden biriyle icad ettiği cihazın satış şartları ile ilgili sözleşmeyi imzalamak üzere San Francisco'dan, otomobille Los Angeles'a hareket etti. Cihazını ve petrol şirketinin mühendisleri icadının özelliklerini derhal kayıt ve tespit edebilmeleri için, en önemli planlarını yanına almıştı. O zaman Standard Oil'in adamlarının, mücadeleden hiç de vazgeçmiş olmadıklarını gösteren bir olay oldu. Yolda, haydut hücumunu andırır bir tarzda, ani olarak birkaç el silah patladı. Bu silâhlar, mucidin otomobilini takip eden Cadillac marka bir otomobilden atılıyordu. Bourroughs'u takip eden otomobil hızını arttırdı. Bourroughs'u kaçırmak ve planlarını ele geçirmek istediklerine şüphe kalmamıştı. Takip eden otomobille, takip edilen otomobilin, yolda, bir petrol birikintisine tesadüf edarek tekerlekleri kaymamış olsaydı, mucit ve elinde bulunanlar Standard Oil'in eline geçmiş olacaktı. Fakat tekerlekler kayınca müthiş bir çarpışma oldu. Bu çarpışma sonucunda Bourroughs olay yerinde hayatını kaybetti. Ve cihaz tamamen harap oldu.

Mucidin bürosunda bulunan resimler üzerinden, cihazın sırrını çözmek ve onu tekrar üretebilmek için uzun müddet uğraşıldı. Fakat bütün zahmetler boşa gitti.

Bütün bu olaylar, birbirlerine rakip firmaların hırsları uğruna, hem kendilerine hem de rakip firmalara ne kadar zarar verebileceklerini gösteren örneklerdendir.

* * *

Petrol yangınlarını söndürmek, çok şükür ki daima Moreni'deki kadar güç değildir.

Amerika petrol kuyuları yangınlarının en önemlisi olan Teksas'daki White Point petrol yangınını gördüm. Bunu bir uzman, iki hafta içinde söndürebilmişti. Tıpkı Moreni yangını gibi, bu da, bir taş parçasının, iskelenin madenî kısmına çarpması sonucunda çıkmıştı. Her geçen dakika servetler yok oluyordu. Ci-

vardaki çayırlar ve ağaçlar kurumuş; sütun halinde ateş fışkırtan kuyunun etrafında bir krater oluşmuştu.

Biz, olay yerine yaklaştığımız zaman, kum duvarına tuhaf bir yaratığa benzeyen bir kişinin tırmanmakta olduğunu gördük. Bu kum duvarının arkasında, hararetten hamur haline gelmiş, eğri büğrü olmuş petrol kulesi görünüyordu.

Bu tuhaf yaratığa benzeyen kişinin kim olduğunu sorduk. "Salamandr" dediler.

Orada petrol yangınlarını söndürme işiyle uğraşanlara Salamandr diyorlar. Bu yangını söndürmeye çalışan da işte bu Salamandrların en meşhurlarından Teks Thornton ismindeki adammış.

Thornton kısa boylu, zayıf bir adamdı. Yanında üç kişi daha vardı. Hepsinin üzerinde amyant elbiseler ve başlarında amyant başlıklar vardı. Bu başlıklara, göz için delikler açılmış ve bu deliklere gözleri muhafaza için kristaller geçirilmişti.

Sırası gelince, süratle ateşin dışına çekilip çıkarılabilmeleri için vücutlarına demir halatlar sarılmıştı. Salamandr, kum duvarına üç günde yaklaşabildi. Duvara tırmanırken üç defa bayıldı. Üç defa vinçler çalıştırıldı. Ve adamı, homurtularla yanan alevin yanından dışarı yarı ölü bir halde çıkardılar. Salamandr, kum duvarını dinamitle patlatmayı başardı. Kum duvarında açılan delikten, kuyunun ağzında yığılıp kalmış olan yanık madenî kısımları çekip çıkarmak bir hafta sürdü. Bu madenî parçalar, alevlerin erittiği demirlerdi. Bunlar öyle bir hararet saçıyordu ki, kuyunun ağzında bırakılsa, yangın söndükten sonra buharları tekrar tutuşturabilirlerdi.

Nihayet, alevi söndürmeye sıra geldi. Petrol sahasının her tarafı, yerden çıkan kızgın buharlarla kaplıydı. Yerden göğe doğru yükselen buharlar, kuyudan çıkan alevlere karışıyordu. Toprağın üstüne, ateşin çıktığı yere kadar, amyant bir halı yayılıydı. Ateşi, ateşle söndürmek için her şey hazırlanmıştı.

Gaz veya petrol madenlerinden çıkan alevler daima havada

asılı bir halde bulunur. Basınç o kadar yüksektir ki, gaz, fışkırdığı noktadan ancak iki üç metre yüksekte yanmaya başlar. Bu sebeple, kuyunun ağzıyla, alevin arası bir an için olsun bölünebildiği takdirde, yangın derhal söner. Şayet bir patlama meydana getirilerek, patlamanın yapacağı dalga ile, yanmakta olan gazın dalgası kesilecek olursa, alev adeta üflenilerek söndürülmüş olur. Yalnız, oluşturulan hava basıncının, gazın basıncından fazla olması gerekir.

Salamandr, edindiği tecrübeler sayesinde, bombayı hangi noktaya fırlatmak gerektiğini çok iyi bilir. Bu bombanın da çok kuvvetli olması gerekir. Bunlar bilhassa nitrogliserinle doldurulmuştur. Her Salamandr'ın kendine göre yöntemleri vardır. Fakat kullandıkları aletler, en küçük bir aksaklıkta patlama tehlikesi olan aletlerdir. Salamandr, her kolunda yaklaşık yedi kiloluk patlayıcı madde dolu bomba olduğu halde, amyant keçenin üzerinde, aleve doğru sürünerek gidiyordu. Salamandr'ı, mümkün olduğu kadar çok su ile ıslatıyorlardı. Salamandr kâh koşa koşa birkaç adım atıyor; kâh zemine yakın noktadaki hararet derecesinin azlığından yararlanmak için emekleyerek ilerliyordu.

Tam hararetten boğulacak duruma geldiği zaman ayağa kalktı ve bombaları fırlattı. Ve kendisi kum duvarın arkasına saklandı. Bir süre sonra arka arkaya iki patlama meydana geldi ve duman dağıldıktan sonra, alevin ortadan kaybolduğunu gördük. Yangının çıkardığı sersemletici gürültü yerine etrafı şimdi derin bir sessizlik kaplamıştı; heyecanlı alkışların takip ettiği üzüntülü bir sessizlik...

Fakat heyecan dalgası henüz durulmadan tekrar bir alev fışkırdığı görüldü. Gaz tekrar alev almış, gökyüzüne doğru yeniden bir meşale gibi sivrilmişti. Ya ateş halinde bir maden parçası yahut da kumun harareti, bu kadar gayreti bir anda yok etmişti. Salamandr, bir saat sonra ikinci planını uygulamaya koydu.

İlkinde sarf ettiği gayret kendisini halsiz bırakmış olmalı ki, bu sefer korkunç bir tehlikeyle karşı karşıya kaldı. Bombanın birini fırlattıktan sonra, sıcaktan düştü bayıldı. İkinci bomba kolunda kalmıştı!

Kolundaki bomba, her an patlayabilir ve kendisini parçalayabilirdi. Yardımcıları demir halatlara asıldılar. Fakat vinci işleten motoru kullanamadılar. Çünkü motor, adamı, büyük bir hızla sürükleyeceği için, bombanın patlaması kesinleşecekti. Artık koskoca alev sütununun yanında küçük bir amyant yığınından başka bir şey görünmüyordu.

Birdenbire Salamandr yerinden kımıldadı. Kuyunun ağzına doğru, bir cismin yuvarlanarak gittiği görüldü. Bir saniye sonra, iki patlama daha işitildi. Artık alev ebediyen sönmüştü. Thornton'u hastaneye kaldırdılar. Tedavi oldu ve çıktı. İki haftalık çalışması esnasında on bir kilo kaybetmişti. Yürüyebilecek hale geldiği zaman ise, başka bir petrol yangınını söndürmeye gidecek, yine hayatını tehlikeye atacaktı. Çünkü White Point yangınında 12.000 dolar ücret almıştı.

Bütün masraflar çıktıktan sonra eline 10.000 dolar kalır. Fakat bu servetten faydalanması imkânsızdır. Çünkü; er-geç, her Salamandr'ın akıbeti ya bomba ile parçalanmak veya alevlerin içinde can vermektir. Şimdiye kadar bu adamlardan hiçbirisine rahat döşeğinde ölmek nasip olmamıştır.

Otomobilinde benzin yakan şoför, lambasında petrol yakan adam, fabrikasında mazot yakan sanayici, kısacası hiç kimse bu Salamandrların varlığından haberdar değildir.

Petrol sahasında ömür geçirmenin ne demek olduğunu bilen azdır. İşletme işlerine dair rakamları incelerken, büyük petrol firmalarının adeta binlerden bahseder gibi pervasızca milyarlardan bahseden hesap raporlarını okurken insan kendinden geçer.

Petrol, kömür, demir, pamuk... Evet bunların hepsi raporlarda vardır. Hepsi, gümrük raporlarında başlı başına birer sü-

tun, istatistik dairelerinde başlı başına birer grafik teşkil ederler.

İlk hakışta hiçbir kıymet ifade etmiyormuş gibi görünen ve hammaddeler uğrunda çoğunlukla hayatını kaybeden insanlar, bu rakamların hatırı için unutulur.

Deterding ile Rockefeller'in saltanatlarının temelini oluşturan madde uğrunda ne sefaletler çekiliyor, ne kahramanlıklar gösteriliyor!

* * *

Pennsylvania, Oklahoma ve Teksas'daki petrol bölgelerinde bazen korkunç çehreli, parlak gözlü, cepleri para dolu fakat ölüme mahkûm hastalara veya akıl hastalığına müptela kimselere benzeyen insanlara tesadüf edilir.

Bunlar, yollarda, üç tonluk kamyonları bir yerden bir yere rahat rahat sevk etmekten başka bir şey bilmedikleri halde, ayda on bin frank kazanan insanlardır. Fakat bunların yaptıkları işi yapmak için insan, kellesini koltuğuna almış olmalı ve her an, her dönemeçte havaya savrulmaya, binbir parça olmaya ve ezilmeye hazır olmalıdır. Çünkü bu kamyonlarla taşınan şey nitrogliserin, yani dünyada mevcut en tehlikeli maddedir.

Nitrogliserin, petrol sanayiinde kazı işlerini kolaylaştırmak ve yangınları söndürmek için kullanılır. Dünya üzerinde her gün, bu maddeden tonlarca tüketilir.

Nitrogliserini taşımaya mahsus kamyonlar yapılmıştır. Bugün bu maddeler, yelpaze şeklinde kompartmanlı tenekeler içinde nakledilir. İçindeki maddelerin sarsıntıdan etkilenmemesi için kompartmanlar kauçuktan yapılmıştır. Kamyonlar ancak gece çalışır, gayet ağır gider ve bir çarpışmaya meydan vermemek üzere köy yollarını tercih ederler. Bu kamyonlar, çiğ kırmızı boyalıdır. Ve halk, vebadan kaçar gibi bu kamyonlardan kaçar. Kamyonların geçeceği şehir veya köylerdeki polis daireleri, bunların geçeceklerinden haberdar edilir. Ancak kalabalık

yerlerden uzakta ve özel garajlarda durabilirler. Büyük şehirlerin içine girmeleri yasak olduğu için ancak uzaktan dolaşıp yollarına devam edebilirler.

Nitrogliserin, şiddetli bir vuruş veya çarpışıma neticesinde patlar. Bu sebeple yolun üstünde bir taş veya bir hendek, kamyonun havaya uçması için yeterlidir. Patlamadan sonra olay yerinden geçenler, kızıl kamyonun geçtiği yerde büyük bir huni şeklinde açılmış çukurdan başka birşey bulamazlar.

Bir süre önce, Teksas'da Fort Worth'da buna benzer bir olay oldu. Nitrogliserin yüklü bir kamyon, bir köprünün korkuluğuna çarptı. Ve kamyon, kilometrelerce uzaktan işitilen, gök gürültüsüne benzeyen müthiş bir sesle patladı ve darmadağın oldu. Ne şoförden ne de kamyondan tek bir parça bulunamadı. Yalnız, kaza mahallinden beş yüz metre kadar ilerde, eğri büğrü birkaç madenî sac parçası buldular.

Nitrogliserin taşıyan bu mütevekkil şoförlerden birisiyle görüştüm. Bu adam sekiz seneden beri nitrogliserin taşıyan Charley Turentin isminde eski bir kovboydu. Bu şoför, rekor sahibiydi; doğduğu köy kendisi ile iftihar ediyordu. Çünkü, beş defa mucize eseri ölümden kurtulmuş, beşinde de kendisi izinli olduğu günler, kamyonu infilâk etmişti.

"Daha ecelim gelmemiş." diyordu. Fakat kamyonuna her binişinde hep ölümü düşünüyormuş.

Bu kamyonların şoförlerine, katettikleri bir mil mesafe için bir dolar ücret veriliyor. Günde en az yirmi beş mil yol gitmek mecburiyeti vardır. İsterlerse daha fazla mesafe yapmakta serhesttirler. Fakat hemen hemen hiçbir şoför yirmi beş mili aşmıyor. Bu şoförlere, çalıştıkları günler için yevmiye hesap edilmemek şartıyla ayda 500 ilâ 600 dolar ücret verilir. Ara sıra, sinirlerinin yatışması için izin veriyorlar. Çünkü bu adamlar ne kadar mütevekkil, görünüşte ne kadar rahat olurlarsa olsunlar daima korku içindedirler.

Son yıllarda, kaza oranı beşte bir derecesinde idi. Her altı

ayda bir, beş şoförden biri meydana gelen patlamalarda hayatını kaybediyordu. Kimyevî maddeler imal eden fabrika sahipleri, yakın bir gelecekte, daha mükemmel patlayıcı maddeler kullanılacağını ve taşıma işlerinde en az bir kat daha fazla emniyet sağlanabileceğini söylüyorlar.

Bugün ise, her gece, kocaman kırmızı arabalar, Amerika petrol hükûmetlerinin yollarında süzülerek gidiyor. Ve her gün büyük şehirlerdeki ajanslar, hu mesleğe can atan işsizleri kayırmakla meşgul oluyor. Ölüme aday olanların mesleği! Fakat ne de olsa meslek ve işin ucunda ayda beş yüz dolar kazanmak var!

Artık insanlardan, insanların sefaletinden, haşmetli petrol hazretlerinin hizmetine tahsis ettikleri hayatlarının acı safhalarından gereğinden fazla bahsettim.

İnsanların ne önemi var ki?! Asrımızda, her şeye hâkim olan makineleri doyurmak, petrol bulmak gibi önemli bir iş dururken insanlara değer vermek abes olmaz mı?!... Salamandrlar diri diri petrol alevlerinde yanmış, nitrogliserin kamyonlarının şoförleri lokma halinde havalara savrulmuş, ne çıkar?...

On kişinin, yüz kişinin, bin kişinin ölümü; gelecekte ölecek olanların, yani petrole susamış milletler arasında gelecekte patlayacak olan petrol savaşının kurbanlarının yanında hiçtir!

Evet petrol yarışı devam ettikçe, kuyuların tamamen tükenmesi ihtimaline ve dünyanın bütün petrolünü bugün ellerinde bulunduran bir avuç insanın dindirilmesi mümkün olmayan susuzluğuna karşı keskin bir ilâç bulunamadığı takdirde, pek çok insanın hayatı mahvolacaktır.

Bu mucize beklenedursun, yeraltı mücadelesi bir yandan devam ediyor. Petrolcülerin, açık açık bir savaşa hazırlık teşkil eden gizli savaşı günden güne daha ciddileşiyor.

Amerika ve İngiltere, petrol savaşının son demlerinde kuvvet ve şiddetin hâkim olacağını, gelecekte elde kalan yedek petrolle bütün dünyaya hükmedileceğini ve bunu ancak güçlü tarafın yapabileceğini biliyor.

Asya Petrolü

Şimdi de Asya petrolünün durumuna göz atalım.

Bugün İngiliz casusları ve Alman casusları, Rus Einhorn ve Prusyalı doktor Wasmuth, Gertrude Bell ve Albay Lawrence, Von Sanders'ın kumandasındaki Türk ve Alman kıtalarıyla, Fransız ve İngiliz kıtaları Doğu'yu paylaşamıyorlar.

Fransız kıtaları Suriye ve Irak petrolünden pay almaya, diğerlerinin kazandığı kadar, hatta belki onlardan daha iyi bir şekilde hak kazandılar.

Amerikalılarla İngilizler aralarında çekişirlerken, Fransa'nın uzaktan gülmesi gerekirdi.

Birkaç ay, İngiliz ve Amerika petrolcüleri arasındaki ilişkilerin korkunç bir şekilde gergin oluşundan, Fransa'nın, gerçekten yarar sağlayacağı zannedildi.

24 Nisan 1920 tarihinde, Fransa ve İngiltere arasında, San Remo'da bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma şu cümle ile başlıyor:

"İşbu anlaşma, her iki milletin petrol menfaatlerinin pratik bir şekilde birleşmesinin mümkün olduğu ülkelerde, dostane bir iş birliği yapılması esasına dayanmaktadır.

İşbu anlaşmanın konusu, Amerika Birleşik Devletleri'ni ve gelecekte kurulacak ülkeleri kapsamaktadır.(Romanya, Orta Asya, Eski Rusya İmparatorluğu arazisi, Galiçya, Fransız ve İngiliz sömürgeleri.)"

Bu anlaşma, petrol kaynaklarına sahip olmayan Fransa ile, petrollü arazi itibariyle en zengin olan ülke arasında imzalanmış bir anlaşmaydı.

Yani bu anlaşmayla Fransız askerleri boşu boşuna can vermemiş oluyordu!

Irak petrolünden Fransa'ya verilen %25 çok bir şey değildi. Fakat bu anlaşma, kaybedilenleri bir dereceye kadar telâfi ediyordu. Fransa, kendisine ayrılan dörtte bir hisseye karşılık, kendi arazisi dahilinde ve sömürgelerinde İngiliz petrolünün satışı için bir tekel kurulmasına izin vermişti. Kısacası Fransa'nın durumu, göründüğü kadar parlak değildi.

Fakat Amerika bu durum karşısında telâş ediyordu. Fransızlarla İngilizler arasında bir petrol anlaşmasının imzalanması ve bu anlaşmanın Meksika'yı, Amerika'yı ve diğer bölgeleri de kapsaması Amerika'yı kuşkulandırıyordu.

Standard Oil, müsteşar Colby'yi harekete geçirdi ve Washington'dan Lord Curzon'a acı bir nota gönderilerek San Remo anlaşması protesto edildi. Amerika basını, geniş bir denizcilik programının uygulamaya konulmasını istedi ve bu program hemen mecliste kabul edilerek İngiltere'yi denizlerdeki üstünlükten mahrum etmek için tersaneler faaliyete geçti.

Standard Oil'in adamları "Amerikan filosu denizlere hâkim olduktan sonra, Amerika Birleşik Devletleri, rakiplerinin elinden petrollerini hangi vasıtalarla koparıp alacağını çok iyi bilir." diyorlardı.

Yeni bir silâhlanma yarışı başladı. İngiltere, Amerika'nın hamlesine karşılık vermek amacıyla meclisten yeni bir denizcilik programı geçirdi. Ve ateşkesin üstünden henüz üç sene geçmeden kanlı bir savaşın daha ayak sesleri duyulmaya başlandı.

Kruvazörler, bombardıman uçakları inşaatı aldı yürüdü. Aynı zamanda casuslar faaliyete geçtiler.

Standard Oil, her ne pahasına olursa olsun petrol imtiyazları elde etmek vazifesi ile Mösyö Rok isminde birisini Türkiye'ye gönderdi.

Standard, bu uğurda milyonlar harcadı. Orta Asya'daki bütün petrol kuyularını, imkânı elverdiği kadar tamir ettirdi.

Londra Türkiye aleyhine olarak Yunanistan'ı himaye ediyor, Amerika Türklere yardım ediyordu. Standard'ın ortakları, Amerika'nın Ankara büyükelçisinin himayesine sığındılar ve Toros'tan Musul'a kadar uzanan bütün petrol bögelerine ulaşacak bir demiryolu inşası için Türkiye'den imtiyaz istediler.

Türkiye'ye, mümkün olan bütün yardımların yapılacağı vaad edildi. Türkiye ise, açıkça savaştan bahsediyordu. Durum gitgide kötüleşiyordu. Yine bir petrol savaşı kendini göstermeye başlamıştı. Ancak durum, yeni bir savaşın çıkması için elverişli değildi. Milletler henüz son dökülen kanları unutmamışlardı.

Bununla beraber bir İngiliz-Amerikan savaşı kesinleşmiş gibiydi. Bu duruma kesin bir çözüm bulmak gerekiyordu.

Bütün bu karışıklıklara sebep olan şeyin petrol olduğunu açıkça söylemek doğru olmazdı.

Milletler; hükûmetlerle, birkaç tüccar ve sanayicinin hatırı için yok yere sıkıntılara ve zahmetlere katlanmalarının sebebini anlayamayacaklardı.

Bu duruma bir çare olmak üzere Washington'da büyük bir konferansın tertip edilmesine karar verildi. Ve bu konferansın deniz silâhlarını bırakma konferansı olacağı iddia edildi. Bu iddia yarı doğru olmakla beraber gerçek sebep bu değildi. Asıl müzakereler, dünya petrol varlığının nasıl bölüşüleceği konusu üzerinde cereyan etti. . .

Asıl müzakere perde arkasında yapılıyordu. Sahnede söyle-

nen sözler, halktan alkış toplamak için söylenen yaldızlı sözlerdi.

San Remo konferansından sonra, 1920'de, Fransa dünyanın en geniş petrol sahasında, hisse sahibi olmuş, İngiltere istediği menfaatleri elde etmişti.

Washington'da gerçekleşen denizcilik konferansından sonra Fransa, Yakın Doğu'daki nüfuzundan büyük bir kısmını kaybetti. Elinde, ilerisi meçhul ufacık arazinin %23'ü oranında bir hisse kalmış ve diğer İngiliz girişimlerinde hiçbir menfaati kalmamıştı.

1922 Temmuzunda, Londra'da, Musul petrolleri hakkında bir İngiliz-Amerika anlaşması imzalandı. Standard Oil başkanı Walter Teagle bu anlaşmayı imzaladı. Dünyayı, Amerika ve İngiliz petrolcüleri arasında pay eden bu Washington barışından ve Musul petrol kuyuları hakkındaki anlaşmaların imzalanmasından sonra Deterding ile Standard arasında, artık mücadeleye, daha doğrusu açıktan açığa mücadeleye son verilmiş oldu.

1927 senesine kadar Amerikalılarla İngilizler anlaştılar. Amerikalılar Batı petrollerini, İngilizler Doğu petrollerini işletiyorlardı. Fransa hiçbir şey yapmıyordu. Fakat insan, buldukça bunar. 1927 senesinde Deterding Ruslara karşı harekete geçti. Asrımızın en baş döndürücü parlak mevkilerini elde etmesi, Lord, İngiliz imparatorluğu şövalyesi ve dünyaya hükmeden bir insan mertebelerine kadar yükselmesi yetmiyormuş gibi Deterding buldukça bunuyordu.

Deterding, 1900 senesinde birkaç küçük petrol sahasından başka bir şeye sahip olmayan İngiltere'yi, petrol işlerinde hâkim bir mevkiye yükseltmiş olmakla yetinmemiş, 1937'de bütün dünyayı ele geçirmek sevdasına kapılmıştı.

Bakü'de Rus göçmenlerinden satın aldığı petrol kuyuları üzerindeki hakları, Sovyetler tarafından resmen tanınmadığı ve Sovyet petrolünün satış tekeli kendisine resmen verilmediği takdirde, Sovyet petrolünün en büyük müşterisi olan İtalyan ve

İngiliz limanlarına Rus petrolünün girmesini yasaklattıracağı tehdidini savurmakla işe başladı.

O tarihte Deterding, Rus petrolü aleyhinde bütün dünyada bir blok kurmak üzereydi. Ruslar bu durumdan korktular. Buğday ihraç edememeye başladıkları tarihten beri petrol, Rusların nazarında, hayatî bir önem arz etmeye başlamıştı. Bu nedenle Deterding'le pazarlığa giriştiler.

Bu pazarlığın yarısında Amerika işe karıştı. Amerika petrol sahaları 125 milyon ton, yani dünya üretiminin yüzde 84'ü derecesinde petrol veriyordu. Fakat yedek petrol miktarı ancak 600 milyar frank değerindeydi.

Oysa ki, halihazırda dünya petrol üretiminin ancak yüzde 16'sını oluşturan İngiliz petrol kuyuları, geleceğin petrol kaynağı olmaya adaydı. Yani kıymeti bin milyar frangı aşan bir yedek petrol anlamına geliyordu. Esasen Amerikalılar da, çoktan beri endişe içindeydi. Bu yüzden Sovyetlerle birleştiler ve bu ittifak Sovyetler için kurtuluş oldu.

1927'de Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya, İngiltere'ye ilk ağır darbeyi vurdular. Standard Oil, Rus petrolünün büyük bir miktarını satın alarak Hindistan'ı petrole boğdu. Ve İngiliz petrolünün fiyatını hiçe indirdi. İngiliz nüfuzu altındaki bögelerde her sene, Amerikalılar tarafından, on beş milyon fıçı Rus petrolü satılıyordu. Artık Amerikalılar, önceki gibi savunma vaziyetinde değillerdi.

Şimdi Çin'deki ilk fiyat mücadelesi gibi zararlı bir mücadele yoktu. Bu sefer Standard başarı yolunda emin adımlarla ilerliyordu.

Fakat Hughes'le rekabet içine girmeye hazırlanan Standard Oil'in direktörü Hoover cumhurbaşkanı seçilince işe müdahale etti. Ve ikinci petrol barışı imzalandı.

Deterding gibi tecrübeli ve akıllı, uzağı gören bir adamın, 1927 hâdiselerinden ders ve ibret almış olduğu; Standard'ın yaptığı hataya düşmeyeceği, rakibini hor görmeyeceği, bu ye-

ni barış esnasında Ruslara eziyet etmeyerek Amerika ile olan ittifaklarını bozmaya çalışacağı tahmin edilirdi.

Lâkin Rus meselesinde, Deterding, yalnız aklıyla hareket etmiyordu. Hisleri işe karıştı. Rusya, Deterding'in zayıf tarafıydı. Sovyetlere karşı beslediği kin, bazen ona her türlü tedbiri unutturuyordu.

Deterding'in, ihtilâl aleyhtarı orduların en nüfuzlu ortaklarından birisi oluşu, 1918 senesinden 1921 senesine kadar, heyaz generallerin Sovyetlere karşı olan mücadelelerinin masrafını ödemesi gayet doğal karşılanmalıdır. Royal Dutch, Rus göçmenlerinden büyük bir kısmının petrol hisselerini satın almıştı. Bakü ve Kafkasya'daki Nobel madenlerini yine Royal Dutch satın almıştı. Bu madenler daha 1879 senesinde üç yüz bin ruble sermayeye sahip olan ve 1914'de %26 oranında kâr dağıtan ve Rusya'nın en önemli firmalarından olan bir şirketin malı idi. Deterding, savaştan önce Bakü'de çalışan iki İngiliz şirketini ve daha az önemli diğer birkaç şirketi satın almıştı. Bütün bu şirketlerin sermayesi 1900 senesinde 85 milyon ruble idi. Deterding, Grozni ve Mayrop bölgesinin petrollerini de ucuz fiyatla almıştı. 1920 Mayısında, Paris'e göç etmiş olan Atzaturof hiraderlerle bir sözleşme imzalayarak en zengin Rus petrol sahasının yüz hektarına sahip oldu. İhtilâle rağmen Deterding, Grozni'den Novrosiski'ye kadar boru hattı döşemeyi tasarlamış hatta bu iş için gereken boruları yine diğer Rus göçmenlerinden satın almıştı.

Böylelikle Anglo Caucasian Oil şirketi kuruldu. Anglo Persian gibi bu şirket de, kendi arazisi dahilinde tek hâkim sıfatıyla çalışacaktı. Yılda bir milyon ton petrol yalnız Novrosiski'den ihraç edilecekti. Gürcistan'a, Kafkasya'ya ve bütün Rus petrol sahalarına beyaz ordular sevk etmek için bunu yapmak yeterliydi.

Deterding'in özel ordularla ihtilâle iştirak etmesi ancak bu şekilde izah edilebilir. Fakat, Sovyetlere karşı şiddet kullanmanın hiçbir faydası olmayacağını; Amerika, Fransa ve İtalya'nın,

hiçbir zaman İngiliz menfaatlerini müdafaa etmeyeceklerini bildiği halde Deterding'in, Rus petrolünü ele geçirmeye kalkışması, olumsuz sonuçlar doğurmaya namzet feci bir yanlışlık oldu. Ve bu yanlışlık Rusları Amerikalıların kucağına attı.

Deterding'in Sovyetlerden bu derece nefret edişi herhalde hislerine mağlûp olmasından kaynaklanıyordu. Çünkü Sir Henry Deterding'in ikinci eşi, bir Rus generalinin, Lidya Pavlovna Kudoyaref ismindeki kızıdır. İşte bu sebeple Deterding, Ruslara karşı daima daha tedbirsizce davranmaktan vazgeçmiyordu. Zinoviyef'in, Mac Donald'ın ilk işçi partisini deviren ve İngiltere'nin Sovyetlere doğru olan hareketini henüz nüve halinde iken yok eden malum mektubunun tam zamanında yayınlanması tesadüf eseri gibi görünmüyor. Londra polisi, Rusların ticari temsilciliği olan Arkes'in idarehanesine baksın yaptığı zaman Deterding, herhalde bu işle pek de ilgisiz değildi.

Vrangel, Denik ve diğer beyaz Rus generallerinin mağlûbiyeti artık kesinleşince, Deterding başka çarelere başvurdu. Birdenbire, piyasaya sayısız Rus kâğıt parası çıktı. Einhorn ve adamları tehlikeyi hissedince, ellerindeki bütün kozları oynamaya başladılar.

Rusya, Rapallo anlaşmasıyla, Almanya'nın dostluğunu kazanmıştı. Bundan dolayı Alman polisi, kalpazanların izini bulma konusunda Ruslara yardım etti. Birtakım Gürcüler tutuklandı. Bu Gürcülerin büyük bir kısmı Berlin'deydi. Fakat hepsini ele geçiremediler.

Doktor Georg Bell isminde bir avukatın, bu sahte para işine karıştığı tespit edilerek ağır ithamlara uğradı. Fakat bu işin başında bulunmasına rağmen, daha doğrusu sırf bu sayede yakasını kolayca sıyırdı. Almanya'da kaldı ve Deterding'in Sovyetlere karşı giriştiği yeni teşebbüsler için onun en önemli adamı olarak çalışmaya başladı. Doktor Georg Bell, Deterding'in, Münih mutemedi oldu.

Hitler hareketi henüz nüve halinde iken, Deterding'in ve

başkalarının nasyonal sosyalist partisine hediye ettikleri paralar Bell'in elinden geçiyordu.

Yeni Almanya teşkilâtı lehine olarak petrol kaynaklarından akan bu paraların dört milyona ulaşacağı söyleniyordu. Bu paralar; Hitler hareketinin Ruslar için, Deterding'in ümit ettiği kadar tehlikeli olmadığı anlaşılıncaya ve Hitler, yabancıların emrine boyun eğmeyecek güce erişinceye kadar devam etti.

Deterding'in beslediği ümidin pek boş olmadığını, bilâkis bu uğurda para sarfetmeye değer bir şey olduğunu anlamak için Almanya'nın yeni mukaddes kitabını, yani Hitler'in *Mein Kampf (Kavgam)*ismindeki kitabını okumak yeterlidir. Almanya'daki kütüphanelerin hepsinde bu kitaptan iki nüsha bulunması kanunen mecburidir. Bu kitapta Hitler, Almanya'nın gelecekteki politikası olarak Almanya ile İngiltere arasındaki ittifaktan uzun uzadıya bahsettikten sonra 154. sayfada şöyle diyor:

"Almanya, Avrupa'da yeni arazi fethetmek istediği takdirde bu yapılacak fetih ancak Rusya aleyhinde olabilir. Yeni Almanya, Alman kılıcı sayesinde, Alman milletinin sapan demirine arazi ve millete barış temin edebilmek için eski Töton şövalyelerinin izini takip etmelidir. Almaya'nın böyle bir harekete kalkışması ancak İngiltere'nin yardımıyla mümkün olur. Böyle bir şeye kalkışmakta ise ecdadımız kadar haklıyız."

Hitler bu kitabın birçok yerinde Rusya'yı fethetmekten ve İngiltere ile sıkı bir ittifaktan bahsediyor. Almanya'da, Rapallo ittifakını imzalayanların yerine bu beyanat sahibinin devlet başkanı olması Deterding'in işine geliyordu.

Bundan dolayı, memuru Bell'in her isteyişinde Hitlercilere para verdi ve bu 1932 yılı başına kadar sürdü.

O tarihte, İngiliz petrolcüleri, Hitler'in sosyalist eğilimlerinden dolayı biraz endişedeydiler. Hitler, Alman hükûmetinin başına geçmeden bir sene önce Deterding, bu müttefiğinden şüphe etmeye başlamıştı.

Naziler, artık İngiliz parasına tenezzül etmeyecek kadar

güçlenmişlerdi. Doktor Bell ise hassas bir konumda bulunuyordu. Artık tehlikeli bir adam sayılıyordu.

8 Nisan 1932 tarihinde, Münih'te, Rusların G.P.U.'suna benzer gizli Nasyonal Sosyalist teşkilâtı keşfedildi. Bu teşkilâtın ismi "Nasyonal Sosyalist Çekası" idi. Bu teşkilâtın varlığı, 9 Nisan tarihinde, Münih polisinin takibata girişmesiyle resmen tahakkuk etti.

Nasyonal Sosyalist Partisi üyelerinden on bir kişiye, diğer partilerin başkanlarından birkaç kişinin temizlenmesini teklif eden ve bunun için para vaad eden Münih'in herkesçe tanınan sanayicilerinden bir kişi tutuklandı. Bundan başka beş kişi daha yakalandı.

Doğru malûmat elde eden yerlerde, suçlular arasında bulunan Hitlerci kişilerin isimleri ağızdan ağıza dolaşıyordu. Doktor Bell'in ismi de bu suçlularla birlikte anılıyordu. Soruşturma açıldı. Ve Doktor Bell'in Bolşevik aleyhtarı Gürcüler ve sahte para meselelerinde önemli rol oynadığı anlaşıldı. Doktor Bell o sırada, Nazi Çekası'nın pençesine düşmemek için Berlin'e kaçmıştı.

Doktor Bell'i 1932 yazında Berlin'de görmüştüm. Hep heyecan, korku, endişe içinde yaşayan, bitkin bir adam halinde idi. İngiltere'ye kaçmak istiyordu. Fakat patronu artık onu silkip atmıştı. Çünkü, Hitler'in dostu olan Doktor Bell'in, Deterding'in adamı olduğu herkes tarafından biliniyordu. Deterding, Doktor Bell'i, Hitler'in dostu olması hasebiyle yanında bulunduruyordu. Doktor Bell, Nazilerin gözünden düşünce, artık Deterding için de bir önemi kalmamıştı. Tam da bu sırada Doktor Bell büyük bir suç işledi. Sadece kendisinin vâkıf olduğu bazı olayları ifşa etti. Bu olayları ifşa etmek ve Deterding için olduğu kadar Naziler için de tehlikeli olan olayları açığa vurmakla kendisine hamiler bulacağını zannetti. Hatta bazı önemli makamlara mektuplar bile yazdı. Ve bu önemli belgelerin altını imzalarken, bizzat kendi idam fermanını imzalamış oldu.

Almanya'nın yeni başkanının ilk yaptığı şeylerden biri, Deterding'in adamı olan hain Bell'in idamı oldu. Nazi Çekacıları, Avusturya'ya iltica eden firariyi aramaya başladılar.

Xavier de Hauteloque, Doktor Bell'in akıbetinden ayrıntılı bir şekilde söz etmiştir. Nazi başkanlarından birkaçının dostu ve büyük bir yazar olan Xavier'in naklettiği bu olayların doğruluğundan şüphe edilemez. Xavier, yaşananları şöyle anlatıyor:

3 Nisan 1933 gecesi Rosenheim civarında Avusturya sınırına üç otomobil geldi. Birinci ve ikinci otomobillerde, geri dönüş yolunu korumakla görevli, kırmızı armalı, siyah gömlekli sivil adamlar vardı. Diğerleri üçüncü arabada ve üç kişi idiler. Bunlardan ince, uzun, solgun yüzlü, çok genç olanı Avusturya gümrük memurlarına, Münih siyasal polisinin bir belgesini gösterdi. Yanında, kasketinin üstüne bir ölü kafası işlenmiş, siyah gömlekli biri oturuyordu. Koyu renkli deri bir palto giymiş, uzun çizmeli, bıyıklarının takma olduğu ilk bakışta anlaşılan garip tavırlı üçüncü şahıs ise katillerin lideriydi.

Bu üç otomobil, Plattel otelinin önünde durdu, içindekilerin hepsi otel lobisine girdiler. Kırmızı şarap içtiler. Sonra otel sahibi kadının gözü önünde telefon tellerini kestiler. Otelci kadın korkmaya başlamıştı.

Kadıncağız hizmetçilerine; "Ben bir cinayet seziyorum." diyor, fakat işin içyüzünü anlamakta güçlük çekiyordu. Hepsi korkudan tir tir titriyorlardı. Şaşkın bir halde, yerlerinden kımıldamaya cesaret edemiyorlardı.

Kırmızı armalılarla sivillerden biri merdivenden çıktılar ve Doktor Bell ile dostlarından bir Alman binbaşısının oturdukları odaya girdiler.

– Bell, dediler, seni otomobilimize alıp Almanya'ya götüreceğiz. Münih siyasal polisi seninle görüşmek istiyor. Red mi ediyorsun?

Bell ve arkadaşı, duvara yaslanmışlardı. Kapı açıldı. Uzun çizmeli adam, meşin paltosu ile, bir tabut gibi siyah ve kaskatı

bir halde, içeri girdi. Tek kelime etmeden rovelverini doğrulttu. Bir atış poligonunda silâh atar gibi sakin ve rahat bir şekilde, altı el ateş etti. Doktor Bell, göğsünden beş kurşunla yaralanarak şimşek çarpmış gibi yere yığıldı. Arkadaşı olan binbaşının kafasının sağ tarafına, uyarı mahiyetinde bir kurşun sıktılar.

Katiller merdivenlerden hızlıca indiler ve otomobillerine bindiler. Avusturya sınırındaki kulübenin önünde durdular. Bavyera siyasal polis memuru pasaportunu gösterdi. Solgun yüzünde yayvan bir sırıtışla; "Rosenheim ormanındaki Plattel otelinde bir olay oldu galiba!" dedi. "Önemli bir şey değil, Münih gizli polisi bütün sorumluluğu üzerine alıyor."

Bu sözü soyleyerek otomobiline bindi. Avusturya gümrükçüleri, otomobilleri durdurmaya boş yere uğraştılar, onları dinleyen olmadı. Gümrük memurları otomobillerin tekerleklerine ateş ettiler. Fakat yalnız meşin paltolu adamın bulunduğu otomobilin plakasını alabildiler: 11/A.6043. Yapılan soruşturma neticesinde, otomobilin resmî bir Alman otomobili olduğu anlaşıldı.

Artık Deterding'in adamı ifşaatta bulunamayacaktı.

Bu cinayetten sonra Hitler'in partisi, İngiliz petrolcülerinin etkisi altında kalmayacak kadar büyümüş ve güçlenmişti. Deterding'in parasının, zafer zamanında hiçbir değeri yoktu. Şimdi Nazi orduları Deterding'in nazarında beyaz Rus orduları kadar değersizdi.

Rapallo anlaşmaları feshedilemedi. Hitler Almanyası, diğer hükûmetler gibi Sovyetlerle çalışıyordu.

Talih, Deterding'den yüz çevirmeye başlamıştı.

Wall Street'in Moskova ile Birleşmesi

Petrol piyasasının görünürdeki durgunluğu beş sene, yani 1932'ye kadar sürdü. 1931 ve 1932 senelerinde Royal Dutch çok para kaybetti.

Deterding artık, eskisi kadar çeviklik gösteremiyordu. Rockefeller'in aksine, işi gençlere bırakmıyor, çalışmaya devam ediyordu. Londra'daki şahane konağında, Ascot civarındaki yazlığında, Almanya'daki malikânesinde, her yerde, daima çalışıyordu. Fakat eskisi kadar güçlü değildi, para kaybediyordu. Amerikalılar, Ruslarla birleşmek için zamanın uygun olduğunu düşündüler.

Bu beş sene zarfında Amerikalılar, petrol sahalarının düzenlenmesi hususunda Ruslara yardım ettiler.

Komiser Sulinof Yoldaş, Standard Oil'in büyük ölçekte ortak olduğu önemli bir şirket olan Kuzey Amerika demiryolu şirketinin müdürü doktor Booth ile bir anlaşma imzalamıştı. Bu şirket, Grozni petrol sahalarında, Hazar denizine ve Batum'a giden elektrikli askerî trenlerin çalışacağı demiryolları inşa etti. Bundan başka Bakü hölgesinde de demiryolları yaptı. Ve Amerikalılar, Batum limanında 200 tane koca koca yeni sarnıç inşa ettiler.

Rus petrolü, yakında dünya piyasasında üçüncü sırayı alacaktır. Einhorn ve adamları, Standard Oil'in 1920 yılında kurduğu özel gizli servis ile el ele çalışmaktadır. Wall Steet ve Kremlin, siyaseti kısmen unutarak el birliğiyle İngiltere'ye hücum ediyorlar.

Bunun üzerine petrol savaşı bir defa daha patlak verdi. İngiltere o kadar önemli paralar harcadıktan, o kadar çalıştıktan ve o kadar insan hayatı feda ettikten sonra, 1933 yılında yine 1927'deki durumuna gerilemiş, Standard Oil aleyhindeki vahşi mücadele devresini yeniden yaşamaya başlamıştı.

Bugün İran'ın, Anglo Persian ile olan mukaveleyi iptal etiği ve yeraltı kaynaklarından bir kısmını Amerika'ya verdiği gün geçtikçe daha büyük bir açıklıkla ortaya çıkıyor. Ve şimdi artık cumhurbaşkanlığı mevkiinde olan Hughes ve Standard Oil'in rakibi Hoover değil, Roosvelt'tir ve Standard'ı, planlarını uygulamaya koymaktan hiç kimse alıkoyamaz.

Bilâkis 1933, Standard Oil için, ilerde güzel bir hatıra olarak anılacak bir refah ve genişleme zamanı ve yeni bir siyasi güç elde ettiği sene olmuştur.

* * *

Roosvelt henüz cumhurbaşkanı seçilmişti ki Morgan rezaleti patlak verdi. Bütün dünyada şöhret kazanmış olan bu isimler duyulduğu zaman; bu rezalete bulaşmış kişilerin neden halen himaye edildikleri, senelerce, özellikle de Hoover'in zamanında himaye gördükleri halde neden şimdi birdenbire bu bankacıya hücum edildiği sorusu akla geliyor.

Çünkü, ihtiyar Rockefeller'le Morgan çok sıkı bir işbirliği içine girmişlerdi. Morgan Bankası, her tarafta Standard Oil'in menfaatlerini savunmuştu. Fakat 1913 senesinde babasının ölümünden sonra büyük oğlu John Pierpont Morgan, fazla hırslandı. Standard Oil'den yüksek miktarda hisse istemeye başladı. Rockefeller'le Standard Oil'in başkanı Aldwich; Rocke-

feller'in oğlunun kayınpederinin bankası olan Chase Bank ile Equitable Trust ve Interstate Trust bankalarını birleştirdiler. Böylelikle altı milyar dolarlık servete sahip bir banka kurdular. Bu muazzam bankanın kontrolü altındaki paraların tamamı yaklaşık bin iki yüz milyar franktı. Halbuki bütün dünya hububat, patates ve pirinç mahsulünün değeri yüz kırk milyar franktan ibarettir. Rockefellerler, tehlikeli bir rakip haline gelince, Morgan onlarla mücadele etmeye başladı. Fakat açıktan açığa değil. Her iki taraf da dış politikada elbirliği ile çalışmak gerekliliğini biliyorlardı.

Rockefeller, biliyordu ki, Morgan Bank ve mensuplarının (yani 2456 meclisi idare üyeliğini bünyesinde toplayan ve yaklaşık 160 milyar franga sahip bulunan 167 kişinin) Mellon, Morrow ve Hoover gibi nüfuzlu dostları vardır.

Amerika'da Rockefeller ve Morgan'ın arası soğuk olmakla beraber Paris'te Morgan, Standard ile birleşmiş olan Paris ve Felemenk bankası ile birlikte çalışıyordu. Morgan, böylelikle (petrolcülerin Primo de Rivera'ya karşı açtıkları mücadele neticesinde aşağı düşen) pesetanın değerinin sabitlendirilmesi hususunda İspanyolların ricası üzerine 1931 senesinde, Rockefeller'in çıkarlarını İspanyollara yüklemişti.

Böylece Morgan ve Standard Oil, uluslararası büyük işlerde elbirliği ile çalışıyorlardı. Fakat sadece mecbur oldukları için!

Önüne çıkan ilk fırsatta Standard, can sıkıcı ortağına karşı tavır aldı. Bu, 1933 senesinde Roosvelt cumhurbaşkanı seçildiği zaman oldu. Chase Bank uzun zamandan beri Morgan ve dostları aleyhinde birtakım işler tertip etmekle beraber, hükûmetten yardım alamıyordu. Fakat şimdi durum değişmişti. Morgan egemen konumunu kaybetmişti. Piyasaya hükmetme sırası geçici olarak, Chase Bank'la ve Standard Oil'e gelmişti. Bu durumdan faydalanmakta gecikmediler.

1933 tarihi, Standard Oil için hatırda tutulacak bir tarihtir. Morgan, piyasadaki etkinliğini kaybedince, Standard ve Chase

Bank, doların değerini düşürmek için ellerinden geleni yapmaya başladılar.

Bu, sadece Amerika'yı ilgilendiren bir iş değildi. Doların arkasından florinin kıymetini düşürmeyi de tasarlıyorlar, diğer paraların florini takip edeceğini düşünüyorlardı.

Standard için, Amerikan dolarının değerinin düşürülmesi önemli bir işti. Standard düşük bir para olan doların üzerinden satış yapıyor, Deterding, kuvvetli bir para olan florinin üzerinden satıyordu.

Neticede Amerika fiyatları, İngiliz-Hollanda fiyatlarına nazaran düşüktü. Dolar düştüğü oranda bu fiyat da ucuzlayacaktı. Buna karşın Felemenk grubu, en basit yöntemi, yani florinin değerini düşürme çaresini uygulamaya karar verdi. Bunun, sadece kendi kurumtu ve tahminim olduğu zannedilmesin. Son hissedarlar toplantılarından birinde, şirketin nüfuzlu kişilerinden biri, florini düşürmek için ortam hazırlama fikrini ileri sürmüş ve bu fikri savunmuştur. Bu fikir herhalde büyük hissedarlardan bir diğeri tarafından reddedilmiş olacak ki gerçekleşme fırsatı bulamadı. Bu fikri ileri sürmekten çekinmemeleri de önemli bir şeydir.

Bu ilk hücumu, emin olunuz ki, daha başka hücumlar takip edecektir. Amerikalılar, bu politikalar sayesinde başarılı olacaklarından ve dünya üzerindeki ticaret kurumlarının, doların sebep olduğu düşüşe karşı direnemeyeceklerinden emindirler.

Para düşüklüğü, petrol fiyatları, menfaatler ve ihtimaller hepsi şöyle dursun, şayet Rockefeller kazanmakta devam eder ve Deterding florinin değerini düşürmek suretiyle zarara girmezse, milyonlarca insan, para düşüklüğü denilen o acıyı bir kere daha tatmış olacaklardır. Bir kere daha milyonlarca insanın hayatı dayanılmaz bir didinme halini alacak, milyonlarca insan yiyecek ekmek bulamayacak, bugün satın aldıkları şeyin dörtte birini satın almak için yarın kendilerinde güç-kuvvet bulamayacaklardır.

Bir avuç insan, aralarında anlaşamıyorlar diye, binlerce facia doğacak!

1921'de dünyayı yeniden uçuruma sürükleyen, yeni bir savaşa doğru yaklaştıran siyaset 1933'de tekrar uygulamaya konuldu.

1 Eylül 1933'de, Washington'da deniz müsteşarı Mösyö Swanson 37 adet savaş gemisinin inşasına dair bir sözleşme imzalarken şöyle demişti: "Ümit ederim ki bu gemiler, dünyada eşi bulunmayan bir deniz kuvvetinin başlangıcını oluşturacaktır. Cumhurbaşkanı Roosvelt'in sayesinde kuvvetli bir deniz kuvveti oluşturacağız ve böylelikle inşaat tezgâhlarına da iş çıkacaktır." Evet gemi tezgâhlarına ve mezar kazıcılarına!

İşte yine Standard'ın politikasıyla, Amerika hükûmetinin politikasının aynı olduğuna dair bir örnek! Daha doğrusu, Washington, bir kere daha, Standard Oil'in arzusuna boyun eğmiştir diyebiliriz.

* * *

Silâh yarışı tekrar başlıyor, denizlere hâkimiyet vadisinde mücadele devam ediyordu.

Standard Oil yeniden Sovyetlerle ve coğrafî konumu itibariyle İran üzerinde büyük bir nüfuz elde eden Rusya'nın en mahir casusu Einhorn ile birleşti. Ve Deterding ile uzlaşma bir defa daha uzak bir ihtimal halini aldı. Tekrar her tarafta, Amerikalı petrolcüler, Standard Oil ve Sinclair'in adamları dolaşmaya başladılar.

Harry Sinclair! Bu adam bundan on sene önce birdenbire Boğaziçi sahillerinde belirerek, beyaz Ruslardan sekiz bin göçmen topladı. Ve bunları, savaş sırasında kaybettiği imtiyazları geri almak hususunda bir ordu halinde kullanmak istedi. Bu adam, üç defa milyoner olmuş, üç defa iflâs etmişti. Anası babası zengin kimseler olmakla beraber, onlardan kalan muazzam mirası kumarda kaybettiği için, ilk mesleği gazete dağıtıcı-

lığı olmuştur. Eczacılık fakültesinde eğitim gördü. Buğday spekülâsyonları yaptı, büyük bir servet kazandı. Ve hemen kaybetti. Petrol işlerine girişti, bizzat petrol kuyuları kazdı. 1919 senesinde, on değişik yerde petrol arazisine sahip bulunuyordu.

Bu arada, eski nişanlısı ve buğday işlerindeki eski ortağının kızı Mary Leiter, İngiltere'nin petrol hakimiyeti için başarılı bir mücadele örneği sergilemiş olan Lord Curzon'la evlenmişti. Ve Deterding'in dostu, Sinclair'in düşmanı olan bu Lord Curzon, Hindistan Krallığına vekil olarak atandı!

Sinclair bir defa daha iflâs etti. Kendisini teselli etmek ve Balkanlarda unutulmaz hatıralar bırakan asker toplama hususundaki çalışmalarını mükâfatlandırmak için, 1922'de, Arnavutluk tahtını kendisine teklif ettiler. Bu teklif gayet ciddi idi. Çünkü Arnavutluk, kendi arazisi dahilinde petrol mevcut olduğunu görerek, bu benzin devrinde bu işin erbabı olan bir kimsenin kral olmasını arzu ediyordu.

Sinclair'in, Amerika Birleşik Devletleri'nin himayesi altında Arnavutluk Kralı olması, İngilizlerin hayati noktası olan Süveyş kanalı üzerinde ve Irak ile İran petrol arazisi üzerinde gayet faydalı olacaktı.

Fakat Sinclair, büyük ölçekteki işlerinden fırsat bulamadığı için bu fikirden vazgeçti. Standard ve Rockefeller'le mücadeleye girişti. Ve nihayet, milyonluk bir spekülasyon neticesinde üç ay hapse tıkıldı. Acaba Sinclair artık mahvolmuş bir adam mıydı? Asla! Çünkü Sinclair'in adamları İran'da bulunuyor; Einhorn ve onun adamlarıyla güzel güzel geçiniyorlardı.

* * *

İhtiyar D'Arcy'nin zamanından beri yarım asır geçti. Fakat petrolün bu ilk devirlerinden beri işin temelinde hiçbir değişiklik olmadı. Geleceğin en büyük tehlikesini teşkil eden petrol varlığının tükenmesine ancak iş birliği ile engel olma imkânı varken vahşi mücadelelerden hâlâ vazgeçilmiyor.

Bu mücadelede her şey akla ve mantığa uygundur. Her şey sebep-sonuç ilişkisi içinde ilerlemektedir. Petrol savaşı da, diğer savaşlar gibi büyük bir yıkımla sonuçlanmaktadır. Fakat petrol savaşlarında bazen öfke ve kudurganlık o raddeye geliyor ki, en sağlam sinirlerin bile tahammülünü aşıyor.

Deterding, Teagle, Rockefeller.. isimleri ne olursa olsun asrımızın en güçlü fatihleri(!) olarak kabul gören bu adamlar da sonuçta insandır. Hepsinde sinir vardır. Hatta bazen kalp, arzu ve ümit vardır.

Bu hisler bazen öyle bir hale geliyor ki, Deterding'in sevdiği kadının çektiği acılar, Deterding'in, o kadının düşmanlarından nefret etmesine ve Sovyetlere karşı, işinin gerektirdiği rekabeti aşan bir kin beslemesine neden oluyor. Deterding yalnız beyniyle değil, biraz da kalbi ve kanıyla hareket ettiği için, bu işte çok kaybetmiştir. Bazen de bu büyük adamlar, olmadık paniklere kapılıyorlar. Bu büyük nüfuz sahibi insanların içine düştükleri endişe çukuru onların panikleyerek yanlış hareket etmesine neden olabiliyor.

Deterdingler ve Rockefellerler, dünyada herkesten fazla nüfuz sahibidirler. Bir gece içinde, büyük bir gazetenin, bir gün önceki ismini ve şeflerini bir günde tarihe gömme gücüne sahiptirler. Milyonlarca küçük tasarruf sahibini zengin edebilirler yahut kuru ekmeğe muhtaç bırakabilirler. Hükûmetler idare edebilirler. O hükûmetler ki, günün birinde petrol gibi özel bir yere sahip malları eline almak ve bu dev yapılı kartelleri ortadan kaldırmak istedikleri takdirde kazanacakları şey cansız bir malzemeden ibaret olacaktır. Böyle bir girişimin sonucunda bu hükûmetler, ne zekâlarından, ne de tecrübelerden istifade edemeyecekler, bu karmakarışık makinenin nasıl işlediğini bir türlü anlayamayacaklardır.

Evet Rockefellerler ve Deterdingler dünyanın hâkimidirler. Fakat onlar da bizim gibi etten ve kemikten yaratılmışlardır ve bazen korkuya düştükleri de vâkidir. Her zaman serbest hareket edemedikleri gibi, ara sıra da yanılırlar.

Şu farkla ki onların yaptıkları hatalar, dünyayı bir uçuruma sürükleyebilir. Ve onlar, milyonlarca insanın hayatını mahvetme gücüne sahiptirler.

Bugünkü bilim adamları, Sodom ve Gomore'nin harap oluşunun bir petrol yangınından, bugün Lut gölünün bulunduğu mevkideki yeraltı petrol madenlerinin tutuşmasından ileri geldiğini iddia ettikten sonra bu iddiayı ispat etmişlerdir.

İncil'de Hazreti İbrahim'in "Muazzam bir fırından çıkar gibi yerden alevlerin ve dumanların çıktığını..." gördüğü yazılıdır.

Ve yine İncil'de Yordan ovasında "bitüm kuyuları" olduğu da zikredilmektedir. Bugün biliyoruz ki, bu kuyulardan biri o zaman tutuşmuş, Sodom ve Gomore'yi bir petrol seli kaplamış, ateş yeraltı bölgelerine, üstü ince ve verimli bir toprak tabakasıyla kaplı bu koskoca petrol tarlasına sirayet etmiş ve Sodom ve Gomore ateş içinde mahvolmuştur. Artık toprakta açılan bu büyük çukurda petrol kalmayınca Yordan nehrinin suları buraya dolmuştur. Lût gölü bu şekilde oluşmuştur. Bugün bile Lût gölünün sularında, yeryüzü derinliklerinde daima petrolle birlikte bulunan bitüm, kükürt ve tuz karışıktır.

Bilim adamları ve jeoloji mühendisleri, mukaddes kitapların zikrettiği ve birçok kimsenin efsane olarak nitelendirdiği âfetin, hakikaten gerçekleşmiş olduğunu bu şekilde ispatlamışlardır.

Acaba yarının bilim adamları, Sodom ve Gomore'yi mahveden âfetten daha korkunç bir âfetin; milyonlarca insan hayatına mâl olacak, dünyanın yarısını ateşe verecek bir petrol felâketinin gerçekliğini ispat etmek mecburiyetinde kalacaklar mı?!... Acaba geleceğin dünya savaşı, petrol yüzünden mi çıkacak?!... Bu savaş; alevsiz, fakat tutuşmuş bir petrol madeninden daha fazla öldürücü bir petrol yangını halinde mi patlak verecek?...

Acaba bilim adamları, bugün birçok kimse tarafından komplo teorisi olarak nitelendirilen durumun, acı bir gerçek olduğunu ispat edecekler mi?

Hızlı davranılmayacak olursa Standard Oil ve Royal

Dutch'un adamları, bir petrol savaşı çıkarmakta gecikmeyeceklerdir. Belki de istemeyerek! Fakat bu, petrol savaşı uğrunda can verenlerden bir tek kişiyi bile diriltemez ve dünyaya nizam veremez.

John D. Rockefeller bugün bir ihtiyardır. Deterding de yaşlı bir adamdır.

Acaba bu adamlar hayatları boyunca, savaş ve imha usullerinden başka hiçbir şey öğrenmemişler midir?!...

John D. Rockefeller ile Söyleşi

1931 senesinde ihtiyar Rockefeller'i ziyaret etme şansı buldum. Rockefeller beni ormanlarıyla ve kendisinin yerleştirttiği org ile şöhret kazanmış olan Pokantik'deki malikânesinde kabul etti. Benimle birlikte aynı zamanda dünyanın en meşhur org çalgıcısını da davet etmişti. Çünkü Rockefeller, bir musiki amatörüdür. 1939'da kutlamayı ümit ettiği yüzüncü yaş gününde bulunduracağı küçük bir orkestrayı bizzat idare etmek en büyük arzusudur. Özellikle eski melodilerden hoşlanmaktadır ve en sevdiği şarkı "Tatlı gece, kutlu gece" diye başlayan Noel şarkısıdır.

Bu da gayet doğaldır. Çünkü Rockefeller, 1860 yılında köşebaşı bakkallığı yaptığı sıralarda Cleveland'da bir kasaba kilisesinin elbise muhafızıydı. Ve bugüne kadar da bu kilisenin çok faal bir üyesi olarak kalmıştır. Standard Oil'in başkan yardımcısı ve Rockefeller'in iş arkadaşı olan Archbold ise Methodist kilisesinde rahip yardımcısıydı.

* * *

Rockefeller bana bahçesini gezdirirken ve birkaç sene önce

kızlarından birisi için Noel hediyesi olmak üzere özel olarak yaptırdığı havuzu gösterirken bir yandan da konuşuyoruz, eski devirlerden bahsediyoruz.

Havuzu hediye ettiği kızı buz pateni yapmak istiyormuş, hemen bir göl yapmışlar. Ve kolayca donması için gölü fazla derin kazmamışlar. Dondurucu rüzgârdan korumak için de uzak yerlerden getirdikleri ağaçları gölün etrafına dikmişler.

Rockefeller anlatıyor ve 1870 senesinin ne kadar uzak bir mazi olduğunu hatırlıyor. O tarihte "Rockefeller, Andreres ve Flager" adına kurulmuş küçük bir şirket, o zaman mevcut olan bir iki ufak petrol arıtma tesisini büyütmüş ve daha sonraları bu şirketlerden birinin ismini alarak faaliyetine devam etmişti. Bu şirketin ismi "The Standard Oil of Ohio" idi. Fakat işin temelinde bir değişiklik yoktu. Bu şirketin sermayesi bir milyon dolardı. Rockefeller'in sermayesi ise 1865'de babasından yüzde on bir faizle borç aldığı 5.000 dolardan ibaretti.

O tarihten sonra, şimdi benimle konuşan ihtiyar, boru hatları tesis etmek gibi dahice bir fikiri uygulamaya koydu. Bu fikir sayesinde, masrafı azalttı. Böylelikle nakliyatta kontrolü ve şirketin büyümesini sağladı.

1870 senesinde günde ancak 600 fıçı petrol işleyen Standard Oil, o tarihten beri sermayesini bine katlamış ve en sonunda bu sermayeyi bir milyar dolara çıkarmıştır. Standard Oil'in işlediği ve naklettiği petrol miktarı günde iki yüz milyon fıçıyı bulmuştur. Bir milyar sermaye! Bu rakam, şirketin kuruluşundan tam elli sene sonra yani 1920'de resmen ilân edilen miktardır. O zamandan beri bu sermaye, bir milyar 700 milyona, daha sonra iki milyar 346 milyona ulaşmıştır.

Standard Oil'in 1920 senesinde bizzat ilân ettiği yıllık kâr miktarı, sermayesine eşitti, yani bir milyar dolardı. O devirde bu 20 milyar frank eder ki, on iki ay hesabıyla günde yetmiş milyon frank demektir.

Rockefeller'e bu büyük serveti nasıl elde ettiğini sordum.

"Sebat, devamlı bir çalışma, temiz bir düşünce, tasarruf ve soğukkanlılık, işte başarımın sırrı..." cevabını verdi.

Acaba hepsi bu kadar mı?

Bu adam petrol işiyle alâkadar olup da parasını yanına alarak at arabası biletini cebine koyduğu (o tarihte at arabasıyla seyahat edilirdi), Ohio'daki iki yüz elli tane küçük petrol tüccarını teker teker ziyaret ederek, artık kıskançlıklara, mücadelelere ve rekabete bir son verilerek birleşilmesini tavsiye ettiği ve bir petrolcüler karteli kurmaya yönelik girişimlerde bulunduğu zamandan beri bu pis kokulu petrol her yerde aranan bir madde haline gelmiştir.

1919'da Henry Berenger "Petrol kimde ise imparator o olacaktır." demişti.

Deterding'in yardımcısı Sir Eliot Alves de; "Petrol yokluğu karşısında, ne ordular, ne deniz kuvvetleri, ne para, ne de bütün bir millet kitlesi hiçbir anlam ifade etmeyecektir." diyor.

Evet ağır petrol denizlere; hafif benzin havalara, benzin ve yakılmaya mahsus petrol de karalara hakimdir. Altından daha kıymetli ve güçlü olan bu ham maddeye bağlı, akıllara durgunluk verecek meblağdaki para ise bütün dünyaya hükmetmektedir.

Yine Berenger "Petrol iaşesi işini tamamen eline alabilecek olan millet, dünyanın diğer milletlerindeki milyarların devamlı kendisine doğru aktığını görecektir. Diğer milletlerin gemileri, işleyebilmek için onun petrolünden yardım istemeye mecbur olacaklardır. Petrolü ele geçiren milletin, bütün dünya deniz ticaretini eline alması için sarnıçlı gemilerden oluşan bir filo imal etmesi yeterlidir." demişti.

İşte şimdi refakatinde Pokantik'deki bahçesinde dolaştığım adam, bu evrensel gücün en büyük mimarlarından ve sahiplerinden biridir.

"Bazı kişiler benim bıkmadan usanmadan, sabahtan akşa-

ma kadar durmadan çalıştığımı, yaz kış dinlenmek nedir bilmez bir adam olduğumu zannederler" diyor ve devam ediyor:

"Halbuki, elli yaşından sonra uzun aralıklarla istirahate çekildim. Ve bu istirahatimi ağaç dikmek, yeni bahçeler tanzim etmek ve ailemin arasında hayattan nasibimi almakla geçirdim. Hiçbir zaman bütün zihnimi ve bütün hayatımı işlerime hasretmiş değilim. Kilisenin Pazar okulları ve diğer hayır işleri ile meşgul olmak için, zamana ihtiyacım var. Bazen beni ziyarete gelen birçok tüccar tanırım ki, işlerine akıl erdiremem. Tamamıyla işlerinin tesiri altında kalmışlardır ve yaşadıkları hayat, insan olmanın gereklerinden uzak, sıkıcı bir hayattır."

Eve girdik, içeride bizi milyarderin hayattaki üç kızından biri olan Miss Edith bekliyordu. Profesör Freud'un öğrencisi olan Miss Edith Rockefeller, Zürih'de psikanaliz eğitimi gördükten sonra Harvester ailesinin milyarlarıyla evlenmiştir. Radio City'nin patronu ve ailesinin milyarlarını idare eden genç Rockefeller'in dört oğlundan ikisi de oradalardı. Biri yirmi iki, diğeri yirmi dört yaşında olan bu delikanlılar, tıpkı babaları gibi prensip sahibi ve iş hayatından fazla heyecan duymayan kimselerdi.

1901'de Chase Bank'ın direktörünün kızıyla evlendiği zaman, evde şarap içilmesini yasaklayan babaları gibi onlar da alkol kullanmıyorlar. Bütün Rockefeller ailesi, içki yasağından yirmi yıl öncesine kadar esasen sudan başka bir şey içmezmiş.

"Hiçbir zaman bütün zihnimi ve bütün hayatımı işlerime hasretmiş değilim." sözünün, modern iş adamı tipini ilk yaratan bu adamın ağzından çıkışı insana garip geliyor.

Dünyanın ilk karteli olan Standard Oil'i kurma fikrinin kendisine nereden geldiğini Rockefeller'e sordum.

"Aslında bu birleşme fikri bizden çıkmış değildir. Western telegraf şirketi bazı küçük telgraf hatlarını satın almış ve kendi şirketleri bünyesine katarak bu işe başlamışlardır" dedi ve sözlerine şöyle devam etti:

"Standard Oil bir fikir mahsulü olmaktan ziyade buna benzer bir ihtiyaçtan doğmuştur. O tarihte bütün petrol tesisleri iflâsa mahkûmdu. Çünkü rakip tarafın fiyatları daima maliyet fiyatından aşağıdaydı. Bir sene boyunca hiçbir rakibe, kendisiyle rahatça tartışıp tartışamayacağımızı soracağım güne kadar tek kelime söylemedim. O gün gelince, bu rakiple, iki saat mücadele ettik ve nihayet petrol işinin bu şekilde devam edemeyeceğine o da benim kadar kanaat getirdi ve ürettiği petrolü bize oldukça makul bir fiyatla satmaya başladı."

Rockefeller'e şu soruyu sordum:

– Petrol satın almak için parayı nereden buldunuz?

"Büyük bir kredi olarak ilk defa bir bankadan 10.000 dolar aldım. Bu para o tarihte büyük bir meblâğdı. Bankanın müdürü, hayatımı ve para tasarrufu hakkındaki fikirlerimi bildiği için bana bu parayı verdi. O zaman bir kredi istenmeden önce, insanın iyi bir nam sahibi olması gerekiyordu. Bugün ise, alınan kredi sayesinde nam sahibi olunuyor.

Bundan sonra mal aldığım zaman, daima şu soruyu sorardım: 'Parayı mı tercih edersiniz, yoksa Standard Oil hisse senetlerini mi?' Bunu söylerken, derhal çek defterini açıyordum. Ve daima hisse senedi almayı tercih ediyorlardı.

Daha sonra, imkânlarımızı ve paramızı daha uygun şekillerde kullanabilmek ve şirketi geliştirmek için karteli büyütmek zorunda kaldım. Sermayemiz beş milyondu ve bundan çok daha yüksek miktarlarda iş yapma imkânına sahiptik.

Sermayemizi on yedi milyona çıkardık ve paramız daha fazla semere verdi. Bu hususta tatbik ettiğimiz basit prensip şuydu: En ucuz fiyatla en güzel malı satmak."

İhtiyar Rockefeller bu sözleri gayet kayıtsız bir eda ile anlatırken bir yandan da elindeki golf topunu fırlatmaya hazırlanıyordu.

Fakat, Rockefeller, karteller aleyhindeki kanuna rağmen,

kendi çıkarlarını demiryolu krallarının çıkarlarıyla birleştirmek suretiyle şirketinin nasıl karşısında durulmaz bir cereyan oluşturduğunu anlatmıyordu.

Rockefeller, demiryolu krallarını Standard'a hissedar yapmak suretiyle, bütün rakiplerini mahveden gizli fiyat tarifeleri elde etmişti. Louisville ile Nashville arasındaki hat üzerinde demiryolu şirketi, Standard'ın rakiplerine %87 ile %333 arasında değişen bir fiyat zammı uyguluyordu. Çinçinati-New Orleans hattında bu fiyat zammı %63 ilâ %267 oranında Saint Louis ve Sauthern hattında %82 ilâ %267 oranında idi. Bu rakamlar federal komisyonun resmî rakamlarıydı. Rockefeller'e sordum:

– Eğer size mal satanlardan birisi, hisse senedi yerine mal bedelini nakden istese ne yapardınız?

"Borç alma imkânını her zaman bulurduk. Piyasada tanınmıştık, bankerlerden kredi almanın yolunu öğrenmiştik."

1907 senesinde, Standard Oil, demiryolu kralları ile yaptığı dalavereler ve karteller hakkındaki kanuna çok defa aykırı davranması nedeniyle 29 milyon dolar para cezasına mahkûm olmuştu. Tabii ki yüksek mahkeme, hükmü reddetti.

Rockefeller:

"O zamanki mücadeleleri şimdi hatırlayamıyorum ve bunları unuttuğum için de memnunum. Fakat sizce mümkün müdür ki, gücünü, işbirliği içinde olduğu en olağanüstü kabiliyetlere sahip kişilerden alan şirketimiz, kanuna aykırı yollara başvurarak yaşayabilmiş olsun? Standard Oil, hiçbir zaman benim şahsi kuruluşum olmadı. Ben daima karakter sahibi kimselerle birlikte çalıştım. Belki bir insan yalnız başına suç işleyebilir. Fakat kalabalıkken buna imkân yoktur. Bazen bir teklif hakkında, haftalarca aramızda mücadele ettiğimiz olurdu. Fakat sonunda anlaşırdık."

Rockefeller'in, dürüst ve erdemli bir şirket imajı çizmeye çalışan bu sözlerine inanamayacağım için gerçekten üzgünüm.

Rockefeller'in bana söylediklerinin tamamen aksini ispat edecek ortada birçok belge ve birçok iş vardır.

Rockefeller, bana "Geçen mücadele senelerini unuttum." demişti. Belki, kendisi unuttu. Fakat bunları unutmayan nice insan vardır. Standard Oil'in politika diktatörlüğü acaba nelere mâl olmuştur?

Bu soruya cevap verirken, ilk akla gelen Başkan Harding'dir. Bu diktatörlük, zannederim ki, Harding'in de diğerleri gibi hayatına mâl oldu.

Petrol Savaşına Karışan İki Politikacı

Senato üyelerinden Warren Gamalial Harding, tıpkı Standard Oil gibi Cleveland'da doğmuş ve Amerika'nın 30. başkanlığına, Cumhuriyetçilerin daima masrafını karşılayan Rockefeller'in parasıyla getirilmişti. Ve 1920'den beri Harding, Standard'ın işlerini yürütmektedir. Amerika hükûmeti hiçbir devirde, petrolcülerin elinde bu derece alet olmamıştı. Harding, Standard'ın direktörlerinden biri olan Hughes'i, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarlığına tayin etmişti. Amerika diplomasisi, o tarihten itibaren Standard'ın menfaatlerini korumakla görevli özel bir büro haline geldi.

Fakat Harding gitgide, bu kuklalıktan usandı. Kendisinden istenilen işler gitgide tehlikeli bir hal arz etmeye başladı. Harding korkuyordu.

1923 yaz mevsimi başında artık Standard Oil'in başkanlarına karşı koymak için hazırlanmıştı. Fakat geç kalmıştı. Günün birinde, Harding, kimsenin haberi olmadan hükûmet merkezinden kayboldu.

Amerika'nın kuzeyinde biraz dinlenmek maksadıyla, kim-

seye haber vermeden ani olarak Washington'dan ayrıldığı sonradan öğrenildi.

Birkaç gün sonra Cumhurbaşkanı Harding'in kimsenin haberi olmadan, birdenbire öldüğü hakkındaki telgraf haberi, bütün dünyayı hayrete düşürdü.

Harding'i zehirli bir böcek ısırdığını söyleyenler oldu. Bugün ise, bizzat kendi karısı tarafından zehirlendiğini iddia edenler var.

Resmen ileri sürülen sebep, gıda zehirlenmesidir. Sonuç itibariyle petrolcülerin rezaleti, yine bir ceset altına gizlenmişti.

Evet, ihtiyar Rockefeller, herhalde bunlardan haberdar değil! Ya da onun yerine bu işlerle başkaları meşgul oldu. Veya kendi dediği gibi, "Her şeyi unuttu."

Standard Oil'in tarihçesini okumak için başvurulacak tek kaynak, bugün dünyanın hâkimi kesilmiş olan köşebaşı bakkalının binlerce buruşuk dolu çehresi ve derinliğine inilmesi mümkün olmayan soğuk bakışlarıdır. Bir de Deterding'in dosyaları! Cumhurbaşkanı Harding'in garip ve esrarlı ölümü, petrolcülerin itaate alışık adamlarını bekleyen akıbetin bir örneğidir. Petrol savaşının meşhur kurbanlarından olan Primo de Rivera'nın, aynı derecede acı olan sonu da Amerika'nın muazzam petrol kartelleri ile açık açık mücadele etme cüretini gösterenlerin sonunun ne olduğunu ispat eden bir olaydır.

* * *

1927'de Marki Estellas olan Primo de Rivera, İspanya'nın, çok büyük nüfuzlara sahip diktatörüydü. Komünizmi ezmişti, demir gibi bir el ile hükümeti idare etmekle beraber, kendini halka sevdirmeyi başarmıştı.

İspanya maliyesi çok iyi bir konumdaydı. Pesetanın değeri beş franktan fazlaydı.

Her gün yüzlerce vapur, İspanya limanlarından meyve, şa-

rap turfanda mahsuller ve zeytinyağı yükleyerek İngiltere'ye ve Amerika'ya götürüyordu.

Standard ve Deterding'in birkaç gemisi de İspanya'ya petrol getiriyordu.

Primo de Rivera, ülkedeki mahsullerin satışından elde edilen paraların, netice itibariyle hep petrolcülere gitmesine razı olamıyordu.

İstatistikleri inceledi. Ve petrolcülerin İspanya'da büyük servetler kazandıklarını anladı. Bir petrol tekeli kurarak bütün bu serveti petrolcülerin elinden almak, fena olmayacaktı.

O sırada Fransa'da müzakere edilmekte olan tekellerle ilgili bir kanun tasarısını aynen alarak bir petrol tekeli kurdu. Ve bu işi bir şirkete havale ederek, hisse senetlerinin yüzde otuzunu İspanya hükûmetine verdi. Şirketin kârının yüzde onundan başka, ayrıca dörtte biri yine devlete ait olacaktı.

Primo de Rivera, Deterding'e ve Standard Oil'e ait bütün tesislere el attı. Ve İspanya'da stok edilmiş olan bütün petrole el koydu.

Bunların bedeli olmak üzere verilecek para 75 milyon pesetadan ibaretti. Elbette Deterding ile Standard, İspanya piyasasından çekilme niyetinde olmadıkları için bir defa daha birleştiler.

Bu olayı takip eden birkaç ay, petrol fiyatı düştü. Bu düşüş, İspanya'dan başka ülkelerde meydana geldi çünkü İspanya'daki petrol tekelinin elinde yüksek fiyatlarla alınmış büyük bir stok vardı. Petrol her tarafta ucuzlarken İspanya'da fiyat % 20'yi aşan bir yükselme gösteriyordu.

Primo de Rivera, İspanya milletine, tekelin fiyatlar üzerinde hissedilecek derecede bir düşüklük temin edeceğini vaad ettiğinden, bu yükselme halkın hiç hoşuna gitmeyecekti.

Bir gün geldi ki, İspanya'daki tekelin elinde stok mal kalmadı. O zaman, İspanya hükûmeti aleyhine büyük davalar açmış

olan, el koyulan mal bedeli olarak kendilerine verilen 75 milyon peseta yerine 300 milyon peseta isteyen Standard ile Deterding, yani tek başlarına dünyanın bütün sarnıçlı vapurlarını ve bütün petrol üreticilerini ellerinde tutan bu iki şahsiyet, İspanya'ya petrol vermekten kaçındılar.

Bu durum karşısında İspanyollar da, muhtaç oldukları petrolü nereden bulurlarsa oradan almaya mecbur oldular. Ve özellikle, henüz dün Primo de Rivera'nın, "medenî dünya için bir afet" diye nitelendirdiği Sovyetler'den petrol almaya mecbur oldular.

İspanyollara, bundan böyle petrol satmama fikrini ortaya atan Deterding; Primo de Rivera'yı can düşmanı olan Sovyetler'den petrol satın almaya zorlayarak, kendilerinin planlarını bozmak isteyen bu adamın bütün nüfuzunu yok edeceğini ve böylelikle diktatörlüğüne son vereceğini biliyordu.

Sovyetler, İspanyolların parasını alıyor ve bulabildikleri en kötü petrolü gönderiyorlardı. Çünkü İspanyolların, ne bulurlarsa almaya mecbur olduklarını biliyorlardı. İspanya petrol tekelinin sattığı mal gitgide berbatlaşmaya başlamıştı.

Deterding bir yandan bu yüksek politika manevralarını çeviriyor, diğer yandan İspanya gıda maddelerine karşı basın aracılığı ile karalama kampanyaları düzenliyordu. Bu propagandalardan sonra İngiltere kendi dominyonlarının meyvelerini satın almaya başladı. Ve İspanyol meyveleri ile turfanda mahsuller limanlarda çürüdü.

Standard Oil de diğer yandan kendi siyasî nüfuzunu kullanmıştı. Amerika gümrük memurları, Amerika'ya şarap, meyve, sebze ve zeytinyağı getiren İspanyol gemilerinin yük boşaltmasını, durup dururken yasaklamışlardı. Sebep? İspanyol ihracat malları halkın sağlığı için tehlikeli ve bulaşıcı hastalıklara neden olacak kadar kirliymiş!

İngiliz propagandası ile Amerika gümrük idaresinin bu yeni uygulaması, petrolcülerin Primo de Rivera'nın tekeline karşı

açtıkları savaş ile aynı tarihe tesadüf edişi hayli garip olsa gerek!

Diktatör, nüfuzunu; memleket, ticarî konumunu kaybetti. Rockefeller'in büyük oğlunun kayınpederinin ve Dutch'un dostları olan bankerlerin idaresinde bulunan Chase Bank'ın yardımıyla değerini bir nebze koruyabilen peseta, önce 4, sonra 3 ve en sonunda 2,50 franga kadar düştü.

Hükûmeti devirme girişimi Henry Deterding'in adamları tarafından idare edildi. Para bu işte de galip gelmiş ve Primo de Rivera devrilmişti.

Primo de Rivera, kendi arazisi dahilinde kendine ait kaynakları bulunmayan bir devletin, petrolcüler aleyhinde hareket etmesinin er-geç bir felâketle biteceğini anladı. Fakat iş işten geçmişti!

Haşmetli petrol hazretlerinin huzurunda secde etmek mecburiyetinde kalan Primo de Rivera, Paris'te ansızın ölmüştür.

İşte petrol savaşının şanlı bir kurbanı daha!

Fransa ve Irak Petrolüne Kısa Bir Bakış

Fransa, petrol madenlerinin ifade ettiği bu geniş enerji hazinelerinin tasarruf ve taksimine kendi ihtiyaçlarının, siyasal ve ekonomik nüfuzunun ehemmiyeti oranında ortak olmayı mı istiyor? Yoksa, gündelik ihtiyaçlarını karşılayacak petrolü, âdeta damla damla ölçerek satın almakla mı yetinecek? Bu soruları, büyük bir petrol uzmanı sormuştur.

Bütün mesele burada. Fransa, bütün bu petrol kaynaklarını elinde tutmak, işletmek ve dağıtmak hususunda kendisinden daha fazla hak ve yetkiye sahip olmayan diğer devletlerden petrol alma tehlikesini göze almaya devam edecek mi?

Fransa'nın bu uğurda pek az emek sarf etmiş olduğunu itiraf etmek gerekir. Gerçi Fransa'ya, Irak madenlerinden bir hisse ayrılmıştır. Fakat bu hissede kendisinden başka üç ortak daha var. Fransa Lehistan'da da, birçok acı tecrübe yaşadı. Ve bunlardan, ağır masraflarla çıkmaktan başka hiçbir ders de almadı. Romanya'da, faydasız bir denemeye girişti. Ve oraya gömdüğü 800 milyon, takip ettiği petrol siyasetinde hiçbir yarar sağlamadı.

Petrol üretim işleri, akıllara sığmayacak derecede büyük ko-

laylıklara kavuşmuştur. Romanya'da bin metre derinliğinde bir petrol kuyusu 15 günde kazılmıştır. Halbuki bundan yedi sekiz sene evvel aynı iş en aşağı bir senede yapılabilirdi.

Fransa, Amerika'da da birçok şeyler yapmak mümkün olduğu halde hiçbir şey yapmamıştır.

Fransa'nın, Hindiçini'ndeki durumu son derece kuvvetlidir. Ülke çok zengin ve parlak bir geleceğe hazırlanmaktadır. Maden itibariyle gayet zengindir. Çay, tütün, kahve ve pamuk mahsulleri büyük ölçüde mevcuttur. Her şey vardır. Yalnız bütün Fransız sömürgelerinde olduğu gibi burada da petrol yoktur.

Fransa, Hindiçini'ne yakın, Orta Birmanya'da, Tank'ın hududu yakınında bolca akan petrolden istifade edebilir.

Fakat Fransa, meşhur petrol mütehassısı Deutsch de la Meurth'ün:

"Ülkemizde petrol madenleri keşfetmek, uğrayabileceğimiz felâketlerin en büyüğüdür" sözüne uymak ister gibi görünüyor.

Fransa, başkalarının başarıları için çalışmakla yetiniyor. Seine nehri sahillerinde Havr ile Ruen arasında İngiltere ve Amerika hesabına çalışan petrol şehirleri yükseldi. Shell'in ismini taşıyan renk renk sarnıçlar inşa edildi. Seine nehrinden geçen sarnıçlı gemiler başkalarının petrolünü taşıyor. Daha dün cennet gibi yemyeşil olan kırlar 1931'den beri isli, dumanlı ve gürültü dolu birer mahalle haline geldi.

Fransız parasıyla yapılan muazzam tesislerde, Amerika ve İngiliz petrolü arıtılıyor. Günün birinde, petrol krallarıyla, yani Amerikalılar ve İngilizlerle arası açıldığı takdirde bütün bu tesislerde arıtacak veya muhafaza edecek bir damla petrol bulamayacaktır.

Irak petrolüne gelince!

Irak'ın petrol merkezi olan Kerkük'ten Akdeniz'e petrol nakleden borular, Hayfa'ya kadar uzanır. Hayfa, İngiltere donan-

ması için muazzam bir deniz üssü haline gelmektedir. Hayfa yakında, Malta-Süveyş Kanalı-Filistin üçgeninin başı olacaktır. Hayfa'da havaalanları inşa edildi. Shell firması yüz bin metrekarelik bir alanı sarnıçlarla kaplamakla meşguldür. Yakın bir gelecekte Hayfa dünyanın en önemli petrol limanı haline gelecek, Bremerhaven limanı kadar önemli bir liman veya Cebelitarık gibi korunaklı bir yer olacaktır.

Petrol boruları tertibatının bir ayağı Fransız mandası altında bulunan Suriye ve Trablus'a uzanmaktadır. Buralarda da hiçbir şey yapılmamaktadır. Bir şey yapılsa bile, İngiltere'nin, Cidde temsilciliğini her yönüyle müdafaa etiği İbnissuud'un projelerinin kati ve tehlikeli bir şekil alacağı gün, o kadar uzak değildir. İbnissuud, Suriye'nin de dahil olacağı büyük bir Arabistan kurmaya yönelik mukaddes cihadını hazırlamakla meşguldür.

1933 senesindeki Suriye katliamı, Irak kuvvetlerinin Suriye Hristiyanlarına karşı mücadelesi, Fransa'nın Yakın Doğu'daki nüfuzunun mahvedilmek istenildiğini açıkça göstermektedir.

Suni Petrol ve Düşündürdükleri

1859'da kazılan ilk petrol kuyusunu Amerika'da 650.000 kuyu takip etti. O tarihten beri bütün dünyada kazılan kuyuların sayısı bir milyonu aşmıştır.

500 milyarlık bir sermayeyi işletmeye uğraşan maliyecilerin bu hummalı faaliyeti arasında ve bu delice petrol yarışı ortasında birkaç sene önce, birdenbire bir havadis patlak verdi. Almanya'da suni petrol imali keşfedilmişti.

1920 senesinde, açıkgöz birkaç maliyeci, doktor Bergius'la birlikte Reinau-Manheim'de, kömürü sıvılaştırma denemeleri için ilk büyük tesisi, yani "Bergius Werke" müessesesini kurdular.

Kısa bir süre sonra, dünyanın en büyük kimya sanayii karteli olan I. G. Farben, Bergius'un patentlerini satın aldı. Laboratuvarlar, muazzam fabrikalar haline geldi. Bu fabrikalarda, dökün tü kömür gayet ince toz haline getirildikten sonra, petrolle karıştırılmakta ve hamur yapıldıktan sonra çok yüksek bir basınç ve çok yüksek bir hararete maruz bırakılarak hidrojen ile işlemek suretiyle su haline getirilmektedir. Bu su, hidrojen ile işlenerek benzin, makine yağı ve buna benzer yağlar elde edilir.

Bu yöntem sayesinde, kuru kömürün hemen hemen yüzde yüzü benzine dönüştürülmekte ve piyasanın ihtiyacı nisbetinde imalât yapmak mümkün olmaktadır.

Fakat gelecekte, madenî yağın ekonomi dünyasındaki durumunu ve aynı zamanda bütün dünya ekonomisini altüst edecek olan şey, sadece I. G. Farben'in, kömürü su haline getirerek petrolden çıkarılan benzine denk bir benzin elde edebilmesi değil, ham petrolün, piyasanın arzusuna göre benzine, yağlama yağına veya dizel yağına kolayca dönüştürülebilme ihtimalidir.

Standard Oil ile I. G. tarafından kurulmuş olan Standard I. G. Company müessesesi, Bayway'da, Baton Rouge'de, Baytown'daki üç büyük fabrikasında petrolü, isteğe göre, petrolün içinde bulunan çeşitli unsurlara ayrıştırabilmekte ve satılması zor olan ürünleri, satış değeri yüksek olan ürünlere dönüştürebilmektedir. Harikulâde bir iş!

1950 senesine doğru kimya ilmi, Justus Leibig'in bulduğu petrol arıtma yöntemleri sayesinde, petrolden en üst düzeyde elde edilebilecek faydaları ortaya koymuş ve bu yöntemlerin ekonomik değerleriyle birlikte çok büyük anlam ifade eden siyasi önemini de ispat etmiştir.

Bugün, aynı kimya bilimi, günden güne daha da gerginleşen dünya petrol siyaseti meselesini kömürü suya dönüştürerek halletme yoluna gidecektir. Bu icadı seri üretime geçirecek ilk fabrikalar, şimdiden inşa edilmiştir. Dünya ekonomisini altüst etme eğilimi gösteren bu patenti yok etmek için entrika hazırlayanlar var. Almanya'da çıkarılan kömürün %2'sinin, bütün Almanya'nın yanıcı sıvılar ihtiyacını karşılayabileceği ve bütün dünyanın petrol ihtiyacını temin etmek için de dünya kömür üretiminin yüzde beşi yeteceği iddia ediliyor.

Bu yeni keşif karşısında, Amerika ve İngiltere bütün siyasi maharetlerini gösterdiler. Hatta bir ara, bütün dünyada, barış yoluyla bir petrol politikası oluşturmak için doğal petrol üretim

yöntemleri ile yeni geliştirilen tekniklerin birleştirilmesinden bile bahsedildi.

Fakat Amerika ile İngiltere'nin yeni yerler istilâ etme sevdası bütün bu projeleri unutturdu.

1931 senesinde Standard Oil, kömürü su haline getirme faaliyetini azaltması için Alman kimya sanayii karteli olan I. G. Farben'e 2 milyar dolar verdi. Çünkü I. G. Farben şöyle bir hesap yürütmüştü:

Şayet Almanya, bütün yabancı madenî yağlardan vazgeçerek yalnız Alman madenî yağlarını satın alacak olursa -ki bu iş, üretim yöntemlerinin biraz düzeltilmesi ve genişletilmesi ile pekâlâ mümkündür- Alman hükûmetinin, yabancı devletlere ödeyeceği borç, senede en az 100 milyon dolar azalacaktı. I. G. Farben diyor ki:

"Almanya dışarıdan yılda 100 milyon dolarlık madenî yağ satın almaktadır. İhtiyaç duyduğu bu yağları bizzat tedarik etmek suretiyle bu masrafı ortadan kaldırmış olsaydı, bu 100 milyon doların 60 milyon dolarını, 1930 senesinde tamirat ve borçların ödenmesine tahsis edebilirdi."

Bu projenin hayata geçirilmesi ve projenin seri üretimini yapacak fabrikaların kurulması için, tabii ki büyük bir sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Standard, Alman kimyagerlerinin bu projesini desteklemek için 2 milyar verdi. Fakat, kendi elleriyle tam bir rekabet ortamı oluşturmak ve petrol pazarlarının en önemli alıcısını kaybetmemek için Amerikalılar, daha fazla para vermek istemiyorlar.

İngiltere de, aynı sebepten dolayı, fazla para vermiyor.

Dünyada mevcut kömürü su haline getirme müesseselerinden en büyüğü olan "Leunawerke" fabrikalarının ise paraya ihtiyacı vardır. Ve para olmadıkça büyük ölçekte üretim yapamıyorlar.

Eğer Fransa, suni petrol imal etme yöntemlerini bilseydi,

sömürgeleri olan Vietnam ve Afrika'dan nakil mümkün olmadığı için kullanılmayan kömürlerden petrol çıkarır ve böylelikle büyük petrol devletleri sırasına girerdi. Ama ne yazık ki bu bir hayal olmaktan öte gidememiştir.

Kömürün sıvılaştırılması artık laboratuvar işi olmaktan çıkmıştır.

Merseburg'daki Leuna fabrikaları her ay on bin ton benzin ihraç ediyor. Almanya'nın her tarafında, suni benzin boşaltan tulumbalara rastlanır. Ve bu suni benzini üreten insanlar hayalperest ya da fazla iyimser kimseler değildir. Bu işi başaran, Deterding'in ve Rockefeller'in petrolüne karşı koymak için, suni petrolü piyasaya çıkaran I. G. Farben, yani Almanya'nın kimya sanayi kartelidir.

I. G.'nin sermayesi 6 milyar frank, aktif yekûnu bir milyar 750 milyon mark yani 10 milyar franktan fazladır.

Fakat, asıl merak edilmeye değer şey, bu rakamlardan ziyade bu kartelin, kısa zamanda inanılmaz bir hızla büyümesi ve genişlemesidir. I. G.'nin bugün Amerika'da, İsviçre'de, İtalya'da, İspanya'da ve Norveç'te kimya sanayi ile uğraşan 54 tane şirketi vardır.

1910'da, I. G.'nin beyin vazifesini gören Doktor Bosch, Ludwigshafen'deki fabrikasında, günde 100 kilogram suni amonyak üretiyordu. Yedi sene sonra bu miktar, günde 1000 tona çıkmıştır. Her çeşit savaş malzemesi imalâtının temelini oluşturan suni amonyak üretiminin bu olağanüstü artışı, Birinci Dünya Savaşı sayesinde olmuştur.

Petrolcüler arasındaki savaş da, suni benzinin aynı oranda yüksek miktarda üretimine bir işaret olabilir.

Fakat bunu sağlayabilmek için, I. G.'nin 10 milyarlık sermayesini iki, hatta üç katına çıkarması gerekir.

Bunun için Amerikalıların Almanlara para vermesini, körü körüne bağlandıkları politikaları bırakıp, geleceğe hâkim olma-

sı beklenen Alman üreticilerle işbirliği yapmalarını beklemek mi gerekecek acaba?

Eğer suni petrol üretimi, amonyağın eriştiği ilerlemeyi yakalayacak olursa, petrol kuyularının tükeneceği kâbusu yakın zamanda ortadan kalkacaktır.

Kömür madenlerine sahip olan her ülke, kömürü su haline getirmek suretiyle petrol üretme yöntemlerini uygulayacak olursa petrolcüler arasındaki mücadele son bulacaktır.

Bu yöntem sayesinde petrolün bütün dünyaya eşit şekilde paylaştırılmaması, dünya üzerinde imtiyazlı ülkelerle bu imtiyaza kurban olan ülkelerin bulunması ve bunların doğurduğu sorunlar ortadan kaldırılabilir. Bilim, bu eşitsizliği giderebilir. Afrika'nın kızgın çöllerinde olduğu kadar kutupların buzulları üzerinde de kömürü sıvılaştırma fabrikaları açılabilir. Çünkü bu fabrikalar hemen hemen işçiye ihtiyaç duymadan çalışmaktadırlar.

Nitekim Leunawerke fabrikalarının gazojenlerinde ve kazanlarında günde 15.000 ton linyit kömürü yakılıyor. Bu 15.000 ton kömür, topraktan mekanik araçlarla çıkarılıyor. Yine aynı araçlarla arabalara yükleniyor ve nakledili yor. 100.000 beygirlik güce sahip olan bu fabrikada, ellerindeki küçük küreklerden başka hiçbir âleti bulunmayan 17 işçi çalışır. Bu kimyevî madde üreten fabrikaların inşasına 1917 senesinde başlanmıştır. Bugün, bu fabrikalar, büyük bir arazi işgal ediyor. Etrafları gayet yüksek duvarlarla çevrilidir ve bu duvarların üstü, yüksek gerilim hatları ile korunmaktadır. Bu duvarlar gece gündüz nöbetçilerin gözetimi altındadır. Bu kadar dikkatle korunan bu duvarların içinde, yeni bir devir hazırlanıyor. Kimya sanayii âleminde şok etkisi yapacak nitelikte icatlara sahip insanlar, orada bu icatları hayata geçirmek için uğraşmaktadırlar.

Leuna fabrikaları o kadar büyüktür ki yaya olarak dolaşmak mümkün değildir. Yalnız binaların cephesi beş kilometre uzunluğundadır. Dünyanın en büyük kimyevî sanayi fabrikası olan

bu müessesenin sokaklarında otomobille dolaşılıyor. Siloların, kabloların, sarnıçların ve çelik iskelelerin önünden geçtikçe bu fabrikanın arz ettiği korkunç manzarayı insan daha iyi görüyor ve anlıyor.

Fabrika, içinde insanların bir sığıntı halinde yaşadığı bir makine imparatorluğu halindedir.

Bu fabrika, azot ile havayı çıkararak kömürden benzin imaline ilişkin icadı gün yüzüne çıkaran kimyager Frederic Bergius ve Karl Bosch'un yaptıkları laboratuvarların alabildiğine büyütülmüş şeklinden başka birşey değildir.

Tabii ki petrolcülerin bütün gizli memurları ve casusları I. G.'nin, kömürden benzin imaline ait sırları ele geçirmek için bütün güçlerini ve zekâlarını bu uğurda sarf etmektedirler.

Mesela bu casusların kravatlarının arasına sakladıkları mini mini fotoğraf makinelerine karşı koymak için Leuna fabrikaları teknisyenleri olabildiğince dahiyane bir düzenek kurmuşlar. Yabancı davetlilerle meşgul olan müdür, bazen bu davetlilerle bahse girer. Açık açık veya gizli fotoğraf makineleriyle serbestçe fotoğraf çekmelerine izin verir. Direktör bu fotoğraf makineleriyle çekilen resimlerden bir tanesinin bile tab edilmesinin mümkün olmadığına dair girdiği bahisleri daima kazanır. Çünkü Leuna fabrikasının bütün tesisatı, Ultraviyole ışıkları yayan aletlerle donatılmıştır. Ve alınan fotoğrafın filmi derhal bozularak işe yaramayacak hale gelir.

Bundan dolayı casuslar bir iş beceremememektedirler. Tabii ki petrolden yana fakir olan memleketlerin yapacağı şey, suni petrol imaline atılmaktır.

Savaşı teşvik eden makineler, fen ve kimya, sadece suni petrol üretimi işinde savaşa mâni olacak birer kuvvet olabilirler. Uzun zamandan beri insanların ölümüne sebep olan bilim ve teknik, bu sefer, kurtarıcı rol oynayabilecektir. Suni benzin elde ederek Amerika ve İngiltere petrolü ile mücadele etmek gerekmektedir.

Bu söylediğime hayal mi, diyeceksiniz? Hayır.

Bugün bütün dünyayı sarsan mücadelenin bundan otuz sene önce ilk temelini atan ihtiyar D'Arcy'yi düşünün.

Basit bir şeyhten bir Irak Kralı çıkaran ve böylelikle ülkesine muazzam petrol hazinelerini kazandıran İngiliz kızı Gertrude Bell'i düşünün!

Sinclair'i, Deterding'i, Anglo Persian'ı düşünün.

Artık çoktan beri, hisse senedi ve kâr etme meseleleri unutulmuş, hâkimiyeti ele geçirme meselesi söz konusu olmaya başlamıştır.

Vaktiyle "Bir damla petrol bir damla kana eşit"ti.

Bugün kan dökmeye gerek yoktur. Ancak dünyanın en büyük iki devleti olan Amerika ile İngiltere'nin vahşice mücadeleye atılmış oldukları şu andan ve durumdan faydalanmalıyız.

İş işten geçmeden, Avrupa'da mevcut olan az sayıdaki kuruluşu yeni bir savaş büsbütün mahvetmeden harekete geçmek lâzım. Fransa, petrol ihtilâflarına ilgisiz kalamaz. Zira ilgisiz kaldığında bu devler mücadelesinde kendisi zararlı çıkacaktır. Mücadele etmediği halde mağlûp olacaktır. Ve galip tarafın zararlarını ödemeye mecbur olacaktır.

Bugün, petrolün bütün insanlığın ortak malı olduğunu ve bütün tüketici milletlerin kullanımına sunulması gerektiğini bir formül halinde dünyaya kabul ettirecek güce sahip tek devlet Fransa'dır.

Bugün, yeni kargaşalıklara suni petrolün yardımı ile, ancak Fransa engel olabilir.

Fakat Fransa'nın acele etmesi, İngiltere ile Amerika arasındaki mücadele Rusya'yı iyice güçlendirmeden harekete geçmesi gerekmektedir. Sovyet devleti, daha şimdiden, petrol üretiminde, Venezuela ve Meksika'yı geçmiş, dünya piyasasında ikinciliği elde etmiştir. Yakında birinciliğe yükseleceğini iddia edenler çoktur.

Grozni ve Bakü'de, artık petrolün tükendiği tahmin edilen eski tarlalarda,1933 senesinde yeni petrol madenleri bulundu. Bakü'ye yakın olup 1933 Ekiminden beri işlenmekte olan petrollü arazi, içinde o kadar zengin petrol kaynaklarını barındırıyor ki, buralarda açılan kuyulardan fışkıran petrol, bütün civara yayılmış ve oraları adeta bir deniz haline getirmiştir.

Petrol selini, petrol yatağı haline geri çevirmek için, işçiler o yapışkan sıvının içine girerek çalışıyorlar. Petrolü sarnıçlara doldurabilmek için, bendler yapmaya mecbur oluyorlar. Bu kuyulardan fışkıran petrol günde birkaç bin tonu bulmaktadır.

Bakü ve Grozni, beş senelik programı iki buçuk senede meydana getirmiştir. Eski çalışma yöntemleri, %93 oranında yeni yöntemlere yerlerini bırakmıştır. İkinci beş senelik programda, 1933-1937 seneleri için 247 milyon ton ham petrolün ihraç edileceği tahmin edilmektedir. Aynı planda, profesör Gubkin bugün işletilmekte olan kuyularla işletilmesi mümkün olan kuyuların bir milyar beş yüz milyon ton petrol vereceğini söylemektedir. Yani 1932 senesi dünya üretiminin 8000 katı!

Elbette Rus petrol kuyularından birçoğu sarnıç, boru tertibatı, yol ve işçi yokluğundan dolayı devamlı işletilemiyor. Meselâ Mirzagne bölgesinde 25 kuyu vardır ki, bunlardan çıkan olağanüstü miktardaki neft, %15 oranında benzin ve %20 oranında petrol içermektedir. Fakat bu bölgede su yoktur ve yollar, kamyonların üzerinden geçemeyeceği kadar bozuktur.
Rusya'da bütün imkânlar kısıtlıdır. Ne arıtma tesisi sayısı, ne de boru tertibatı yeterli derecede değildir. Fakat Ruslar, bu eksikleri gidermek için hummalı bir faaliyet içindeler. 1933 yılında Khabarovsk'da, yıllık iki yüz bin tonluk üretim kapasitesine sahip bir Kraking tesisatı ve Arsk'da yıllık bir milyon beş yüz bin ton kapasiteli üç arıtma tesisi kurulmuştur. Bunlardan başka Saratov'da, senede bir milyon iki yüz elli bin ton kapasiteli bir Kraking tesisatı ve Odesa'da, senede iki yüz bin ton mal üretme kapasiteli bir yağ fabrikası inşa edildi.

1917 senesinde, Rusya'da 999,5 kilometre uzunluğunda petrol borusu tertibatı vardı. 1933'te bu miktar 3000 kilometreye ulaşmıştır. İkinci beş senelik program gereğince 2780 kilometresi Kafkasya'da, 170 kilometresi Orta Asya'da ve 4365 kilometresi Nral'da ve Sibirya'nın batısında olmak üzere yeniden 10.000 kilometre boru döşenmesi planlanıyor. Zira, dünyayı Sovyet petrolüne boğmak hususunda Azerbaycan, artık tek petrol kaynağı değildir. Ural'ın ve Sakalin'in muazzam petrol kaynakları da Asya pazarlarına şimdi petrol gönderiyor.

Buna rağmen beş bin petrol kuyusunun merkezi olan Bakü'de bile bütün kooperatiflerde, "petrol kalmamıştır" yazılı ilânlar göze çarpıyor. Hazar denizi civarındaki köylüler yakacak petrol bulamıyorlar. Çünkü bütün petrol ihraç ediliyor. Hem de Standard'ın ve Deterding'in petrolünden çok aşağı fiyatlarla ihraç ediliyor. 1933'de, Fransa ve İtalya ile yapılan antlaşmalar "Azneft" petrolü için yeni çıkış yerleri temin etmiştir. Aynı sene Sovyetler, bütün İtalya'nın petrolünü, kömürünü ve buğdayını tedarik edeceğini iddia etmiştir.

Bu olanlar, Deterding'in uykusuz geçen gecelerinin kâbusu ve aynı zamanda bütün dünya için bir tehlikedir.

Deterding, bundan kısa bir süre önce Rus petrol kartelinin şeflerinden biri olan mühendis Himmelfahrt'a:

"Siz, yalnız üst tabakadaki petrolü çıkarıyorsunuz, yakında bu tabaka tükenecek ve altı ay geçmeden Rus petrolü dünya piyasasından çekilmek zorunda kalacaktır" demişti.

Halbuki Ruslar şimdi 12.000 metre derinliğindeki tabakaları işletiyorlar. Ve Hazar denizi sahillerinden çıkardıkları günde 10.000 fıçı petrolü arıtıyorlar. Kısacası Ruslar piyasadan çekileceği yerde piyasayı petrole boğuyorlar.

Bakü petrol tarlalarında çalışan 8000 kişi bugünkü Rus petrol üretimini iki üç katına çıkarmaktan başka bir şey düşünmüyorlar. Apcheron yarım adası hareketli ve hararetli bir arazidir. Yerde çamurların ortasında kraterler açılır, yerin dibinden fış-

kıran gaz hücumu o kadar şiddetlidir ki denizi kaynatır. Kuyuların tahta iskeletleri bazen yerin dibinden kopan sarsıntılarla titrer. Toprağın bu hummalı faaliyeti insanlara da sirayet ediyor.

Azneft'in kuyuları denize kadar uzanıyor. Hazar denizinin dalgalarıyla örtülü toprağın altından bile petrol çıkarıyorlar. Petrol madenini, denizin derinliklerine kadar takip ediyorlar. Gece gündüz, Bakü ile Batum arasında uzanıp giden bir yeraltı demiryolu tüneli genişliğindeki demir borular, dünya pazarlarına petrol selleri akıtıyor.

Bakü'deki petrol tarlalarında, bu pis kokulu siyah hammaddeyi elinde tutan gücün ne kadar dehşet verici olduğu burada, her yerden daha iyi anlaşılıyor.

Burada, tabiatın verdiği petrolle, suni petrolü birleştirmenin gerekliliği her yerden daha iyi hissediliyor.

Burada, bu beş bin petrol kuyusunun olduğu ormanın ortasında, Surahani'nin, eski mabedi gözümde canlanıyor. Bundan henüz yüz sene önce, buraya hacılar gelir, Zerdüşt'ün günün birinde, bütün yer yuvarlağını kaplayacağını söylediği ateşin ebedî alevlerine tapınırdı.

Kâhin, bu kehaneti yüzünden cezaya çarptırıldı, üzerine gökten inen bir ateşle kül oldu.

Fakat arkasında bıraktığı mezhep yaşamaktadır. Ve kehanetinin günün birinde gerçekleşme ihtimali vardır: Eğer durum süratle düzelmeyecek olursa petrolcüler arasındaki amansız mücadele bütün dünyayı ateşe verecek!

Petrol Gemisi ile Dünya Turu

Bu kitabı, Batum'dan Avonmouth'a giden Hollanda bandıralı sarnıçlı bir gemide yazmaya başladım.

Batum, rıhtım boyunca ilerleyen bir bulvar ve onun arkasındaki vilâyet merkezinden ibaret bir şehir. Tepesine, çekiçli oraklı kan rengi kırmızı bezden yapılma bir bayrak çekilmiş kötü bir kilise, basit ve adi görünümlü sıra sıra evler! Limanda pek az Rus var. Türk, Ermeni ve Kafkas dağlısı, halkın büyük bir kısmını teşkil ediyor. Vapur, Batum burnunu dönerken Kafkas dağlarının buzlu parlak tepeleri uzaktan görünüyor.

Sarnıçlı vapurumuz rıhtıma yanaştı. İçeri bir memur girdi ve radyoları mühürledi. Rusya'nın en büyük petrol limanı olan Batum'da telsiz telgraf vermek ve almak yasaktır. Onun arkasından başka bir memur geldi ve dört yüz İngiliz lirası liman parası aldı. Bu da gittikten sonra, komünist partisinin Batum temsilcisi olan Mösyö Bükner geldi ve tayfayı, bir propaganda konferansı dinlemeye davet etti.

Arkasından göğüslerinde tenekeden yapılma yıldızlar, ellerinde süngülü tüfekler ve yanlarında G. P. U.'nun iki memuru bulunan beş kişi geldi. Geminin şimdi boş olan otuz sekiz sarnıcını gezmek üzere yüzlerine maskeler takarak aşağı indiler.

Gemi baştan aşağı gezildi. Çünkü kısa bir süre önce tayfalar karaya, yasak ipek çorap çıkarmışlar.

Nihayet, rıhtımda bulunan ve rıhtımdan iki kilometre içerideki tesisatı limana bağlayan on petrol borusundan birine zırhlı bir hortum takıldı. İşaret verildi. Ve siyah altın, gemiye akmaya başladı. Gemi, İngiltere'deki bir Amerika ticarethanesi namına 6.500 ton petrol yükleyecekti. Yükü aldık ve bu 6.500 ton petrol üstünde 15 gün Avrupa etrafında dolaştık. Sarnıçlı gemilerin birdenbire ateş alması ve tutuşması sıkça yaşanan bir durumdur. Fakat bunu, şimdilik aklımıza getirdiğimiz yok!

Geçenlerde, Mississippi nehrinden geçen Shell'in vapurlarından birine bir gümrük memuru girmişti. Ayağında yeni tamir edilmiş ayakkabılar vardı. Açık supaplardan birinin üzerine eğildiği sırada ayakkabısındaki çivilerden biri güverteye sürtünce bir kıvılcım sıçradı ve bu kıvılcım gemideki petrolü tutuşturdu. Çıkan yangında tam yirmi iki kişi öldü.

Bu olaydan kısa bir süre sonra Glasgow vapuru buna benzer bir kazaya kurban gitmiştir. Bu geminin sarnıçlarının nasıl ateş aldığı bilinmemektedir. Gemi ateş aldıktan elli dört saniye sonra, bir kibrit çöpü gibi ortasından kırılarak batmıştır.

Şimdi, Trabzon'u bir tarafta bırakarak Orta Asya sahillerinde ilerliyoruz. Boğaz'a girdik, Çanakkale'yi geçiyoruz. Adalar denizinin güney sahilini takip ederek yolumuza devam ederken, her gün biraz daha fazla miktarda sarnıçlı İtalyan gemilerine rastlıyoruz. Bunların hepsi petrol almaya gidiyorlar.

Şimdi Kuzey Afrika sahillerindeyiz. Truva önlerinden geçtikten üç gün sonra Kartaca, İspanya Biskay körfezi ve nihayet Manş'ın sisli ufukları! Şimdi geminin Bristol kanalına dakikası dakikasına girmesi için hesaplı hareket etmek lâzım. Kardif, Bristol ve Avonmouth'a giden bütün vapurların arasında o zaman bir hız yarışı başlıyor. Sinirler gergin, İngiltere'nin Batı sahillerinde med ve cezir çok kuvvetlidir ve aralarında on dakikalık bir fark vardır.

Bristol kanalının derinliği azdır. Kanala 8:35'de giremediğimiz takdirde, petrol limanı olan Avonmauth'a ertesi gün ancak girebileceğiz ve bir gün kaybetmiş olacağız. Sarnıçlı bir petrol gemisi için kaybolan bir gün 600 lira demektir.

Batum'dan Avonmauth'a kadar nakliye ücreti olarak gemiye verilen para 8.000 liradır.

Nihayet, gemilerle dolu bir akvaryuma benzeyen ufacık limana, kanalın kapıları kapanmadan giriyoruz. Birkaç saniye sonra, deniz yüzeyinden iki metre yüksekteyiz.

Sonra kanalı tamamıyla boşaltıyorlar. Bir az önce gemimizin yüzdüğü yerde şimdi kumdan başka bir şey yok. Şayet kanalın kapıları kırılıverse, limandaki bütün gemiler, karaya vurmuş balık gibi kuma oturuverecek.

Fakat şimdi önümüzde ufak istimbotlar bizi rıhtıma doğru götürüyor. Rıhtımda arıtma tesisinin memuru, gemideki otuz sekiz sarnıcın kapaklarını açarak hepsinden birer numune alıyor. Elindeki küçük teneke ile, sıvının ağırlığını ölçüyor ve hiddetlenmeye başlıyor. Sarnıçlardan birinde; sipariş edilen cinsten farklı bir petrol varmış. Bununla beraber yine adamlar geliyor ve ellerindeki ağır boruları sarnıçlara raptederek petrolü tulumbalarla karaya çekiyorlar.

Petrolün gemiye yüklenmesiyle, burada karaya boşaltılması arasında tam on beş gün ve on beş gece geçmişti. Ve bu süre zarfında, bizi kül ve dumana çevirebilecek olan bir yangının daimi tehdidi altında uyuduk, fakat bu tehlikeyi aklımıza getirmek istemiyorduk.

Bu on beş gün zarfında, ben hep bu kitaba çalıştım.

İnsan, sarnıçlı bir petrol gemisinde seyahat ettiği halde, etrafında dolaşan ölümü aklına getirmiyor.

Petrol mücadelesinin içyüzüne ait birçok şey bildiğimiz halde bunların doğurabileceği akıbeti düşünmüyoruz. Dünyayı sarsan kargaşalığı aklımıza getirmek istemiyoruz. Bugün Birin-

ci Dünya Savaşı'nın sakat bıraktığı sayısız insanın hâlâ ızdırap çektiği, savaş borçlarının hâlâ ödenemediği, savaşın bıraktığı kin, ızdırap ve endişenin hâlâ silinmediği bir devirde yaşadığımız halde korkunç bir katliâmın, dünyayı ateşe verecek bir yangının, senelerce süren sessiz ve sinsi mücadelelerden sonra tekrar büyük bir petrol savaşının patlak vermesi için tek bir kıvılcımın yeteceğini itiraf etmek işimize gelmiyor. Biliyorum ki, beni abesle iştigal etmekle itham edecekler. Düşüncesiz, kötü görüşlü ve arabozucu olarak nitelendirecekler. Fakat petrol gemisinde geçirdiğim geceler zarfında başka şeyler düşünecek halde değildim. Petrol krallarını, ateşle oynayan ve dünyayı yeniden ateşe vermeden içleri rahat etmeyecek olan zamanımızın bu nüfuzlu büyük adamlarını, yazmak, tasvir etmek istedim.

Beni bunları yazmaya sevk eden şey ne gıptadır ne de kin!

Bizzat ben Deterdinglerin, Rockefellerlerin, Sinclairlerin yerinde olsaydım, ben de belki tıpkı onlar gibi hareket ederdim, bunu pekâlâ düşünebiliyorum. Çok iyi biliyorum ki, bu adamların hepsi bir sistemin esiridir ve bir ucu bulutların arasında kaybolmuş bir merdivene tırmanmaya çabalayan bu adamlar, kendileri ölmemek için başkalarını öldürüyorlar. Çünkü durmak, onlar için ölmekle eşdeğerdir. Arkalarından gelen gençlerin önlerinde ezilmemek için, rakiplerini ezmek mecburiyetindedirler. Bu petrol mücadelesinde her şey o kadar acı bir biçimde mantığa uygun ve her şey o kadar bariz, anlaşılması o kadar sade ki...

Ve her şey o kadar boş ki!...

Çok zengin bir petrol kaynağını, çok verimli bir kuyuyu aylarca kazıyorlar. Tarihten önce, kimbilir ne kadar eski zamanlarda toprakların altında yaşamış olan dinozorların veya başka hayvanların kalıntılarından oluşan ve toprağın en derin noktalarından yukarı doğru çıkan bu petrol, bu siyah altın sütunu göğe doğru fışkırırken beraberinde bir yığın taşı da sürüklüyor.

Etrafa çarpan taşlardan kıvılcımlar sıçrıyor, derhal bir alev parlıyor. Ve servetler duman olup gidiyor.

Petrol krallarının yaptığı, günün birinde tamamen tükenecek bir madde için birbirlerini öldürmekten başka nedir?

Meksika'da gördüğüm Amerika yerlisi, toprağa yapılan yatırımın değerinin farkına varmıştı. Toprak ebedidir, güneşin ısısını emiyor ve daima yeni yeni nesiller besliyor.

Halbuki petrol birkaç otomobilin ordan oraya gitmesini temin etmekten başka bir şey yapmıyor. Etrafa pis kokular saçıyor ve duman halinde yok oluyor. Nihayet yüz sene sonra petrol son damlasına kadar tükenecektir.

Bu madenler için, bu kadar savaşa, milyonlarca insanın ölüme sürüklenmesine, içlerinde bütün Deterdinglerin ve Rockefellerlerin hepsinden daha zeki, daha akıllı ve insanlığa daha büyük hizmetler edebilecek kimselerin bulunduğu milyonlarca gencin hayatına kastetmeye değer mi?

Petrol krallarını anlamak mümkün değil... Yaptıkları mücadele sonuç itibariyle torunlarının bile işine yarayacak mahiyette değil. Belki torunları yine dünyanın nüfuzlu insanları arasında olacak; fakat çocuklarının çocukları, yakacak bir damla petrol bulamayacak ve birbirlerini öldürmek için elbet başka bir sebep arayacaklardır.

İşte 1931 senesinde bu dünyanın en büyük adamlarından biri olarak ölen Whitechappelli küçük Yahudi Marcus Samuel'in filosundan olan sarnıçlı vapurda, Ege denizinin parlak bir gecesinde seyahat ederken bunları düşünüyordum.

Lord payesine kadar yükselen Yahudi Marcus Samuel'in hayatı, Standard Oil'i kuran köşebaşı hakkalı Rockefeller'in hayatı, petrol Napoleonu unvanını alan ufacık bir banka memuru olan Deterding'in hayatı gözümde canlanıyor ve gözlerimi kamaştırıyordu. Fakat bütün bu parlak, cazip ve efsanevî hayatlar, petrol uğrunda can veren ve daha da ölecek olan milyonlarca meçhul insan hayatının unutulmasına değer şeyler değildi.

Bu kitabı, dediğim gibi, sarnıçlı bir gemide yazmaya başladım. Patlayıcı maddeler arasında sayılan bir yakıtın üstünde on beş gün yatıp uyku uyumak ve buna rağmen supapları, boruların sağlamlığını, sarnıçların ve tulumbaların sağlamlık derecesini aklına bile getirmemek ne cesaret ne de kahramanlıktır; sadece budalalıktır!

Petrol mücadelelerinin içyüzünü elimden geldiği kadar açık ve mümkün olduğu kadar hatır gönül gözetmeyerek anlatmaya çalıştım. Aslında hayatın çirkinliklerini, ekonomik mücadelelerin aşağılık yönlerini gizlememek; beceriklilik ve açık yüreklilik değil, sorumluluk duygusundan nasipsizliğin bir göstergesi ve işlenen suçlara seyirci kalacak kadar duyarsız olmanın ispatıdır...

Petrol Kralların Yaşam Öyküsü

John Davison Rockefeller

Sermayedar.

8 Temmuz 1893'te New York'ta, Richford'da doğmuştur. William Avery ile Elisa Davison'un oğludur.

1853 senesinde Cleveland'a (Ohio) gitmiş orada devlet okulunda tahsil ve terbiye görmüş, 8 Eylül 1864'te Laura G. Spelman'la evlenmiştir. Bu kadın 1915'de ölmüştür.

Çocukları: Bessie (Madam Charles A. Strong) ölmüştür. Alta (Madam E. Parmalee Prentice), Edith (Madam Mc. Cormic).

Rockefeller, bir komisyoncuda çalışmış, on dokuz yaşında iken Andrews Clark ve ortakları ile birleşmiştir. Bu birleşme sonucunda, şirket Clark ve Rockefeller ismini almış ve madenî yağlar ticaretine başlamıştır.

1867'de, Rockefeller, Andrews ve Flager firması, Cleveland'da büyük bir madenî yağ arıtma tesisi kurmuş, 1870'de bu müessese Standard Oil olmuştur.

Bu şirkete başkaları da katılmış ve 1882'de Standard Oil kartel haline gelmişse de bu kartel, 1892 senesinde dağılmıştır. Bundan sonra New Jersey Corporation, Standard Oil Com-

pany'ye dönüşmüş ve 1911 senesinde feshedilmiştir. Rockefeller 4 Aralık 1911'de çekilmiştir.

Rockefeller'in insanlığa ve hayır işlerine ayırdığı paraların 1921 senesine kadar 500 milyon dolara ulaştığı tahmin ediliyor. Bu paranın beşte dördü bizzat kendi tarafından yaptırılan hayır işlerine yatırılmıştır. Bunlar da: Rockefeller Foundation, General Eduction Board ve diğerleridir. Kendisi New York'da 4 W. 54th. st. adresinde oturur.

John Davison'un oğlu Rockefeller, Rockefeller Foundation'un meclis idare başkanıdır. Cleveland'da 29 Ocak'ta doğmuştur.

Brown Üniversitesi'nden 1897 senesinde edebiyat başölyesi olarak çıkmış, 1901'de Nehron W. Aldrich'in kızı Abby Greene ile evlenmiştir. Babasının girişimleri içinde yer almış ve hayır işlerinde faaliyet göstermiştir. Babasının kurduğu çeşitli hayır ve şefkat müesseselerinde meclis idare başkanı ve müşavir olarak bulunmuştur.

John D. Rockefeller'in diğer oğlu Rockefeller Winthrop, 1912 senesinde doğmuş, Yale Üniversitesi'nde tahsilini tamamlamıştır. Rockefeller ailesi içinde bugün petrol işleriyle alâkadar olan tek kişi budur.

Kraking sistemini Bayonne'de öğrendikten sonra üniversiteyi tamamlayarak New Jersey'deki Standard Oil'e girmiştir.

Sir Henry Wilhelm August Deterding

Royal Dutch genel müdürü. İngiliz petrol çıkarlarını koruyan belli başlı isimlerden biri...

Deterding, uzak seferler kaptanı A. E. W. Deterding'in oğlu olup 1865 senesinde Amsterdam'da dünyaya gelmiştir. 12 yaşında yetim kalmıştır, iki erkek ve bir kız kardeşi vardır. Erkek kardeşlerinin büyüğü doktor, küçüğü subaydır. Henry Deter-

ding devlet okulunda okumuş ve 1874'de Amsterdam'da Twentsche Bank-Vereeniging ismindeki bankaya ayda yirmi florin maaşla girmiştir.

1888'de Deterding, Nederlandsche Handels Maatschappij isminde önemli bir bankanın hizmetine girmek üzere yarışa girmiş, iki boş kadro için talip olan 180 kişi arasında birinci olmuştur. İkinci gelen Waahot şimdi aynı bankanın müdürüdür. Yirmi üç yaşındayken Deterding bankanın Sumatra'daki şubesine şef olarak atanmış, 1892'de Felemenk Hindistan'ı petrol şirketinin (Royal Dutch) başmüfettişi olmuştur. 1897'de şirketin Sonda adaları müdürlüğüne tayin edilmiş, 1898'de Royal Dutch şirketi, Shell kumpanyasıyla birleşmiştir.

İkinci karısı, General Paul Kudayarof'un kızı Lidya Pavlovna'dır. Birinci karısından iki çocuğu, ikincisinden bir kızı vardır.

Marcus Samuel

Shell Transport and Trading Company'nin kurucusu Vikont Bearsted, yani Marcus Samuel, İngiliz petrol çıkarları savunucularındandır.

Bir Yahudi Ortodoksun oğludur. 1853'de Londra'da Yahudi mahallesinde doğmuştur. 1902'de Londra belediye başkanı, 1921'de Lord olmuş, 1914'de Vikont payesine yükselmiş ve 1931'de ölmüştür. Varisi, Eski İçişleri Bakanı Sir Herbert Samuel'dir.

Alexandre Deutsch de la Meurthe

17 Nisan 1845'de Deutsh de la Meurthe müesseselerini ve biri Villette'de ve diğeri Pantin'de olmak üzere iki bitkisel yağ arıtma tesisi kurmuştur. 1862'de petrolün parlak bir geleceği olduğunu anlayarak, Fransa'da ilk petrol arıtma tesisini kurmuştur.

1877'de şirket A. Deutsch ve mahdumları firmasına dönüşmüş, vefatından sonra, 1899 Nisanında A. Deutsch mahdumları Komandit Şirketi'ne dönüştürülmüştür.

Oğulları Henry ve Emil benzin imaline başlamışlar ve Henry 1889 fuarında ilk "petrollü araba"yı sergilemiştir.

1922 senesinden itibaren şirket Royal Dutch ile birleşmiştir. O tarihten sonra şirketin üretim kapasitesi artmış ve 1901 yılında dağıttığı petrol 100.000 ton iken 1932'de 980.000 tona kadar çıkmıştır.

Sonuç

Bu anlattığım hikâye, benim nazarımda bir sembol mahiyetindedir ve bana pek çok şey ilham etmiştir.

Kimsenin sorumlu olmadığı herhangi ufak bir arızanın çıkardığı yangın, müthiş bir felakete neden oluyor.

Katendrecht patlamadan kurtulduğu için herkes benzin yüklü bir gemide seyahat etmenin o kadar da tehlikeli olmadığını, yangının kendi kendine söndüğünü söylüyor ve misal olarak Pasagos yangınını gösteriyor.

Şayet birkaç yıl veya birkaç ay sonra petrol yüzünden bir dünya savaşı patlarsa ve şayet 1920 senesinde Amerika ile İngiltere arasında bir savaş çıkmasına nasıl ramak kaldıysa, birkaç sene sonra, bulunulan durumda ancak kanla temizlenebilecek kadar önemli bir gerginlik meydana gelirse, Deterding ve Rockefeller belki de bundan sorumlu tutulmayacaklardır.

Ve petrol yüzünden başlayan bu savaş, umumi bir çöküntü ile bitecektir. Beyazlar sarılara karşı, Doğu Batı'ya karşı, komünizm kapitalizme karşı ayaklanacaktır. Dünya bu büyük yangından kurtulabilecek mi acaba?

Dünyayı tutuşturacak olan o yangın, Pasagos yangını kadar kolay sönecek mi?

Yarım düzine insan ve Deterding'le Rockefeller gibi iki büyük şef, petrol saltanatı kurmaya muvaffak oldular.

Başkaları da dünyayı tehlikeden, petrol krallarının görmedikleri yahut görmek istemedikleri bu tehlikeden kurtarmalıdır.

Bu insanlar, ister kömürü sıvı hale getirerek petrolü tahtından indiren kimyagerler olsun, ister bilim adamı, ister politikacı, ister mühendis olsun, bu tehlikeyi yok etmek istiyorlarsa öncelikle o tehlikeyi öğrenmeleri gerekir.

Bu kitabın amacı, işte bu tehlikeyi olaylar, rakamlar ve tarafsız düşüncelerle ortaya koymaktır.

Ve eğer okuyanı biraz düşündürmeye, petrol hükümdarlığının saltanatı aleyhinde harekete geçirmeye, petrol meselesini barış yoluyla halletme yolunda adım atmaya sevk ederse, bu amaca ulaşmış olacaktır.